

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s):

Title: Tutkiva sosiaalityö 2022 : Ympäristö ja rakenteet sosiaalityössä

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat, Talentia ry & Sosiaalityön tutkimuksen seura, 2022

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Kesänen, M., & Niemi, R. (Eds.). (2022). Tutkiva sosiaalityö 2022 : Ympäristö ja rakenteet sosiaalityössä (2022). Ammattijärjestö Talentia ry; Sosiaalityön tutkimuksen seura. Tutkiva sosiaalityö.

http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/data/_uploaded/file/tutkivasosiaalityo2022-valmis-valmis.pdf

Talentia-lehti
Sosiaalityön
tutkimuksen seura
2022

Tutkiva sosiaalityö

Ympäristö
ja rakenteet
sosiaalityössä

Minna Kesänen & Riikka Niemi (toim.)

Sisällys

4 Lukijalle
Ympäristö ja rakenteet sosiaalityössä
Minna Kesänen ja Riikka Niemi

8 Ekososiaalisen työn reunaehdoja
Kati Närhi

19 Ekososiaalinen lähestymistapa aikuissosiaalityön uudistajana
Elisa Rainerma

35 Rakenteellisen sosiaalityön toteutuminen, mahdollisuudet ja esteet julkisessa sosiaalityössä
Santra Ruonakangas

57 Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuus aikuissosiaalityössä
Marianne Kuorelahti

82 Järjestöissä tehtävän yhteisösosiaalityön haasteet ja mahdollisuudet, esimerkkinä setlementtityö
Irene Roivainen, Mervi Janhunen-Ruusuvuori ja Kirsi Günther

93 Tutkitusti harkittua vammaissosiaalityötä
Mari Kivistö, Pilvikki Heinonen, Marjatta Martin, Stina Sjöblom, Merja Tarvainen, Hannu T. Vesala ja Jari Lindh

106 Heteronormatiivisuus sosiaalityössä pakolaistaustaisten ihmisten kanssa
Inka Söderström

- 120** Integroituvaa, monialaista työtettä oppimassa monialaisen käytännönopetuksen keinoin
Taru Kekoni ja Anna Miettinen
- 133** Sosiaalityön tutkimuksen seura ja jäsenmaksut

Lukijalle

Vuoden 2022 Sosiaalityön tutkimuksen päivien teemana oli *Ympäristöt ja rakenteet sosiaalityössä*. Päivät järjestettiin virtuaalisesti 17.–18.2.2022 yhteistyössä Jyväskylän yliopiston sosiaalityön oppiaineen ja Sosiaalityön tutkimuksen seuran kesken. Päivien teema korostaa ympäristöihin ja rakenteisiin vaikuttamista sosiaalityön keskeisenä tavoitteena, sosiaalityön sisäkehänä, joka määrittää työn reunaehdot ja ydintoimintoja: miten taataan turvallinen kasvuympäristö lapselle, tuotetaan esteetön palvelu sitä tarvitsevalle ja muutetaan syrjiviä ja ekologisesti kestäättömiä ideologioita?

Tapahtuman teema – *Ympäristöt ja rakenteet sosiaalityössä* – sai uuden merkityksen heti seuraavalla viikolla Sosiaalityön tutkimuksen päivien jälkeen, kun Venäjä aloitti sodan Ukrainaa vastaan. Sota muuttaa aina dramaattisesti turvallisuusympäristöä, tuhoaa rakennettua ja luonnonympäristöä sekä aiheuttaa mittaamatonta yksilöllistä ja sosiaalista kärsimystä. Erityisesti Venäjän hyökkäyssota on myös osoittanut fossiilisten polttoaineiden varaan rakentuvan elämäntavan kestäättömyyden. Vihreä tai ekososiaalinen siirtymä edellyttää sosiaalista kestävyyttä, ja ilmastonmuutos ja eriarvoisuus kietoutuvat yhteen monin eri tavoin.

Olemme koonneet tämänvuotiseen Tutkiva sosiaalityö -julkaisuun Sosiaalityön tutkimuksen päivillä pidettyjen esitysten pohjalta kirjoitettuja artikkeleita, jotka valottavat eri suunnista ympäristöjen ja rakenteiden, järjestelmäkeskeisyyden ja asiakastyön välisiä kompleksisia suhteita.

Kati Närhi aloittaa julkaisun jäsentämällä ekososiaalisen työn tekemisen reunaehdot. Jäsenyyden avulla on mahdollista tarkastella ekososiaalisen työn toteuttamisen mahdollisuuksia, esteitä,

kehittämistarpeita ja potentiaalia suomalaisessa sosiaalityössä. Närhi kuvaa artikkelissaan kolmea elementtiä, joista ekososiaalisen työn reunaehdot koostuvat: ekososiaalisen työn ulko- ja sisäkehistä sekä ekososiaalista työtä estävistä ja edistävistä tekijöistä. Artikkelit tarjoaa laajemman taustan, jota vasten julkaisun kokonaisuutta ja artikkelien välisiä yhteyksiä on mahdollista hahmottaa.

Elisa Rainerma kertoo ekososiaalisen sosiaalityön mahdollisuuksia aikuissosiaalityön kontekstissa. Hän paikantaa ekososiaalisen sosiaalityön aikuissosiaalityössä asiakkaan kokonaisvaltaista hyvinvointia tavoittelevaksi työksi. Edellytyksiä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiselle luovat yhteisöllisyys, luontolähtöisyys, voimavaroille rakentuva työ ja jalkautuminen asiakkaiden elinympäristöön. Ekososiaalinen sosiaalityö nostaa esiin myös sosiaalityön sisäisiä kipupisteitä, jotka edellyttävät käytännön työssä toisin toimimista ja rakenteellisten esteiden ravistelua.

Santra Ruonakangas kuvaa sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityön esimiesten näkemyksiä rakenteellisen sosiaalityön toteutumista sekä niitä tekijöitä, mitkä antavat mahdollisuuden ja toisaalta estävät rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista sosiaalityössä. Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista auttaa Ruonakankaan mukaan esimiesasema, mahdollisuus vaikuttaa, esimieheltä ja kollegoilta rakenteelliseen sosiaalityöhön saatu tuki, koettu rakenteellisen sosiaalityön osaaminen sekä sosiaalityön työkokemus. Toteuttamisen merkittävimmät esteet liittyivät rakenteellisen sosiaalityön kokonaiskuvan puuttumiseen, organisatoriseen toimintaympäristöön liittyviin esteisiin ja sosiaalityön profession rajoihin liittyviin esteisiin.

Marianne Kuorelahti tarkastelee sitä, mitä tällä hetkellä tutkimuksessa tiedetään yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuudesta aikuissosiaalityössä. Artikkelit pohjautuu kirjallisuuskatsaukseen. Kuorelahti tarkastelee rinnakkain

yhteisöllistä ja luontolähtöistä näkökulmaa. Yhteisötyö on ollut osa sosiaalityötä koko sen historian ajan, kun taas luontolähtöiset menetelmät ovat uusia mutta sisältävät monia yhteisöllisen työn elementtejä. Kuorelahti tuo esiin molemmista menetelmistä samansuuntaisia vaikutuksia, joista yleisimpänä ovat vahvistuva osallisuuden kokemus, lisääntyvät sosiaaliset taidot ja voimavarat sekä vuorovaikutuksen helpottuminen muihin ihmisiin ja työntekijöihin.

Irene Roivainen, Mervi Janhunen-Ruusuvuori ja Kirsi Günther paneutuvat järjestöissä tehtävän yhteisösosiaalityön haasteisiin ja mahdollisuuksiin sote-uudistuksessa. He pohtivat artikkelissaan, mitä haasteita ja mahdollisuuksia sote-uudistus asettaa yhteisötyölle ja kenen vastuulle uudistuksessa jäävät sosiaali- ja terveystalvelujen kohtaamispaikat. Kirjoittajat tarkastelevat esimerkkinä setlementti Tamperetta tehdessään näkyväksi yhteisösosiaalityötä ja sen kehitystä. Kirjoittajat tuovat esiin muun muassa, että yhteisösosiaalityöllä on mahdollisuus kehittyä ja vahvistua uusilla sote-alueilla esimerkiksi osana aikuissosiaalityön rakennetta, mutta se edellyttää aktiivisuutta ja näkemyksellisyyttä sekä ammattilaisilta, johtajilta että poliittisilta päättäjiltä.

Inka Söderström tarkastelee heteronormatiivisuuden saamia muotoja pakolaistaustaisten ihmisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Artikkeliksi pohjautuu haastatteluaineistoon. Heteronormatiivisuus on Söderströmin mukaan yksi niistä rajoista, jotka tuottavat saavutettavuuden esteitä pakolaistaustaisten ihmisten kanssa tehtävään sosiaalityöhön. Söderström tuo esiin, että heteronormatiivinen valtarakenne näkyy sosiaalityössä esimerkiksi queeriydestä vaikenemisena, queeriyteen liittyvien erojen ja syrjinnän ohittamisena sekä puheeksioton välttelyä.

Mari Kivistö, Pilvikki Heinonen, Marjatta Martin, Stina Sjöblom, Merja Tarvainen, Hannu T. Vesala ja Jari Lindh tekevät artikkelissaan näkyväksi vammaissosiaalityöhön sisältyvän

harkinnan merkityksellisyyttä tutkimuskohteena niin ammatillisen sosiaalityön kuin vammaisten ihmisten arjen sujumisen kannalta. Ymmärryksen lisääminen siitä, millaista on asiakaslähäinen ja ammatillisesti hyvä harkinta tarvitaan, jotta sosiaalityö voi toteuttaa yhteiskunnallista tehtäväänsä ja tukea vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumista.

Taru Kekoni ja Anna Miettinen kuvaavat, mitä on monialainen yhteistyöosaaminen ja miten sitä voidaan oppia monialaisen käytännönopetuksen keinoin. Artikkelin kokoaa alustavia tuloksia Pohjois-Savon alueella toteutettujen monialaisen käytännönopetuksen pilottien arvioinnista sekä ammattilaisten ja opiskelijoiden näkemyksistä monialaisen yhteistyöosaamisen tarpeellisuudesta ja kehittämisestä. Artikkelista käy esimerkiksi ilmi, että monialainen työskentely koetaan tarpeelliseksi erityisesti silloin, kun asiakkaalla on monenlaisia haasteita elämän eri osa-alueilla.

Kiitämme lämpimästi kaikkia julkaisun kirjoittajia ja toivomme lukijoille innostavia ja ajatuksia herättäviä hetkiä tekstien äärellä. Seuraavan kerran tapaamme Sosiaalityön tutkimusten päivillä toivottavasti kasvotusten Helsingissä.

Jyväskylässä 16.5.2022

Minna Kesänen

Riikka Niemi

Kati Närhi

professori

Jyväskylän yliopisto

kati.narhi@jyu.fi

Ekososiaalisen työn reunaehdoja

Ihmisten toiminnalla on todettu olevan vaikutuksia ekosysteemeissä tapahtuviin muutoksiin, kuten etenevään ilmastomuutokseen ja biologisen monimuotoisuuden väheneeseen. Haasteena on ohjata tätä muutosta ja siirtymää hallitusti kohti kestävämpää tulevaisuutta paikallisesti ja globaalisti. (IPCC 2018, 2021.) Vihreän, ekologisen ja ekososiaalisen sosiaalityön käsitteitä ja viitekehystä koskeva keskustelu korostaa sosiaalisen ja ekologisen kestävyiden välistä riippuvuutta ja haastaa määrittelemään sosiaalityön roolia yhteiskunnan ekososiaalisessa siirtymässä (Matthies & Närhi 2017). Sosiaalityön ja ympäristökysymyksen suhde on jäsentynyt sekä akateemisessa että käytännön sosiaalityön keskusteluissa viime vuosikymmeninä ympäristökriisin tieteellisen tiedon lisääntymisen ja julkisuudessa käydyn keskustelun myötä. Kuitenkin empiiristä tutkimusta siitä, mitä sosiaalityöntekijät ekososiaalisesta työstä ja siirtymästä ajattelevat, on kansainvälisestikin melko vähän (Boetto ym. 2020).

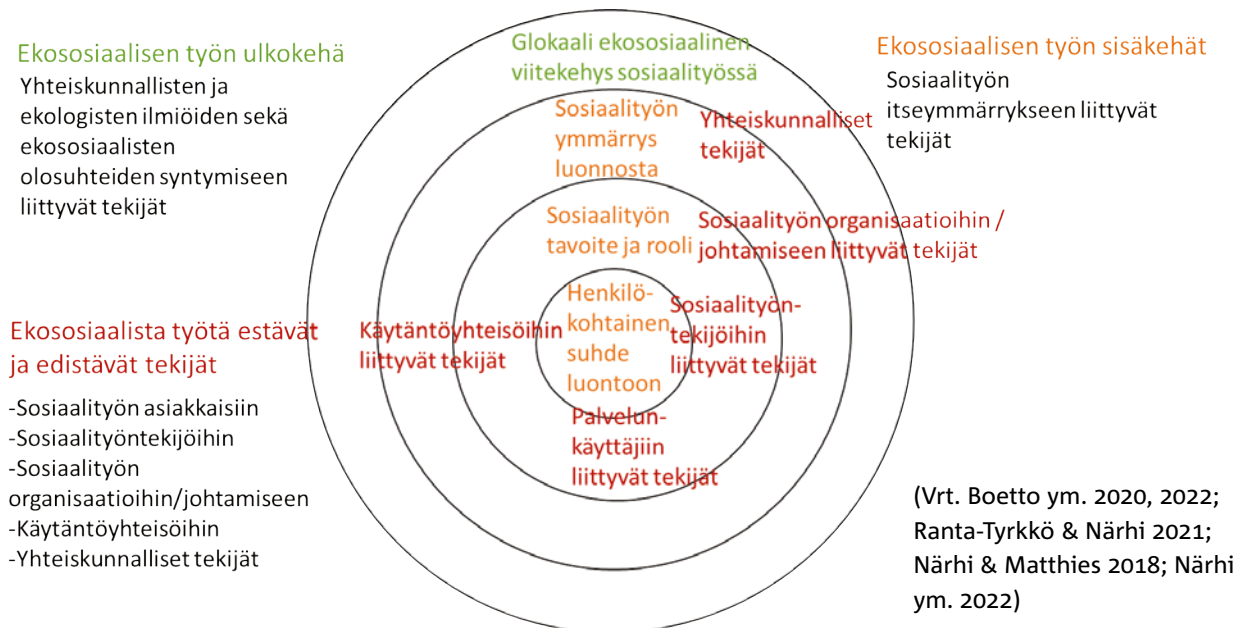
Ekososiaalisen viitekehyyksen ytimessä on käsitys siitä, että koska ihmiskunta on riippuvainen maapallon ekosysteemien herkästä tasapainosta, niiden häiriintyminen uhkaa tasapainon ohella myös ihmiskuntaa sen vuoksi, että ihmiskunta on perustavanlaatuisesti ja vuorovaikutteisesti yhteydessä luonnon-ympäristöön. (Boetto 2017, 2019; Boetto ym. 2020.)

Ekososiaalinen työ sosiaalityön viitekehyksessä rakentaa ja hyödyntää työkäytäntöjä, joissa pyritään yhdistämään ja ymmärtämään kestäväen kehityksen eri ulottuvuuksien (ekologinen, sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen kestävyys) yhteen kietoutumiseen liittyviä ilmiöitä ja seurauksia sosiaalityön asiakkaita ja heidän hyvinvointiaan edistävällä tavalla. (Närhi & Matthies 2018, Boetto ym. 2020.) Lisäksi ekososiaalinen työ sisältää moniulotteisen ja -tasoisen lähestymistavan sosiaalityön käytäntöön, jossa ekososiaalista kestävyyttä tarkastellaan ja joissa toimitaan niin mikro- (yksilöt ja perheet), meso- (ryhmät ja organisaatiot) kuin makrotasolla (yhteisöt ja rakenteet) (Boetto 2017; Ramsay & Boddy 2017).

Tässä tekstissä esittelen vuosina 2017–2021 kerätyn kolmen sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ekososiaalisesta työstä kartoittaneen tutkimusaineiston (Boetto ym. 2020, 2022; Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021; Närhi ym. 2022) avulla jäsenystä ekososiaalisen työn tekemisen reunaehdoista. Jäsenyyksen avulla on mahdollista tarkastella ekososiaalisen työn toteuttamisen mahdollisuuksia ja esteitä käytännön sosiaalityössä, ja siten myös ekososiaalisesta viitekehyksestä käsin toteutetun sosiaalityön kehittämistarpeita ja -potentiaalia suomalaisessa sosiaalityössä.

Tässä tekstissä hyödyntämäni tutkimusaineistot ovat laadullisia ja pohjautuvat sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastatteluihin (Närhi ym. 2022), työpajatyöskentelyn erilaisiin aineistoihin, kuten laadulliseen alku- ja loppukyselyyn sekä ryhmäkeskusteluihin (Boetto ym. 2020, 2022) sekä Jyväskylän yliopiston sosiaalityön maisteriopiskelijoille kohdennettuun laadulliseen kyselyyn *Ecosocial transition in social work* -kurssin yhteydessä (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021). Kaikkien tutkimusaineistojen kantavana ajatuksena on ollut koota ja analysoida nykyisten ja tulevien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ekososiaalisen työn toteuttamisen esteistä ja mahdollisuuksista sekä ekososiaalisen työn nykykäytännöistä.

Kiteytän pääviestini kuvion 1 avulla. Kuvio ja siten ekososiaalisen työn reunaehdot koostuvat kolmesta elementistä: Ekososiaalisen työn 1) ulko- ja 2) sisäkehystä sekä ekososiaalista työtä 3) estävistä ja edistävistä tekijöistä. Käyn läpi seuraavaksi näitä elementtejä purkamalla auki kuviota 1.

Kuvio 1. Ekososiaalisen työn reunaehdot

Kuvion 1 ensimmäinen elementti eli uloin kehä kuvaa sosiaalisten ja ekologisten ilmiöiden ja ekososiaalisesti kestävien/kestämättömien olosuhteiden syntymiseen liittyviä tekijöitä. Järjestelmätasolla sosiaalityön on tärkeää olla tietoinen siitä, miten paikalliset sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset kestävyden kysymykset liittyvät globaaliin kehitykseen, sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja luonnonympäristöön. (Närhi & Matthies 2018.) Tämä ns. *glokaali* näkökulma tarkoittaa, että sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset haasteet ymmärretään globaaleiksi ongelmiksi, mutta samalla näitä tunnistettuja haasteita yritetään ratkaista ja niihin vaikuttaa paikallisella tasolla. Ekologisten, taloudellisten ja sosiaalisten ilmiöiden yhteen kietoutuminen sekä globaalilla että paikallisella tasolla näkyy hyvin sosiaalityön asiakkaiden jokapäiväisessä elämässä, minkä vuoksi

ilmiö ja sen seuraukset tulee tuoda näkyvämmiin esiin myös sosiaalityön työkäytännöissä ja toimintalogiikassa. (Närhi & Matthies 2018; Närhi ym. 2022.) Ekososiaalisessa kontekstissa glokaali näkökulma voidaan ymmärtää ekososiaalisen työn ulkokehäksi, koska se luo puitteet sisemmille kehille.

Kuvion 1 toinen elementti eli ulompi sisäkehä kuvaa sosiaalityön itseymmärrykseen liittyviä tekijöitä. Tässä yhteydessä on tärkeää tarkastella kahta pääteemaa, joista ensimmäinen on, miten sosiaalityö ymmärtää ympäristön (*environment*) omassa toiminnassaan ja toinen, miten sosiaalityö linjaa oman toimintansa (*self-understanding*) päämäärän, tavoitteet ja ydintehtävät. Molemmilla teemoilla on ratkaiseva merkitys ekososiaalisen työn reunaehtoihin.

Tässä tekstissä hyödyntämieni tutkimusaineistojen pohjalta voidaan väittää, että sosiaalityöntekijät näkevät ympäristön merkityksen kaksijakoisesti. Ensinnäkin ympäristö jäsennetään sosiaalisen ja rakennetun ympäristön ohella luonnonympäristönä/luontona, joka hahmotetaan puolueettomana ja tasapuolisena toimintaympäristönä, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi sosiaalityön luontoperustaisissa interventioissa ja käytännöissä. Tasa-arvoisen kohtaamisen näkökulmasta luonnonympäristön puolueettomuutta toimintaympäristönä korostetaan myös siinä merkityksessä, että esimerkiksi sosiaalitoimisto tilana ymmärretään sosiaalityöntekijän ja koti puolestaan sosiaalityön asiakkaan ympäristönä ja tilana, mutta luonnonympäristön ei nähdä sijoittuvan kenenkään ”maalle” tai suosivan erityisesti minkään toimijaryhmän intressejä.

Toiseksi ympäristö ymmärretään sosiaalisten, ekologisten ja aineellisten resurssien säästämisenä ja jonkinlaisena ”resurssi-viisautena”, jossa erilaisia resursseja käytetään kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. (Närhi ym. 2022.) Tärkeänä ekososiaalisen työn ulottuvuutena aineistoissa sosiaalityöntekijät painottavat myös vahvaa vuorovaikutteista suhdetta sosiaalityön

asiakkaan elinympäristön ja hyvinvoinnin kesken. Näin ollen voidaan ajatella, että ympäristön käsitteen ymmärryksen laajentaminen sosiaalisen ympäristön ohella myös rakennettuun, mutta erityisesti luonnonympäristöön mahdollistaa sosiaalityön asiakkaiden hyvinvoinnin edistämisen perinteistä, sosiaalisia ympäristöä korostavaa käsitystä kokonaisvaltaisemmin ja monipuolisemmin (Närhi 2017).

Sosiaalityön itseymmärrys ekososiaalisessa viitekehyksessä heijastaa sosiaalityön tehtävää ja roolia yhteiskunnassa entistä laajemmin. Hyödyntämissäni tutkimusaineistoissa, erityisesti sosiaalityön maisteriopiskelijoiden aineistossa, sosiaalityötä tarkastellaan kriittisesti ihmiskeskeisenä, olemassa olevan palvelurakenteen ja kansallisen lainsäädännön sekä perinteisten toimintatapojen määrittelemänä. (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021.) Sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastatteluaineiston pohjalta (Närhi ym. 2022) sosiaalityön tärkein ydintehtävä on sosiaalisen (ml. ekososiaalisen) todellisuuden tutkiminen yhdessä sosiaalityön asiakkaiden kanssa heidän luonnollisissa ja autenttisissa ympäristöissään. Tässä tekstissä hyödyntämissäni tutkimusaineistoissa sosiaalityöntekijät näkevät tämän kaltaisen ydintehtävän toteutumismahdollisuudet haasteellisina organisaation kapean sosiaalityön ymmärryksen vuoksi.

Sosiaalityöntekijäaineistot korostavat, että sosiaalityön päämäärän ja tehtävien kapea ymmärtäminen, erilaiset perinteiset institutionaalislähtöiset järjestelyt sekä pintapuolinen ymmärrys kestävydestä nykyisissä sosiaalityön organisaatioissa vähentävät mahdollisuuksia ekososiaalisen työn toteuttamiseen. Hyödyntämissäni tutkimusaineistoissa sosiaalityöntekijät näkevätkin, että usein sosiaalityön organisaatio määrittelee vahvasti sitä, missä (sosiaalitoimistolla) ja miten (yksilötyönä) sosiaalityötä tulee tehdä, kun taas siitä, mikä on sosiaalityön laaja-alainen sisällöllinen päämäärä sosiaalityön ammatillisista lähtökohdista määriteltynä ei käydä keskustelua tai se nähdään

organisaatioiden linjauksissa vähemmän tärkeänä ulottuvuutena. Voidaankin ajatella, että tämän kaltainen ymmärrys vahvistaa sosiaalityön ulkokohtaista ja pintapuolista itseymmärrystä. (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021.) Näin ollen sosiaalityön itseymmärrys näyttäytyy eräänä kriittisenä ekososiaalista työtä estävänä tai mahdollistavana reunaehtona.

Kuvion 1 toinen ekososiaalisen työn reunaehtojes elementti jatkuu sisimmässä kehässä kuvion keskellä, ja se liittyy yksilön/ihmisen henkilökohtaiseen luontosuhteeseen. Kuten jo aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu (mm. McKinnon 2013), ekososiaalisen siirtymän muutoksen merkityksen yhteiskunnassa tiedostava ja luontoa henkilökohtaisesti arvostava sosiaalityöntekijä on parhaiten motivoitunut toteuttamaan ja kehittämään ekososiaalista työkäytäntöä (Boetto ym. 2020; Boetto ym. 2022; Närhi ym. 2022). Tämän vuoksi lisääntyvä tieto ekologisten, taloudellisten ja sosiaalisten ilmiöiden kietoutumisesta yhteen sekä ovat tärkeitä ekososiaalista työtä mahdollistavia tekijöitä globaalisti että paikallisesti, sekä ymmärrys, mitä ilmiön seuraukset tarkoittavat sosiaalityön toimintakäytäntöjen kannalta, on tärkeää ekososiaaliselle työlle. Tiedon ja lisääntyvän ymmärryksen myötä työntekijä voi paremmin hahmottaa ekososiaalisen työn merkityksen sekä oman työnsä kokonaisuudessa, mutta erityisesti asiakkaidensa kestävän hyvinvoinnin kannalta.

Kuvion 1 kolmas ekososiaalisen työn reunaehtoja määrittävä elementti liittyy niihin tekijöihin, jotka tarjoavat mahdollisuuden ja estävät ekososiaalisen työn toteuttamista. Näitä ovat sosiaalityön asiakkaaseen, sosiaalityöntekijään, sosiaalityön organisaatioon, työyhteisöön ja yhteiskunnallisiin ulottuvuuksiin liittyvät tekijät. Tekijät vaikuttavat ekososiaalisen työn toteuttamiseen eri toiminnan tasoilla ja ne kaikki voivat toimia sekä estävinä että mahdollistavina tekijöinä. (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021; Boetto ym. 2020, 2022.)

Sosiaalityön asiakkaisiin liittyvät tekijät tarkoittavat asiakkaan asenteita, arvoja ja motivaatiota sekä heihin kohdistetun ekososiaaliseen viitekehukseen pohjautuvan toiminnan oikeudenmukaisuutta. Ekososiaalinen työ tarkoittaa mahdollisuuksien järjestämistä merkitykselliseen ja kestäväan elämään kaikille, myös köyhille ja huono-osaisille, sekä ekososiaalisen siirtymän reilun muutoksen varmistamista. Siksi on tärkeää, että siirtymävaiheessa tunnustetaan mahdolliset rakenteelliset epäkohdat ja varmistetaan, että myös yhteiskunnan marginaalissa elävillä on sananvaltaa sosiaaliseen ja luonnonympäristöön liittyvässä päätöksenteossa. (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021.)

Sosiaalityöntekijään liittyvät ekososiaalista työtä estävät ja edistävät tekijät kiinnittyvät asiantuntijatietoon, asenteisiin ja arvoihin mukaan lukien henkilökohtainen sitoutuminen ekologisiin arvoihin ja elämäntapaan. Työntekijän asennoituminen muutokseen on ratkaisevan tärkeää, koska ekososiaalisessa työssä on kyse erityisesti yhteiskunnan suunnan muuttamisesta (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021; Boetto ym. 2020, 2022.)

Tässä tekstissä hyödyntämieni tutkimusaineistojen pohjalta voidaan väittää, että sosiaalityön organisaatioon liittyvät tekijät näyttävät sosiaalityöntekijöiden mukaan olevan yksi tärkeimmistä ekososiaalista työtä estävistä ja edistävistä tekijöistä. Olennainen ulottuvuus, minkä avulla voi jäsentää organisaation asennetta ekososiaalista työtä kohtaan, on ymmärrys organisaation perustoiminnasta ja sitä kautta sen missiosta ja päämäärästä. Lisäksi tapa, jolla organisaatio ymmärtää ydintehtävänsä, määrittelee usein samalla sen näkemyksen myös muihin tekijöihin, kuten olemassa oleviin rakenteisiin ja käytäntöihin, rakenteelliseen sosiaalityöhön sekä esimerkiksi siihen, miten tehokkuus ymmärretään organisaatiossa. Sosiaalityöntekijöiden näkemysten mukaan muutosorientoituneet organisaatiot voivat hyödyntää ekososiaalista viitekehystä muita helpommin omassa toiminnassaan. Muina estävinä ja edistävinä tekijöinä mainittiin

johtaminen, taloudelliset ja muut resurssit, ymmärrys hyvinvoinnista sekä sosiaalityön paikasta ja luonteesta.

Organisaatioissa, joissa sosiaalityön näkemys on hyvin rajattu, suppea ja/tai pinnallinen, johto ei liioin sosiaalityöntekijöiden näkemysten mukaan tue ekososiaalisen työn viitekehyksen ja toiminnan käyttöönottoa tai soveltamista toimintakäytännöissään. Kapea näkemys sosiaalityöstä ja resurssien puute ovat työntekijöiden mukaan myös usein suhteessa toisiinsa. Ekososiaalisen viitekehyksen mukaista sosiaalityötä on sitä vaikeampaa soveltaa, mitä enemmän asiakkaiden hyvinvointi ymmärretään ensisijaisesti tarvittavien aineellisten resurssien tarjoamiseksi, sekä jos sosiaalityö ymmärretään pääosin toimistoon rajattuna hallinnollisena työnä yksilöiden kanssa kokonaisvaltaisemman lähestymistavan sijaan. (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021.)

Lähes yhtä tärkeitä tekijöitä ekososiaalisen työn edistämisessä ovat työyhteisöihin liittyvät tekijät. Tutkimusaineistot osoittavat, että työyhteisön vertaistuki ja keskustelu ekososiaalisista aiheista työyhteisöissä mahdollistavat ekososiaalisen työn käytäntöjen kehittämisen. Boetton ym. (2020, 2022) toimintatutkimuksen työpajoissa rakentuneet ”käytäntöyhteisöt” (*communities of practice*) voivat potentiaalisesti lisätä ekososiaalisen työn käytännön soveltamista, ja siten tarjota konkreettisen mahdollisuuden ekososiaalisen työn laajemmalle ja vuorovaikutteisemmalle kehittämiselle sosiaalityön käytännöissä. (Boetto ym. 2022.)

Ekososiaalisen työn viimeinen edistävä ja/tai estävä ulottuvuus, yhteiskunnalliset tekijät, nähdään hyödyntämässäni tutkimusaineistoissa pääasiassa ekososiaalista työtä estävinä tekijöinä. Yksi esimerkki tästä on sosiaalityöntekijöiden näkemys, jonka mukaan sosiaalityön riippuvuutta kapitalistisesta taloudesta ja ajatusta jatkuvasta kasvusta, joka tukee maapallon luonnonvarojen hyväksikäyttöä, on yksittäisen sosiaalityöntekijän tai organisaation vaikea muuttaa. Vaikka ekososiaalinen työ voi rakentaa kapitalismin vastaisia vaihtoehtoja paikallisesti, voidaan ajatella,

että kapitalismi ei kuitenkaan isossa kuvassa muutu tällaisten hankkeiden kautta. (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021.)

Muita sosiaalityöntekijöiden painottamia yhteiskunnallisia tekijöitä ovat kansallinen lainsäädäntö, länsimaiseen modernin yhteiskunnan perusoletuksiin ja individualismiin liittyvät tekijät sekä niiden suhde ekologisen kriisin monimutkaisuuteen. Ensinnäkin Suomen lainsäädäntö ei ainakaan vielä velvoita sosiaalityötä noudattamaan kestävän kehityksen periaatteita toiminnassaan. Samaan aikaan, länsimainen ihmiskeskeinen maailmankatsomus määrittelee ihmisen, mukaan lukien sosiaalityöntekijät ja sosiaalityön asiakkaat, erottamaan itsensä ja oman hyvinvointinsa sekä luontoympäristön toisistaan. Lisäksi nyky-yhteiskunnan toimintalogiikkaa vahvasti määrittävä individualismi estää osaltaan sosiaalityön käytäntöjä tunnistamasta yhteisöjen potentiaalia toiminnassaan. Onneksi kuitenkin monet ekososiaalista työtä kehittävien sosiaalityöntekijöiden toiminnat, kuten yhteisölliset puutarhat, yhteisökeittiöt, kierrätyksen erilaiset ja uudet muodot esimerkiksi ns. *upcycling* sekä rakentavat yhteisön koheesiota että vähentävät ihmisten hiilijalanjälkeä ja kulutusta. (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021.)

Kaikkien edellä mainittujen tekijöiden lisäksi koulutus ja tutkimus edistävät sosiaalityön ekososiaalisen viitekehyksen päämäärää ja tavoitteita. Yliopistotasoinen ekososiaaliseen viitekehykseen kiinnittyvä sosiaalityön koulutus voi antaa merkittävän panoksen nykyisten ja tulevien sosiaalityöntekijöiden kouluttajina. Tarvitaankin lisää jäsenystä siitä, mitä ekososiaalinen työ tarkoittaa teoriassa ja käytännössä, esimerkiksi Boetton (2017) ekososiaalisen transformatiivisen mallin ja viitekehyksen avulla.

Ekososiaalisen työn viitekehyksen kehittäminen käytännön sosiaalityössä vaatii lisää tutkimusta ja tutkittuja käytäntöjä, joilla edistetään rakenteellisesti ja proaktiivisesti sosiaalityön asiakkaiden kestävästä hyvinvointia. On tärkeää jäsentää edelleen myös sitä, miten sosiaalityön asiakkaiden elämäntilanteiden

sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset ulottuvuudet ovat vuorovai-
kutuksessa keskenään sekä ymmärtää näiden eri ulottuvuuksien
yhteen kietoutumisen seuraukset sosiaalityölle ja sen asiakkaille
glokaalista näkökulmasta.

Lisäksi sosiaalityön tulee kriittisesti analysoida omaa asian-
tuntijuuttaan, sosiaalityön työoloja sekä työn tekemisen edelly-
tyksiä ja tarkastella sitä, missä määrin ne ovat ristiriidassa kes-
tävän kehityksen periaatteiden kanssa. Myös ympäristökriisin ja
sosiaalityön asiantuntijuuden kriisin suhdetta tulee käsitellä tar-
kemmin osana sosiaalityön ammatillista itseymmärrystä ja siten
sosiaalityön missiota yhteiskunnassa. Ekososiaalista viitekehystä
tarvitaan sekä teoreettisena näkökulmana että käytännön toi-
mintamallina. (Närhi & Matthies 2018.) Tämä voidaan toteuttaa
päivittämällä sosiaalityön klassista *person in environment* – yksilö
ympäristössään – näkökulmaa, jotta se vastaisi nykyisen ympä-
ristökriisin aikakauden haasteisiin ja jäsentämällä ekososiaalisen
työn tekemisen reunaehdoja, jotta sen systemaattinen kehittä-
minen on mahdollista (Närhi 2017).

Kirjallisuus

- Boetto, Heather (2017) A transformative eco-social model: Challenging modernist assumptions in social work. *British Journal of Social Work*, 47(1), 48–67.
- Boetto, Heather (2019) Advancing transformative eco-social change: Shifting from modernist to holistic foundations, *Australian Social Work*, 72(2), 139–151.
- Boetto, Heather & Bowles, Wendy & Närhi, Kati & Powers, Meredith (2020) Raising awareness of transformative ecosocial work: Participatory action research with Australian practitioners, *International Journal of Social Welfare*, <https://doi.org/10.1111/ijsw.12445>.
- Boetto, Heather & Närhi, Kati & Bowles, Wendy (2022) Creating ‘communities of practice’ to enhance ecosocial work: A comparison between Finland and Australia, *British Journal of Social Work*, hyväksytty käsikirjoitus.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) (2018) ‘Summary for Policymakers of IPCC Special Report on Global Warming of 1.5°C approved by governments’, retrieved August 22, 2021 at: <https://www.ipcc.ch/2018/10/08/summary-for-policymakers-of-ipcc-special-report-on-global-warming-of-1-5c-approved-by-governments/>.

- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) (2021) 'Sixth Assessment Report AR6 Climate Change 2021 Synthesis Report: Summary for Policy Makers (SPM)', retrieved August 22, 2021 at: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/#SPM>.
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (eds.) (2017) *Ecosocial transition in society. Contribution of social work and social policy*. Routledge Advances in Social Work. Routledge.
- McKinnon, Jennifer (2013) The environment: A private concern or a professional practice issue for Australian social workers. *Australian Social Work*, 66(2), 156–170.
- Närhi, Kati (2017) The Changing Understanding of the 'Person in Environment' in Social Work Practice. In Aila-Leena Matthies & Kati Närhi (eds.) *Ecosocial transition in society. Contribution of social work and social policy*. Routledge Advances in Social Work. Routledge, 301–318.
- Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2018) The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social work*, 61(4), 490–502.
- Närhi, Kati & Hirvilammi, Tuuli & Matthies, Aila-Leena & Stamm, Ingo (2022) Social workers' views on ecosocial transition in society, artikkelin käsikirjoitus julkaisuprosessissa.
- Ramsay, Sylvia & Boddy, Jennifer (2017) Environmental social work: A concept analysis, *British Journal of Social Work*, 47(1), 78–86.
- Ranta-Tyrkkö, Satu & Närhi, Kati (2021) Striving to Strengthen the Ecosocial Framework in Social Work in Finland, *Community Development Journal* 56(4), 608–625. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsab030>.

Elisa Rainerma

YTM, DI, TM, sosiaalityöntekijä

Pohjois-Satakunnan peruspalvelukuntayhtymä, Posa

rainermaelisa@gmail.com

Ekososiaalinen lähestymistapa aikuissosiaalityön uudistajana

Elämmme keskellä globaalia ekologista kriisiä, joka on pakottanut niin kansainväliset yhteisöt kuin yksittäiset yhteiskunnat toimimaan sen hillitsemiseksi ja kielteisten seurausten minimoimiseksi. Kestävän siirtymän (*sustainability transition*) pyrkimyksistä on tullut yhä enenevässä määrin julkista puhetta ja yhteiskuntasuunnittelua määrittävä tekijä. Kestävällä siirtymällä tarkoitetaan kokonaisvaltaista järjestelmätason muutosta kaikilla yhteiskunnan sektoreilla kohti ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävää tulevaisuutta. Tämä edellyttää muutoksia niin politiikassa, taloudessa, teknologiassa kuin kulttuurissa. Siirtyminen kestävään, kaikille oikeudenmukaisempaan yhteiskuntaan, vaatii materiaali-intensiivisen tuotannon ja kuluttamisen vähentämistä, vaurauden tasaista jakautumista sekä uutta ymmärrystä ihmisen hyvinvoinnista. Kestävä siirtymä on näin prosessi, joka koskettaa kaikkia elämän osa-alueita. (Peeters 2016, 178; Elsen 2017, 56.)

Ekososiaalinen sosiaalityö asettuu osaksi yhteiskunnan kestävästä siirtymästä. Se kiinnittyy YK:n kestävä kehityksen periaatteisiin (*sustainable development*) ja erityisesti sen niin sanottuun vahvaan tulkintaan. Sen mukaan maapallolla on olemassa ekologiset rajat, jotka määrittävät kasvun mahdollisuudet (*limits of growth*). Vahva tulkinta perustuu ajatukseen, että ympäristöä tulee

suojella, ja ympäristön uusiutumiskyky tulee pyrkiä palauttamaan ennalleen, eikä kehitys ole mahdollinen ilman kestävyttä. (Matthies 2021, 268; Peeters 2016, 183.)

Ekologinen kriisi on samalla myös sosiaalinen kriisi, sillä ekologisen kriisin sosiaaliset vaikutukset niin yksilöihin kuin yhteiskuntiin ovat merkittävät. (Helne & Hirvilammi 2017, 37–40; Peeters 2016, 177–180; Hirvilammi 2015, 61–70; Droelt & Wu & Dennehy 2016.) Tämän vuoksi sosiaalityön tulee tarttua ekologisiin kysymyksiin vahvasti, ja ekososiaalinen sosiaalityö vastaa tähän tarpeeseen. Ekososiaalisen sosiaalityön keskeinen tavoite on, että maapallon ekologinen kantokyky sekä yhteiskuntien sosiaalinen oikeudenmukaisuus säilyvät ja vahvistuvat. Globaali ekologinen, tai pikemminkin ekososiaalinen kriisi asettaa näin ollen sosiaalityölle uudenlaisia haasteita. Kyse on siitä, mihin sosiaalityö siirtyy ja asemoituu tämän myötä ja mitä se toimillaan tavoittelee. Suomalaisen aikuissosiaalityön kontekstissa tämä siirtymä tarkoittaa muun muassa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän roolien uudelleen määrittelyä, ihmisen perustarpeiden tosiasiallisesta täyttymisestä huolehtimista, voimavarojen työtöistä työtöitä, luontolähtöisyydelle perustuvaa työskentelyä sekä yhteisöllisyyden ja ihmisten välisen yhteyden vahvistamista (Rainerma 2021).

Tässä artikkelissa tarkastelen ekososiaalisen sosiaalityön mahdollisuuksia suomalaisen aikuissosiaalityön kontekstissa. Artikkelini pohjautuu maisterintutkielmani tuloksiin. Tutkielmaani varten keräsin empiirisen aineiston Jyväskylän yliopiston koordinoimaan Taloudellinen toimintakyky ja sosiaalinen osallisuus (TASOS) -hankkeeseen osallistuneilta aikuisosiaalityön sosiaalityöntekijöiltä ja -ohjaajilta. He olivat hankkeen puitteissa saaneet tietoa ekososiaalisesta sosiaalityöstä ja olivat kokeilleet ekososiaalisia menetelmiä myös käytännössä.

Käsittelen ensin ekososiaalisen sosiaalityön tuomia näkökulmia ymmärryksemme hyvinvoinnista ja hyvästä elämästä,

ja tästä syntyvää kuvaa ekososiaalisen sosiaalityön tavoitteista ja käytännön menetelmistä. Lopuksi tarkastelen sitä, millaisia esteitä ja mahdollisuuksia näin ymmärretylle ekososiaaliselle sosiaalityölle asettuu suomalaisen aikuissosiaalityön kontekstissa.

Ekososiaalinen näkökulma hyvinvointiin

Ekososiaalinen sosiaalityö on vastavoima vallitsevalle uusliberalistiselle paradigmalle ja tarjoaa sosiaalityön pohjaksi nykyisestä paradigmasta poikkeavaa ymmärrystä hyvinvoinnista. Ekososiaalisen sosiaalityön näkökulmasta hyvinvoinnin ja hyvän elämän uudelleenmäärittely on keskeistä kestävän tulevaisuuden rakentamisessa (mm. Peeters 2016, 178). Se haastaa ymmärryksen hyvinvoinnista taloudellisena vaurautena, joka edellyttää niin yksilöiden kuin yhteiskuntien jatkuvaa talouskasvua. Jatkuvan talouskasvun ihanne ja siihen kytkeytyvä uusliberalistinen paradigma syventävät sen mukaan ekologista kriisiä, jonka negatiiviset sosiaaliset vaikutukset yksilöihin sekä yhteiskuntiin ovat merkittävät. Hyvinvoinnin ja hyvän elämän edellytysten uudelleen määrittely muuttaa käsityksen elämästä perustavanlaatuisesti, ja näin myös sen mitä sosiaalityöllä tavoitellaan. Käsittelen ensin ekososiaalisen sosiaalityön tuomia näkökulmia ymmärrykseemme hyvinvoinnista ja hyvästä elämästä, ja tästä syntyvää kuvaa ekososiaalisen sosiaalityön tavoitteista ja käytännön menetelmistä. (Helne & Hirvilammi 2017, 37–40; Peeters 2016, 177–180; Hirvilammi 2015, 61–70; Droelt & Wu & Dennehy 2016.)

Ekososiaalinen näkökulma hyvinvointiin tekee näkyväksi sen, että ymmärryksellämme hyvinvoinnista ja hyvästä elämästä on nykyisellä ”keskinäisriippuvuuden aikakaudella” sekä globaali että paikallinen luonne. Sosiaalityölle tämä tarkoittaa uudenlaista toimintaympäristöä ja vastuun verkkoa. Sosiaalityön ympäristö laajenee näin koko globaalin maailman kokoiseksi ja tällöin vallitsevat globaalit kriisit kuten köyhyys, sairaudet,

ympäristöongelmat ja sodat vaativat ylirajaista sosiaalityötä. (Mm. Helne & Silvasti 2012, 11; Juhila 2018, 129.) Ekososiaalinen sosiaalityö nostaa tämän uuden toimintaympäristön työn keskiöön, ja ylirajaisuus tarkoittaa toimimista ylirajaisten ongelmien parissa myös paikallisesti. Ekososiaalinen ymmärrys hyvinvoinnista laajentaa näin katseen yksittäisen ihmisen hyvinvoinnista koko maapallon kokoiseksi ja asettaa kaikkien ihmisten perustarpeiden täyttymisen hyvinvoinnin ehdoksi. Se kiinnittää myös huomion nykyisen hyvinvoinnin ja hyvän elämän tavoittelun seurauksiin, jotka ovat yhteydessä ihmisten luontosuhteen heikkenemiseen, osattomuuden kokemuksiin sekä syrjäytymiseen ja näin myös jatkuvaan taloudelliseen niukkuuteen. (Mm. Salonen 2012, 2013; Helne & Hirvilammi 2017, 45; Peeters 2016, 178.)

Ekososiaalisen sosiaalityön näkökulmasta hyvinvointi on elämää kohtuuden rajoissa, eikä se perustu kuluttamiseen ja taloudelliseen vaurauteen. Se on tasa-arvoista elämänedellytysten jakautumista ja luonnon hyvinvoinnista huolehtimista. (Helne & Hirvilammi 2017, 44–45; Peeters 2016, 178, 189–190.) Ekososiaalinen sosiaalityö näkee hyvinvoinnin perustana perustarpeiden tosiasiallisen täyttymisen. Tämä tekee näkyväksi myös ihmisen riippuvuuden luonnosta. (Peeters 2016, 180–181, 189; Matthies 2021, 275.) Tällä hetkellä osa maapallon väestöstä kärsii perustarpeiden täyttymättömyydestä, samalla kun osa pystyy täyttämään perustarpeiden ohella myös hetkelliset mielihalunsa. Ekososiaalinen sosiaalityö kiinnittää katseen tähän yhteiskuntien niin globaaliin kuin paikalliseen kipupisteeseen, joka on havaittavissa myös aikuissosiaalityön asiakkaiden elämissä maailmassa. Kestävässä yhteiskunnassa perustarpeiden tyydyttäminen mahdollisimman resurssiviisaasti asettuu ensisijaiseksi suhteessa mielihaluihin (Helne & Hirvilammi 2014, 2165). Tämä edellyttää koko ihmiskunnan tasolla uudenlaista ymmärrystä hyvästä elämästä ja siitä, mistä hyvinvointi todellisuudessa syntyy (Peeters 2016, 186). Sosiaalityölle tämä tarkoittaa entistä vahvempaa

sitoutumista perustarpeiden tosiasiallisen täyttämisen mahdollistamiseen ja tämän ymmärtämistä ihmisoikeuskysymyksenä. Suomalaisessa yhteiskunnassa se vaatii rakenteellisia toimia, mutta myös asiakaspinnassa tapahtuvaa ihmisoikeusperustaista toimintaa.

Ekososiaalisen sosiaalityön viitekehyksestä katsottuna hyvinvointi on myös aitoa yhteyttä luonnon ja toisten ihmisten kanssa. Hyvä elämä rakentuu suhteessa näihin. (Peeters 2016, 178, 189–190.) Syvä luontosuhde tuottaa ihmisen elämään kokonaisvaltaista hyvinvointia ja luonnon läheisyydestä ja sen voimaannuttavista elementeistä nauttiminen ovat osa sitä. (Mm. Helne & Hirvilammi 2017, 39–40; Boetto 2016, 61; Närhi & Matthies 2016a, 32–34). Luontosuhteella on merkitystä myös ihmisen haluun suojella luontoa ja kykyyn ymmärtää oma moninainen riippuvuutensa luonnosta. Tällöin sosiaalityössä tulee tarkastella toisaalta sitä, millä tavalla tämä mahdollisuus toteutuu heikoimmassa asemassa olevien kohdalla ja toisaalta, miten sosiaalityön käytännöissä luontosuhdetta voidaan tukea. Tähän liittyy myös ihmisen fyysisen elinympäristön tunnistaminen ihmisen hyvinvoinnin kannalta merkittävänä, ja tällöin myös sosiaalityössä tulee tuntea asiakkaan fyysinen elinympäristö. Ekososiaalinen sosiaalityö ymmärtää luonnonympäristön kokonaisvaltaisena ihmisen elämän viitekehyksenä ja näkee niin fyysisen kuin sosiaalisen ympäristön ihmisen hyvinvoinnin kannalta olennaisena. (Närhi 2017, 305–307; Närhi & Matthies 2016b, 98).

Hyvinvointi on myös yhteyttä toisten ihmisten kanssa. Keskeistä on yhteisöllisyys ja yhteyden merkitys. (Peeters 2016, 178, 189–190.) Nykyinen ymmärrys hyvinvoinnista ja hyvästä elämästä on menestyksen ja taloudellisen vaurauden ohella yhteydessä henkiseen pahoinvointiin, arvottomuuden, merkityksettömyyden sekä osattomuuden kokemuksiin, ja näin yhteiskunnasta syrjäytymisen riskiin (mm. Salonen 2012, 2013, 2014; Helne & Hirvilammi 2017, 45; Peeters 2016, 178.) Ekososiaalisesta viitekehyksestä katsottuna

hyvinvointi syntyy ihmisten välisissä sosiaalisissa suhteissa ja siitä rakentuvasta elämän merkityksellisyydessä ja tarkoituksessa. Yhteenkuuluvuus, hyväksytyksi tuleminen sekä ihmisten välinen aito yhteys ja arvostus tuottavat hyvinvointia. Tällöin myös materiaalin merkitys vähenee, sillä ihmisen elämän merkityksellisyyden kokemukset liittyvät ennen kaikkea toisiin ihmisiin, ei tavaroihin. (Salonen 2013, 59; 2012, 142–143.) Sosiaalityössä tämä tarkoittaa yhteisöllisyyden ja ihmisten välisen yhteyden vahvistamisen ottamista vakavasti ja keskeiseksi työtavaksi. Tässä merkityksellistä on asiakkaiden näkeminen heidän voimavarojensa ja taitojensa kautta, ja näiden valjastaminen myös osaksi yhteistä hyvää. Kuuluminen yhteisöön ja oman itsensä tarpeelliseksi kokeminen syntyy näiden kautta, ja tällöin myös omanarvontunto voi kasvaa.

Riippuvuus luonnosta ja toisista ihmisistä kietoutuvat näin vahvasti yhteen jopa toinen toisiaan ruokkivana niin myönteisenä kuin kielteisenä kehänä. Aidon kestävyuden näkökulmasta on tärkeää, että ymmärryksemme hyvinvoinnista astuu materialismin ja individualismin yläpuolelle, ja tunnustaa luonnon ympäristön merkityksen ihmisen ja yhteiskuntien hyvinvoinnille (Peeters 2016, 190). Tämän myötä ekososiaalisen sosiaalityön keskeiseksi tehtäväksi niin asiakaspinnassa kuin rakenteellisella tasolla nousee ihmisten perustarpeista huolehtiminen niin, että jokaisella asiakkaalla on tosiasiallisesti mahdollisuus saada perustarpeensa täytetyiksi ilman, että tämä ehdollistetaan. Perustarpeiden tyydyttäminen tulee nähdä ihmisoikeuskysymyksenä. Tämän lisäksi ekososiaalisen sosiaalityön tehtäväksi asettuvat yhteisöllisyyden vahvistaminen, asiakkaiden voimavarojen tunnistaminen ja tukeminen, asiakkaan luontosuhteen syventäminen sekä ihmisen omaan elinympäristöön jalkautuminen ja työskentely siellä. Rakenteellinen vaikuttaminen ekologisemman yhteiskunnan ja ekologisemman sosiaalityön puolesta määrittyvät myös osaksi sen itseymmärrystä.

Ekososiaalinen aikuissosiaalityötä muuttavana lähestymistapana

Ekososiaalisen sosiaalityön painotukset yhteisöllisyydestä, luontolähtöisyydestä, jalkautumisesta asiakkaiden elinympäristöihin, voimavaroihin perustuvasta työotteesta sekä perustarpeiden täyttämisen mahdollistamisesta ovat vaikeita nykyiselle aikuissosiaalityölle. Ekososiaalinen sosiaalityö asettaa uudenlaisen tavoitteen, asiakkaan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamisen, sosiaalityön tehtäväksi ja tämä merkittävällä tavalla haastaa nykyisen aikuissosiaalityön näkemystä sosiaalityön tehtävästä ja tavoitteista, ja näin myös sille annetuista resursseista.

Aikuissosiaalityön ehtoja ja sisältöjä muokkaavat vallitsevat yhteiskuntapoliittiset, hallinnolliset ja taloudelliset diskurssit, ja käytännössä lainsäädäntö sekä käytettävissä olevat resurssit luovat kunnallisen sosiaalityön rajat ja mahdollisuudet (Juhila 2008, 48; Välimaa 2008, 175). Yhteiskunnan uusliberalistiset painotukset ja yksilön vastuuta korostava ajattelu ovat tuoneet aikuissosiaalityöhön asiakkaiden vastuuttamisen ja aktivoimisen politiikan. Sosiaalityö on muuttunut yhteisölähtöisestä työstä kohti eriytynyttä ja keskitettyä mallia, ja kokonaisvaltainen ote asiakkaiden elämään on kaventunut (Välimaa 2008, 176; Juhila 2008, 48; Närhi 2017, 307–309). Aikuissosiaalityön tavoitteeksi myös asetetaan ja omaksutaan yhä useammin asiakkaiden aktiivointi ja sosiaalityön vaikuttavuutta arvioidaan ennen kaikkea tästä näkökulmasta. Aktiivointityö on peruslähtökohdiltaan järjestelmäkeskeistä. Järjestelmän näkökulmasta asiakkaan ongelmat on ratkaistu, kun palveluprosessit on toteutettu säädösten mukaisesti. Näiden muutosten yhteisvaikutuksena sosiaalisten ongelmien rakenteellinen ja yhteiskunnallinen perusta on hämärtynyt ja sosiaaliset ongelmat näyttäytyvät ennen kaikkea yksilöllisinä. Tämä on johtanut myös siihen, että aikuissosiaalityön ”sosiaalinen tehtävä” ja työelämän ulkopuolella olevien kansalaisen työhön aktivoimisen raja on hämärtynyt. (Juhila 2008,

53–56; Taina & Kotiranta 2014, 194; Kokkonen 2021, 44; Perttula 2021, 94–95.) Kokonaisuudessaan järjestelmäkeskeisyys, tehokkuusajattelu ja asiakkaiden valikoiminen ovat aikuissosiaalityössä voimistuneet. Ajan puute, liian vähäinen työntekijämäärä sekä kokonaisvaltaisen kohtaamisen mahdottomuus ovat este vaikuttavan työn tekemiselle ja kaikkien tasapuoliselle auttamiselle. (Taina & Kotiranta 2014, 194; Välimaa 2008, 191–192, 195; Matthies & Svenlin & Turtiainen 2021; Juhila 2008.)

Tämä aikuissosiaalityön järjestelmälähtöisyys on ekososiaalisen sosiaalityön konkretisoitumisen keskeisin este, mutta samalla se ja siihen liittyvä sosiaalityön tavoitteiden määrittäminen pitkälti asiakkaan työllistymisen kautta luovat erityisen tarpeen aikuissosiaalityön siirtymiselle kohti ekososiaalista sosiaalityötä. (Rainerma 2021.) Työn merkittävä haaste on liian ohueksi jäävä asiakassuhde, ja tämä heikentää kestävästi muutoksen mahdollisuuksia asiakkaiden elämässä. Sosiaalityöntekijöillä ei ole riittävästi aikaa tutustua asiakkaaseen, paneutua hänen tilanteeseensa kokonaisvaltaisesti ja pureutua ongelmien takana oleviin juuri-syihin. Asiakkaat ajautuvat pirstalaisen järjestelmän pompoteltavaksi, ja kokonaiskuva asiakkaan tilanteesta valuu tämän järjestelmän notkelmiin. Sosiaalityöntekijän tehtäväksi jää asiakkaan asianajajana toimiminen ja avusta taistelija. (Rainerma 2021.)

Samalla sosiaalityöntekijät kokevat, että asiakkaiden keskeiset ongelmat eivät palaa työttömyyteen, mutta tästä huolimatta aikuissosiaalityössä työllistymisen kanssa tehdään paljon töitä, ja vastaavasti muiden asioiden kanssa työskentelylle jää selvästi vähemmän aikaa. Työllistymistoimet ovat myös sidottuja asiakkaiden toimeentuloon niin vahvasti, että niistä irtautuminen on vaikeaa, ellei mahdotonta. (Rainerma 2021.) Ekososiaalisesta viitekehuksesta katsottuna kulutukseen ja palkkatyöhön perustuvan yhteiskunnan sosiaalinen ja ekologinen kestävyys ovat kyseenalaisia. Kestävä yhteiskunta edellyttää työn ja kulutuksen kestävyyttä ja niiden avointa arviointia. (Järvensivu ym. 2012, 106.)

Sosiaalityö, joka keskittyy asiakkaan työllistämiseen mihin tahansa työhön ei tue tätä ajatusta. Osallisuuspolitiikan mukaiset uudistukset tarkastelevat yksilöä ensisijaisesti työnteon ja vasta toissijaisesti ihmisen arvokkuuden ja sosiaalisen vastuun näkökulmasta (Kokkonen 2021, 48). Aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Matthies & Kokkonen & Närhi 2013) on todettu, että aikuisosiaalityön nuoret asiakkaat kokevat myös itse, ettei yhteiskunta ole kiinnostunut siitä, miten he voivat kokea olevansa arvokkaita ja täysivaltaisia oman elämänsä vaikuttavina kansalaisina. Nuorten mielestä yhteiskunta on kiinnostunut ensisijaisesti heidän taloudellisesta panoksestaan.

Aikuissosiaalityössä myös kohdataan jo ekologisen kriisin sosiaaliset seuraukset, jotka heijastuvat asiakkaiden elämään yhteiskunnan tehokkuusvaatimusten, yksilökeskeisyyden ja yksin pärjäämisen ihanteen kautta. Sosiaalityöntekijät mieltävät nämä asiakkaiden ongelmien taustalla oleviksi juurisyiksi, jotka kieoutuvat osaksi taloudellisen tehokkuuden tavoittelua ja keskinäisen kilpailun pyrkimyksiä. (Rainerma 2021.) Samanaikaisesti aikuissosiaalityössä on nähtävissä perustarpeiden täyttymättömyytenä ilmenevä niukkuus, pakotettu ekologisuus, johon nykyisellä työtavalla ei ole mahdollisuuksia pureutua. Toisaalta asiakkaiden elämässä ekologinen elämäntapa ilmenee myös vahvana taitona ja voimavarana, eikä nykyinen työtapa tarjoa riittäviä mahdollisuuksia tämän huomioimiseen tai sisällyttämiseen osaksi sosiaalityötä. (Rainerma 2021.)

Ekososiaalisen sosiaalityön tuomat näköalat ja konkreettiset työmenetelmät tarjoavat muutoksen mahdollisuuksia järjestelmälähtöisen työn puristuksiin. Ekososiaalisen sosiaalityön elementit mahdollistavat hyvän ja luottamuksellisen asiakassuhteen rakentamisen, voimavaralähtöisen työskentelyn sekä kokonaisvaltaisen ja juurisyihin pureutuvan sosiaalityön toteuttamisen. Se tarjoaa myös välineitä luontolähtöisyydelle ja työn tavoitteiden uudelleen määrittelylle. (Rainerma 2021.)

Tarvetta ja halua siirtymiselle kohti ekososiaalista sosiaalityötä on, mutta konkreettinen toiminta sitä kohti on vaikeaa nykyiselle aikuissosiaalityölle. Järjestelmälähtöisessä rakenteessa ekososiaalinen sosiaalityö määrittyy ensisijaisesti menetelmätason toiminnaksi, jolla pyritään asiakassuhteen syventämiseen. Tästä huolimatta asiakkaiden elinympäristöissä toimiminen, yhteisöllinen työote, luontolähtöisyys tai työn tavoitteissa irtautuminen työllistymisestä ovat vaikeasti omaksuttavissa ja sosiaalityöntekijät näkevät konkreettisen toiminnan ja tutustumisen asiakkaiden kanssa erilaisissa ympäristöissä ennemmin sosiaaliohjaajan työtehtävinä tai kolmannen sektorin toimintana. Ymmärrys ekososiaalisen sosiaalityön yllirajaisuudesta ja sen velvoittamasta paikallisesta toisin toimimisesta ei myöskään merkittävällä tavalla määrittele pyrkimyksiä kohti ekososiaalista sosiaalityötä. (Rainerma 2021.)

Muutoksen mahdollisuudet

Muutoksen mahdollisuuksia on kuitenkin nähtävissä, sillä niissä työyhteisöissä, joissa asiakaslähtöisyys on työtä määrittävä pohjavire, myös ekososiaalinen sosiaalityö löytää jalansijaa. Näissä työyhteisöissä ekososiaalinen sosiaalityö rakentuu asiakkaan ja sosiaalityöntekijän tasavertaiselle suhteelle, jossa molempien voimavarat, mutta myös osaamisen vajeet ovat läsnä. Sosiaalityöntekijän tavoite tasavertaisuuteen näyttäytyy pyrkimyksenä astua ulos viranomaisroolista kohti professionaalisen auttajan roolia. Asiakas mielletään tasavertaiseksi osapuoleksi vuorovaikutussuhteessa, ja sosiaalityöntekijä hyväksyy ja myös itse asettuu rooliin, jossa hän ei tiedä eikä osaa kaikkea. (Rainerma 2021.) Tätä kuvastaa niin sanottu roolinylittämismekanismi, jossa sosiaalityöntekijä ja asiakas kohtaavat toisensa ensisijaisesti ihmisinä eikä hierarkkisissa auttajan ja autettavan rooleissa. Tämä edellyttää molemmilta halua ja rohkeutta astua ulos perinteisistä rooleista. (Svenlin & Matthies & Turtiainen

2021a, 19–20; Matthies & Svenlin & Rantamäki & Viitasalo 2021, 194.) Sosiaalityö myös toteutuu asiakkaiden omilla areenoilla ja asiakas nähdään voimavarojensa kautta. Luontolähtöisyys on läsnä työn käytännöissä, ja ekologisen elämäntavan opettelu yhdessä asiakkaan kanssa sekä maapallon hyvinvoinnista huolehtiminen näyttäytyvät merkityksellisenä sosiaalityön käytännöissä. Yhteisöjen ja yhteisöllisyyden merkitys asiakkaan hyvinvoinnille tunnustetaan ja se on vahva osa sosiaalityön käytäntöjä. Työn tavoite lähtee aidosti asiakkaan kokeman hyvinvoinnin kasvun ehdoista. (Rainerma 2021.)

Ekososiaalisella sosiaalityöllä on näin mahdollisuuksia suomalaisen aikuissosiaalityön kontekstissa, mutta se edellyttää aidosti asiakaslähtöisyyteen sitoutuneita esihenkilöitä ja työntekijöitä sekä halua ja konkreettisia mahdollisuuksia tehdä toisin. Johtavassa asemassa olevien tulee olla yhdessä työntekijöiden kanssa sitoutuneita asiakaslähtöiseen työn kehittämiseen. Vastaavasti työn rakenteiden ja johdon tuen puutteet estävät ekososiaalisen sosiaalityön konkretisoitumisen. Ekososiaalisen sosiaalityön tekemisellä ja kehittämällä näyttää myös olevan työhyvinvointia lisäävä vaikutus ja tämä itsessään rohkaisee sen lisäämiseen käytännössä. (Rainerma 2021.) Asiakaslähtöisyyden ohella ekososiaalisen sosiaalityön konkretisoitumisen mahdollistaja on sosiaalityöntekijän henkilökohtainen muutosprosessi. Tämä on prosessi, jossa työntekijä reflektoi omaa työn tekemisen tapaa sekä omia ja työyhteisönsä arvoja ja asenteita ekososiaalisen viitekehyksen valossa. Tämä muutosprosessi ei koske ainoastaan työntekijää, vaan koko palvelujärjestelmää joka tasolla. Sosiaalityön muuttuminen ekososiaaliseksi ei riitä, vaan tarvitaan muutoksia niin terveys- ja työllisyyspalveluissa kuin myös Kelan järjestelmissä. Kyse on laajasta muutoksesta, johon kaikki tasot ovat sitoutuneita ja esihenkilöt eri tasoilla antavat käytännössä luvan toteuttaa muutosta ja tehdä työtä toisin. Tämän prosessin käynnistyminen ja näin ekososiaalisen sosiaalityön

mahdollistuminen edellyttävät ekososiaalisen tiedon jakamista ammattilaisille sekä käytännössä tehtäviä kokeiluja ekososiaalisen sosiaalityön äärellä. Se vaatii myös yksittäisiltä työyhteisöiltä ja työntekijöiltä rohkeutta toimia toisin. Nämä yhdessä luovat edellytyksiä ja avaavat portteja ekososiaalisen sosiaalityön aidolle jalkautumiselle. (Rainerma 2021; Boetto ym. 2020, 305–307.)

Sosiaalityö murroksessa

Muutos kohti ekososiaalista sosiaalityötä suomalaisessa aikuis-sosiaalityössä tarkoittaa muutosta sosiaalityön ymmärryksessä, siinä mitä sosiaalityöllä tavoitellaan ja miten näihin tavoitteisiin pyritään. Tämän lisäksi se tarkoittaa muutoksia myös sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisissä rooleissa ja suhteessa. Ekososiaalinen sosiaalityö paikantuu suomalaisessa kontekstissa työksi, jossa tavoitellaan asiakkaan kokonaisvaltaista hyvinvointia. Yhteisöllisyys, luontolähtöisyys, voimavaroille rakentuva työ ja asiakkaiden elinympäristöön jalkautuminen luovat edellytyksiä tälle. Asiakas on keskeinen työn määrittäjä, ja sosiaalityön konkreettiset ympäristöt ja yhteisöt voivat olla hyvin kirjavia. Tällä tavalla rakentuva sosiaalityö yhtäältä haastaa näkemystä hyvinvoinnista vain taloudellisena hyvinvointina, ja toisaalta laajentaa aikuissosiaalityötä taloudellisen avustamisen ulkopuolelle. Näin se myös asettuu osaksi ekokriittistä paradigmaa ja ekososiaalisen sosiaalityön viitekehykseen.

Muuttaessaan merkittäväällä tavalla sosiaalityön sisältöjä ja tavoitteita ekososiaalinen sosiaalityö nostaa esiin myös sosiaalityön sisäisiä kipupisteitä. Asiakkaiden perustarpeiden täyttymättömyys, merkityksettömyyden ja arvottomuuden kokemukset sekä asiakkaiden vastuuttaminen omasta tilanteestaan, joka kytkeytyy vahvasti ja samalla hyvin hienovaraisesti ekososiaalisen kriisin peruskysymyksiin, on vastoin sosiaalityön omaa eettistä perustaa. Ekososiaalisen sosiaalityön konkretisoimispyrkimykset tekevät näkyväksi myös aikuissosiaalityön järjestelmälähtöisyyden ja

asiakaslähtöisyyden välisen jännitteen. Tähän liittyy olennaisesti keskustelu sosiaalityöntekijän roolin ja tehtävän ymmärtämisestä. Ekososiaalinen sosiaalityö haastaa sosiaalityöntekijää konkreettisiin tekoihin yhdessä asiakkaiden kanssa erilaisissa ympäristöissä (mm. Matthies & Närhi 2016, 98). Tämä on mahdollista, kun työ rakentuu asiakaslähtöisyydelle, mutta järjestelmälähtöisen työn puristuksessa tämä on vaikeampaa. Sosiaalityöntekijän on vaikea sovittaa itseään ekososiaalisen sosiaalityön tarjoamaan rooliin ja ekososiaalisten menetelmien hyödyntäminen asettuu helpommin osaksi sosiaaliohjaajien työnkuvaa. Ekososiaalinen sosiaalityö jäsentyy näin sosiaalityöntekijän tehtäväkentän ulko-reunalla tapahtuvaksi toiminnaksi. Tämä herättää kysymyksen siitä, onko suomalainen aikuissosiaalityö ajautunut liian kauas ytimestään, jos asiakkaan elämismaailmassa työskentely koetaan vieraaksi ja useammin etäiseksi kuin tutuksi. Kati Närhen (2017, 314) mukaan aikuissosiaalityön 'eriytyminen' ja työn siirtyminen pois ihmisten konkreettisista elinympäristöistä on voinut kaventaa ajatusta siitä, mitä sosiaalityössä tehdään ja millaisiin asioihin siinä kiinnitetään huomiota.

Ekososiaalinen sosiaalityö on suomalaisessa aikuissosiaalityössä ajankohtainen ja tulevaisuuteen suuntaava mahdollisuus. Suomalaisessa yhteiskunnassa, länsimaisen talouskasvuihanteen keskellä, ekososiaalisten haasteiden hahmottaminen asiakkaiden elämässä ja elinympäristöissä vaatii aikaa, tietoa ja ajatusten reflektointia. Se vaatii astumista "laatikon ulkopuolelle". Ekologisen kriisin sosiaaliset ja taloudelliset seuraukset eivät ole näkyvillä yhtä selvästi kuin konkreettisten ympäristötuhojen kurittamissa yhteiskunnissa. Ne kätkeytyvät jatkuvan taloudellisen kasvun pyrkimykseen, tehokkuuden vaatimukseen sekä yksin pärjäämisen ja riippumattomuuden ihanteeseen. Nämä tuovat tullessaan osattomuuden, merkityksettömyyden ja syrjäytymisen ilmiöt, jotka ovat ekososiaalisen sosiaalityön ydinkysymyksiä. Nämä myös kietoutuvat osaksi köyhyyden ja

taloudellisen niukkuuden kysymyksiä. Näiden ilmiöiden ratkaiseminen vaatii monialaista ja monella yhteiskunnan sektorilla tapahtuvaa työtä, mutta sosiaalityön rooli on näissä keskeinen ja sen vuoksi on äärimmäisen tärkeää, että sosiaalityössä ymmärretään näiden ilmiöiden monimutkainen kietoutuminen osaksi yhteiskuntamme arvoja, asenteita ja hyvinvoinnin määrittelyitä. Näiden merkittävien ekososiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi niin rakenteellisella tasolla kuin asiakaspinnassa vaaditaan ekososiaalisen sosiaalityön vahvaa osaamista, käytännön työssä toisin toimimista ja rakenteellisten esteiden ravistelua.

Kirjallisuus

- Boetto, Heather (2017) A transformative Eco-Social Model: Challenging Modernist Assumptions in Social Work. *British Journal of Social Work* 47(1), 48–67.
- Boetto, Hether & Bowles, Wendy & Närhi, Kati & Powers, Meredith (2020) Raising awareness of transformative ecosocial work: Participatory action research with Australian practitioners. *International Journal of Social Welfare* 29(4), 300–309.
- Dominelli, Lena (2013) Environmental justice at the heart of social work practice: Greening the profession. *International Journal of Social Welfare* 22(4), 431–439.
- Dominelli, Lena (2012) *Green Social Work. From Environmental Crises to Environmental Justice*. Cambridge: Polity.
- Drolet, Julie & Wu, Haorui & Dennehy, Allyson (2016) Social development and sustainability: social work in the Post-2015 sustainable development framework. Teoksessa Jennifer McKinnon & Margaret Alston (toim.) *Ecological social work: towards sustainability*. Lontoo: Palgrave Macmillan, 39–56.
- Elsen, Susanne (2017) Community-based Economy and Ecosocial Transition. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Kati Närhi (toim.) *The Ecosocial Transition of Societies: The Contribution of Social Work and Social Policy*. Lontoo: Routledge, 54–70.
- Helne, Tuula & Hirvilammi, Tuuli (2017) The Relational Conception of Wellbeing as a Catalyst for the Ecosocial Transition. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Kati Närhi (toim.) *The Ecosocial Transition of Societies: The Contribution of Social Work and Social Policy*. Lontoo: Routledge, 36–53.
- Helne, Tuula & Silvasti, Tiina (2011) Johdanto. Teoksessa Tuula Helne & Tiina Silvasti (toim.) *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 10–23.
- Hirvilammi, Tuuli (2015) Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia*, 136. Helsinki: Kela.

- Juhila, Kirsi (2018) *Aika, paikka ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2012) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2008) *Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnalliset paikat*. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 48–81.
- Järvensivu, Timo, & Järvensivu, Paavo & Schmidt, Tiina & Palmu, Petri (2012) *Työ ekologisesti ja sosiaalisesti kestävässä tulevaisuudessa*. Teoksessa Tuule Helne & Tiina Silvasti (toim.) *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. 104–112.
- Kokkonen, Tuomo (2021) *Osallisuuspolitiikka aikuissosiaalityön asiakkuuden ja työtapojen määrittäjänä*. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Helsinki: Gaudeamus, 42–54.
- Matthies, Aila-Leena (2021) *Kestävä siirtymä ja aikuissosiaalityön tehtäväkenttä*. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Helsinki: Gaudeamus, 267–282.
- Matthies, Aila-Leena (2017) *The Conceptualization of Ecosocial Transition*. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Kati Närhi (toim.) *The Ecosocial Transition of Societies: The Contribution of Social Work and Social Policy*. Lontoo: Routledge, 17–35.
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2014) *Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä*. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. Kuopio: UNIPress, 87–116.
- Matthies, Aila-Leena & Svenlin, Anu-Riina & Rantamäki, Niina & Viitasalo, Katri (2021) *Aikuissosiaalityössä vaikuttavat sosiaaliset mekanismit*. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Helsinki: Gaudeamus, 189–202.
- Närhi, Kati (2017) *The Changing Understanding of the 'Person in Environment' in Organizing Public Social Work Practice*. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Kati Närhi (toim.) *The Ecosocial Transition of Societies: The Contribution of Social Work and Social Policy*. London: Routledge, 301–318.
- Närhi, Kati (2015) *Ekososiaalinen viitekehys sosiaalityössä*. *Janus* 23(3), 322–328.
- Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2016a) *Conceptual and historical analysis of ecological social work*. Teoksessa Jennifer McKinnon & Margaret Alston (toim.) *Ecological social work: towards sustainability*. Lontoo: Palgrave Macmillan, 21–38.
- Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2016b) *Ekososiaalinen ajattelu yhteisötyössä*. Teoksessa Irene Roivainen & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat*. Tallinna: United Press Global, 95–107.

- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena (2013) Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdoista sosiaali- ja työvoimapaalveluissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vastapaino. Tampere. 113–145.
- Peeters, Jef (2016) A Safe and Just Space for Humanity: The Need for a new Concept of Well-Being. Teoksessa Jennifer McKinnon & Margaret Alston (toim.) Ecological social work: towards sustainability. Lontoo: Palgrave Macmillan, 177–196.
- Perttula, Rauno (2021) Nuorten aikuisten parissa tehtävä sosiaalityö. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus, 86–100.
- Rainerma, Elisa (2021) Ekososiaalisen työorientaation mahdollisuudet suomalaisessa aikuissosiaalityössä. Jyväskylän yliopisto. Maisterintutkielma.
- Salonen, Arto (2014) Ekososiaalinen hyvinvointiparadigma. Yhteiskunnallisen ajattelun ja toiminnan uusi suunta täyttyvällä maapallolla. Teoksessa Juha Hämäläinen (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2014. Suomen sosiaalipedagoginen seura, 32–62.
- Salonen, Arto (2013) Ekososiaalinen sivistys kulttuurin kulmakiveksi. Teoksessa Paula Toivanen (toim.) Kestävä kasvatus – kulttuuria etsimässä. Helsinki: Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura, 40–69.
- Salonen, Arto (2012) Sosiaalinen saneeraus – tie ekososiaaliseen sivistykseen. Teoksessa Tuula Helne & Tiina Silvasti (toim.) Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 134–149.
- Taina, Jaana & Kotiranta, Tuija (2014) Sosiaalityötä ja toimeentulotukea – aikuisosiaalityö paikkaansa hakemassa. Teoksessa Riitta Haverinen & Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Vastapaino. Vantaa. 179–195.
- Välimaa, Outi (2008) Kunnallisen aikuissosiaalityön rajat ja ammattietiikka pitkäaikaistyöttömien kohtaamisessa. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino. Tampere. 175–195.

Santra Ruonakangas

YTM, sosiaalityö

Sosiaalityön erikoistumiskoulutus (Hyvinvointipalveluiden erikoisala, 2022–)

santra.ruonakangas@hotmail.com

Rakenteellisen sosiaalityön toteutuminen, mahdollisuudet ja esteet julkisessa sosiaalityössä

Tarkastelen tässä artikkelissa, miten rakenteellinen sosiaalityö toteutuu sekä mitkä tekijät edistävät ja toisaalta estävät rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista julkisessa sosiaalityössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityön esimiesten näkökulmasta.

Artikkeli pohjautuu kesällä 2021 valmistuneeseen Pro gradu -tutkimukseeni (Ruonakangas 2021) ja Sosiaalityön tutkimuksen päivillä 17.–18.2.2022 esittämiini puheenvuoroihin.

Sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä ja rakenteellinen sosiaalityö

Sosiaalityön yhteiskunnallisella tehtävällä on ”kaksoissidos” (Pohjola 2011). Toisaalta sosiaalityön tehtävänä on työskennellä jo olemassa olevien sosiaalisten ongelmien parissa auttamalla sosiaalityön asiakkaita, sekä toisaalta vaikuttaa yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin niin, että ne tukevat kansalaisten hyvinvointia ja ehkäisevät sosiaalisten ongelmien syntymistä. (Pohjola 2011, 207; Pohjola & Laitinen & Seppänen 2014, 11.) Rakenteellinen sosiaalityö on perinteisesti nähty osana progressiivista ja kriittistä

sosiaalityön orientaatiota. Rakenteellisen sosiaalityön kohteena ei ole yksilö, vaan yksilön ja sosiaalisten rakenteiden väliset suhteet sekä niiden epätasa-arvoisuutta synnyttävät mekanismit (Pohjola 2014, 22; Matthies & Närhi 2014, 90).

Bob Mullaly (2007) näkee yhteiskunnalliset rakenteet kolmessa tasossa muotoutuvina. Ensimmäinen taso, perusrakenteet, joka säätelee muiden rakenteiden muotoutumista, koostuu vallitsevista ideologioista, uskomusjärjestelmistä ja arvoista. Toinen taso sisältää sosiaaliset instituutiot, kuten hyvinvointipolitiikan ja sosiaali- ja terveystaloustieteiden, mukaan lukien sosiaalityön. Kolmas taso rakentuu sosiaalisista suhteista, kuten perheestä. Sosiaalisen muutoksen aikaansaaminen edellyttää Mullalyn mukaan rakenteellisen sosiaalityön kohdistamista kaikkiin näihin sosiaalisten rakenteiden kolmeen tasoon. (Mt., 245.)

Artikkeli etenee siten, että ensin tarkastelen Pro gradu -tutkimuksen tieteenfilosofista perustaa ja teoreettista viitekehystä, jonka jälkeen käyn läpi tutkimusmenetelmiä ja aineistoa. Seuraavaksi esittelen tutkimukseni keskeisimpiä tuloksia aloittaen rakenteellisen sosiaalityön toteutumisesta edeten rakenteellisen sosiaalityön toteutumisesta edistäviin ja estäviin tekijöihin. Lopuksi esitän johtopäätökset ja pohdin rakenteellisen sosiaalityön tulevaisuuden näkymiä.

Tutkimuksen tieteenfilosofinen perusta ja teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen tieteenfilosofinen perusta nojaa kriittiseen realismiin (ks. Archer 1995; Bhaskar 1997; Kuusela 2006a; Kuusela 2006b; Mäntysaari 2006), jonka avulla on mahdollista hahmottaa rakenteellisen sosiaalityön kohdetta eli ei-havaittavissa olevia monitasoisia yhteiskunnallisia rakenteita sekä näiden rakenteiden ja yksilöiden välistä suhdetta.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu kolmesta kehyksestä. Ne toimivat tutkimuksen kohteena olevan rakenteellisen

sosiaalityön toteutumisen sekä rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen mahdollisuuksien ja esteiden jäsentäjänä sekä aineiston keruussa käyttämäni kyselylomakkeen operationalisoinnin perustana.

Ensimmäinen teoreettinen kehys, jonka avulla lähestyn rakenteellista sosiaalityötä eri tasoisena toimintana, perustuu Derek Layderin (1993) sosiaalisen toiminnan tasomalliin. Layder jakaa sosiaalisen toiminnan neljään tasoon, joista ensimmäinen on toimijataso. Tässä tutkimuksessa se käsittää sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toimijoina. Toinen taso, jonka Layder nimeää tilannesidonnaiseksi sosiaalisesti toiminnaksi, koostuu sosiaalityön käytännöistä ja menetelmistä sekä sosiaalityöntekijöiden toiminnasta erilaisissa muuttuvissa verkostoissa. Kolmas taso, jota Layder kutsuu välittävän tason sosiaalisesti organisaa-tioksi, rakentuu hyvinvointipolitiikasta, sosiaalityötä ohjaavasta lainsäädännöstä ja yhteiskunnallisesta palvelujärjestelmästä sekä kansalaisyhteiskunnan organisaatioista. Neljäs taso eli makro-tason sosiaalinen konteksti muodostuu vallitsevista arvoista, val-tasuhteista ja ideologiasta, kuten uusliberalismista sekä sosiaali-sista ja taloudellisista resursseista. (Vrt. Layder 1993.)

Tutkimuksen toisen teoreettisen kehyksen muodostaa raken-teellisen sosiaalityön käsitteellistys, jonka jäsentämisessä olen soveltanut Anneli Pohjolan (2011) ajattelua ja jota olen täyden-tänyt rakenteellisesta sosiaalityöstä käytyjen teoreettisten kes-kusteluiden aineksilla. Pohjola (2011; 2014) jäsentää rakenteellista sosiaalityötä jakamalla sen neljään tehtäväalueeseen, tietotyöhön, strategiatyöhön, inklusiotyöhön ja oikeudenmukaisuus-työhön (Pohjola 2011; 2014). Rakenteellisen sosiaalityön ytimen muodostaa tietotyö, jonka Pohjola jäsentää tiedon tuottamiseksi ja välittämiseksi. Tietoa tuotetaan käytännön tutkivan työn ja tieteellisen tutkimuksen avulla kuntalaisten ja kansalaisten elinolosuhteista ja hyvinvoinnista, sosiaalisista epäkohdista sekä yhteiskunnallisten palveluiden tarpeista ja toimivuudesta.

Muodostunutta tietoa välitetään kansalaisille ja päätöksentekijöille (Pohjola 2011, 220).

Strategiatyön tavoitteena on sosiaalisen hyvinvointipolitiikan ja -palveluiden, mukaan lukien sosiaalityön suunnitelmallinen edistäminen. Strategiatyön Pohjola jakaa ennakoivaan, uudistavaan, kehittävään ja reformistiseen työhön. Ehkäisevän työn tavoitteena on ennakoida ja arvioida yhteiskunnallisten ja alueellisten muutosten sosiaalisia vaikutuksia. Kehittävän työskentelyn avulla etsitään vaihtoehtoisia toimintatapoja ja uudistetaan vallitsevia käytäntöjä kuntalaisten ja kansalaisten hyvinvointia tukeviksi. Strategiatyötä tehdään yhteistyössä eri hallintokuntien ja kansalaisjärjestöjen edustajien sekä sosiaalityön asiakkaiden ja kansalaisten kanssa. (Pohjola 2011, 214–220.)

Inklusiotyön tavoitteena on kansalaisten osallisuuden, yhteisöllisyyden ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistaminen. Sen Pohjola (2011) jakaa yhteisö- ja osallisuustyöksi sekä verkostoituvaksi työksi. Työskentelyn tavoitteena on toisaalta vahvistaa sosiaalista tukea tarjoavien yhteisöjen toimintaa, ja toisaalta tukea kuntalaisia ja kansalaisjärjestöjen toimijoita osallistumaan hyvinvointipalveluiden suunnitelmalliseen kehittämiseen. Osallisuustyötä tehdään myös huono-osaisten väestöryhmien puolesta valtaistamisena ja sosiaalisena asianajona, vaikkeivat nämä ihmisryhmät pystyisikään itse osallistumaan vaikuttamistyöhön. (Mt., 214–220.)

Tutkimuksen kolmas kehys rakentuu John Galin ja Iditt Weiss-Galin (2013; 2015; 2017) kehittämästä *Policy Practice Engagement* (PPE) -mallista, jota he ovat kehittäneet tutkiessaan sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityön akateemisten opettajien yhteiskunnallista vaikuttamista. PPE-malli koostuu yksilön sisäisistä ja ulkoisista tekijöistä, jotka Gal ym. jakavat kolmeen osa-alueeseen eli mahdollisuudeksi (*opportunity*), organisaatiokulttuuriksi (*facilitation*) ja motivaatioksi (*motivation*). Mahdollisuus sisältää poliittisen järjestelmän ja yhteiskunnallisten instituutioiden

luomia toimintamahdollisuuksia sekä sosiaalityöntekijöiden mahdollisuutta vaikuttaa näihin sosiaalisiin rakenteisiin. Organisaatiokulttuuri kattaa sosiaalityöntekijöiden työorganisaation ominaispiirteitä ja toimintakulttuuria, kuten arvoja, normeja ja odotuksia. Motivaatio käsittää yksilöllisiä ominaisuuksia ja resursseja, kuten osaamisen ja sosiokulttuurillisen kontekstin sekä yleisen motivaation palvella kansalaisten ja yhteiskunnan etuja. (Gal ym. 4–13.) Hyödynnän tutkimuksessani PPE-mallia soveltuvien osien tutkien, selittävätkö mahdollisuus vaikuttaa, hyvinvointipalveluiden johdon tuki, esimiestuki ja kollegoiden tuki sekä rakenteellisen sosiaalityön osaaminen sosiaalityöntekijöiden toimintaa rakenteellisessa sosiaalityössä.

Olen havainnollistanut kolmesta kehyksestä koostuvan tutkimuksen teoreettisen asetelman seuraavaan kuvioon (Kuvio 1). Oikealla kuviossa hahmottuu rakenteellisen sosiaalityön monikerroksinen toimintaympäristö ja vasemmalla rakenteellisen sosiaalityön osa-alueet, jotka olen nimennyt: tiedon tuottaminen ja välittäminen, strategia ja rakenteellinen kehittäminen, osallisuus sekä eettisyys. Alhaalla kuviossa on soveltamani PPE-mallin kokonaisuus, joka sisältää yksilöön ja toimintaympäristöön liittyvät taustamuuttujat, mahdollisuus vaikuttaa, osaaminen ja motivaatio sekä johdon, esimiehen ja kollegoiden tuki.

Kuvio 1. Teorettinen asetelma kyselylomakkeen operationalisoinnin jäsentäjänä

Käytetty tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu keväällä 2020 keräämästäni kyselyaineistosta (N=131). Tutkimuksen pääaineiston keräsin tutkimusluvan myöntäneiden viiden kunnan ja yhden kuntayhtymän lastensuojelussa, perhesosiaalityössä ja/tai aikuisosiaalityössä työskenteleviltä sosiaalityöntekijöiltä ja sosiaalityön esimiehiltä. Täydensin aineistoa rinnakkaisella aineistonkeruulla keräämällä sitä Facebookissa toimivan Sosiaalityön uraverkoston ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian jäseniltä. Tutkimuksen pääaineisto kattaa 75 prosenttia aineistosta. Tutkimukseen osallistuneet työskentelevät 29 eri kunnassa tai kuntayhtymässä.

Tutkimukseen osallistuneista 78 prosenttia toimii asiakastyön tehtävissä ja loput esimiestehtävissä. Sosiaalityöntekijän pätevyys on 86 prosentilla. Reilu kolmannes työskentelee lastensuojelussa (37 %), kolmannes aikuisosiaalityössä (32 %) sekä loput perhesosiaalityössä (12 %) ja yhdennetyssä sosiaalityössä

(9 %). Kolmasosalle (30 %) sosiaalityön työkokemusta on kertynyt alle kuusi vuotta ja toiselle kolmannekselle (32 %) 6–15 vuotta sekä lopuille (38 %) yli 16 vuotta. Noin puolet (52 %) tutkimukseen osallistuneista työskentelee suuressa yli 150 000 asukkaan kunnassa tai kuntayhtymässä, viidesosa (18 %) 83 000–150 000 asukkaan ja samoin viidesosa (20 %) 10 000–63 000 asukkaan kunnissa tai kuntayhtymissä. Loput (10 %) työskentelevät pienissä alle 37 000 asukkaan kunnissa tai kuntayhtymissä.

Aineiston edustavuuden näkökulmasta kyselyyn vastanneet edustavat arvioilta noin 25 prosenttia tutkimuskuntien lastensuojelussa, perhesosiaalityössä ja aikuissosiaalityössä työskentelevistä sosiaalityöntekijöistä.

Analyysimenetelmät ja muuttujamuunnokset

Yhdistin kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä aineiston keruussa ja aineiston analyysissä. Tutkimuksen määrällisen aineiston analysoinnissa yhdistin kuvailevia ja selittäviä menetelmiä käyttämällä pääkomponenttianalyysia, ryhmittelyanalyysia, logistista regressioanalyysia, sekä tein keskiarvovertailuja Mann-Whitney U-testin ja Kruskalin Wallisin testin avulla. Laadullisen aineiston analysoinnissa käytin sisällönanalyysia.

Kvantitatiivisessa analyysissä tutkimusaineistosta jäsenyi pääkomponenttianalyysin avulla kuusi rakenteellisen sosiaalityön toteutumista mittavaa summamuuttujaa. Nimesin summamuuttujat seuraavasti: 1) Palveluiden ja toimintakäytäntöjen kehittäminen, 2) Tiedon tuottaminen ja hyvinvointipolitiikkaan vaikuttaminen, 3) Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen, 4) Sosiaalisen puolesta puhuminen, 5) Asiakasosallisuuden vahvistaminen ja 6) Mediavaikuttaminen ja julkaisujen tuottaminen. Rakenteellisen sosiaalityön toteutumista mittaavat summamuuttujat saavat arvoja yhden ja kuuden välillä. Summamuuttujan arvot ovat 1=ei lainkaan, 2=harvoin ja 6=usein.

Rakenteellisen sosiaalityön toteutumista selittäviä tekijöitä tutkin Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen mahdollisuudet -mittarin avulla. Mittarin summamuuttujat nimesin seuraavasti: 1) Hyvinvointipalveluiden johdon tuki, 2) Esimiestuki, 3) Kollegoiden tuki, 4) Mahdollisuus vaikuttaa ja 5) Osaaminen. Summamuuttujat, lukuun ottamatta osaaminen, saavat arvoja yhden ja kuuden välillä (1=ei lainkaan, 2=vähän, 6=paljon). Osaaminen saa arvoja yhden ja viiden välillä (1=puutteellinen ja 5=hyvä).

Summamuuttuja *Mahdollisuus vaikuttaa* mittaa mahdollisuutta vaikuttaa eri tasoisiin rakenteellisiin tekijöihin, kuten toimintayksikön ja monialaisten verkostojen toimintakäytäntöihin, hyvinvointipalveluiden muotoiluun ja hyvinvointipolitiikkaan. Summamuuttujat *Hyvinvointipalveluiden johdon tuki*, *Esimiestuki* ja *Kollegoiden tuki* mittaavat rakenteelliseen sosiaalityöhön saatavaa tukea. Summamuuttuja *Osaaminen* mittaa rakenteellisessa sosiaalityössä tarvittavaa osaamista, kuten osaamista palveluiden ja toimintakäytäntöjen kehittämisessä, epäkohtien esille nostamisessa, mediavaikuttamisessa sekä hyvinvointipolitiikkaan vaikuttamisessa.

Tutkimustuloksia

Rakenteellisen sosiaalityön toteutuminen

Sosiaalityöntekijät toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä *palveluiden ja toimintakäytäntöjen kehittämisen osa-alueella* kehittämällä työyksikön ja monialaisten verkostojen toimintakäytäntöjä sekä tekemällä ehdotuksia hyvinvointipalveluiden kehittämiseksi, jotta ne tukisivat paremmin asiakkaiden tai alueen asukkaiden tarpeita. Palveluita ja toimintakäytäntöjä kehittäessään sosiaalityöntekijät hyödyntävät asiakastyöstä saatua tietoa tuoden esille muun muassa eri väestöryhmien tarpeita. Esimiehet kehittävät palveluita ja toimintakäytäntöjä melko usein (ka.=4,6), kun

asiakastyössä toimivat vain jossain määrin (ka.=3,0) ($p < .001$). (Ks. Taulukko 1; Ruonakangas 2021.)

Taulukko 1. Rakenteellisen sosiaalityön toteutuminen työtehtävittäin (ka., N=131)

Rakenteellisen sosiaalityön toteutuminen		
SUMMAMUUTTUJA (pääkomponenttianalyysi)	Asiakastyön tehtävissä n=102 ka.	Esimies - tehtävissä n=29 ka.
Palveluiden ja toimintakäytäntöjen kehittäminen	3,0	4,6
Tiedon tuottaminen ja hyvinvointipolitiikkaan vaikuttaminen	1,7	3,4
Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen	3,9	5,1
Sosiaalisen puolesta puhuminen	2,5	3,5
Asiakasosallisuuden vahvistaminen	2,7	3,3
Mediavaikuttaminen ja julkaisujen tuottaminen	1,5	2,0

ka.=keskiarvo, *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$; # ei tilastollisesti merkitsevä. Summamuuttujien skaala 1–6, 1=ei lainkaan, 2=harvoin, 6=usein. Mitä suurempi arvo, sitä useammin vastaaja toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä kyseisellä osa-alueella.

Tiedon tuottamisen ja hyvinvointipolitiikkaan vaikuttamisen osa-alueella sosiaalityöntekijät toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä tuottamalla hyvinvointipalveluiden johdolle tietoa alueen asukkaiden elinolosuhteista ja palvelutarpeista, osallistuvat hyvinvointistrategian valmisteluun esittämällä vaihtoehtoisia ratkaisuja hyvinvointipoliittisiin linjauksiin, vaikuttamalla lainsäädäntöön sekä välittämällä tietoa eri toimialoille palveluiden kehittämiseksi ja välittämällä tietoa kansalaisjärjestöille hyvinvointipalveluiden kehittämistarpeista. Esimiehet tuottavat ja välittävät tietoa sekä vaikuttavat hyvinvointipolitiikkaan jossain määrin (ka.=3,4),

kun asiakastyössä työskentelevät eivät juuri lainkaan (ka.=1,7) ($p < .001$). (Ks. Taulukko 1; Ruonakangas 2021.)

Sosiaalityöntekijät toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä *sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamisen osa-alueella* herättelemällä keskustelua sosiaalityölle tärkeistä arvoista ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta sekä purkamalla vähemmistöihin kohdistuvia ennakkoluuloja. Tämän tutkimuksen kontekstissa toiminta kiinnittyy vahvimmin hyvinvointipalveluiden organisaation sisäiseen keskusteluun. Esimiestehtävissä työskentelevät toteuttavat sitä melko usein (ka.=5,1) ja asiakastyössä työskentelevät jossain määrin (ka.=3,9) ($p < .001$). (Ks. Taulukko 1; Ruonakangas 2021.)

Sosiaalisen puolesta puhumisen osa-alueella sosiaalityöntekijät toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä sosiaalisen asianajon ja sosiaalisen esille nostamisen avulla muun muassa ilmoittamalla sosiaalihuollon toteutumisessa havaituista epäkohdista kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle, tekemällä ehdotuksia eri toimialojen edustajille sosiaalisten vaikutusten huomioon ottamisesta päätöksenteossa, neuvomalla kuntalaisia antamaan palautetta hyvinvointipalveluiden toimivuuteen liittyvistä asioista sekä lisäämällä julkisen keskustelun avulla suuren yleisön tietoa yksilöiden elinolosuhteisiin vaikuttavista yhteiskunnallisista tekijöistä. Esimiehet toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä sosiaalisen puolesta puhumisen osa-alueella jossain määrin (ka.=3,5), kun asiakastyössä toimivat vain harvoin (ka.=2,5) ($p < .001$). (Ks. Taulukko 1; Ruonakangas 2021.)

Asiakasosallisuuden vahvistaminen sisältää rakenteellisen sosiaalityön toimintaa, joka koostuu asiakkaiden pariin jalkautuvista ja asiakkaita valtaistavista työmuodoista sekä palveluita kehittävästä yhteistoiminnasta kansalaistoimijoiden, kuten kokemusasiantuntijoiden ja kehittäjäasiakkaiden kanssa. Esimiehet toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä asiakasosallisuuden vahvistamisen osa-alueella jossain määrin (ka.=3,3), kun asiakastyössä toimivat

vain harvoin (ka.=2,7). ($p < .001$). (Ks. Taulukko 1; Ruonakangas 2021.)

Mediavaikuttamisen ja julkaisujen tuottamisen osa-alueella sosiaalityöntekijät toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä tuottamalla tieteellisiä julkaisuja ja julkaisemalla sosiaalityöhön liittyviä puheenvuoroja mediassa. Sekä esimiehet että asiakastyössä työskentelevät osallistuvat mediavaikuttamiseen tai tuottavat julkaisuja vain harvoin tai eivät lainkaan (ka.=2,0; ka=1,5) (ns.) (Ruonakangas 2021).

Tulokset osoittavat, että asiakastyössä työskentelevät sosiaalityöntekijät toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä varsin vähäisesti. Vahvimmin he toteuttavat sitä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden osa-alueella eli herättelemällä keskustelua sosiaalityölle tärkeistä arvoista ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, joka tämän tutkimuksen kontekstissa kiinnittyy lähinnä hyvinvointipalveluiden sisäiseen organisaatioon. Esimiestehtävissä toimivien osalta rakenteellisen sosiaalityön tilanne näyttää toteutuvan keskimäärin hieman paremmin. Vahvimmin se toteutuu sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamisena sekä palveluiden ja toimintakäytäntöjen kehittämisenä.

Tutkimustulokset rakenteellisen sosiaalityön toteutumisen osalta osoittavat, että sosiaalityöntekijät ovat rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina erilaisia työtehtävittäin. Koska sosiaalityöntekijät ovat erilaisia myös toisiinsa nähden, tutkin ryhmitelyanalyysin avulla, millaisiin rakenteellisen sosiaalityön toimijatyyppeihin tutkimuksen osallistuneet sosiaalityöntekijät jakautuvat ja miten he rakenteellista sosiaalityötä toteuttavat.

Tutkimukseen osallistuneet muodostivat neljä toisiinsa nähden erilaista rakenteellisen sosiaalityön toimijatyyppejä (ks. Taulukko 2). Ensimmäinen ryhmä (40 %) on rakenteelliseen sosiaalityöhön suuntautumattomat toimijat, jotka eivät toteuta rakenteellista sosiaalityötä juuri lainkaan. Toinen ryhmä (36 %) on sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseen suuntautuvat toimijat.

He toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä vahvimmin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamisen osa-alueella, jonkin verran toimintakäytäntöjen ja palveluiden kehittämisen osa-alueella. Muilla osa-alueilla he toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä vain harvoin tai eivät lainkaan. Tiedon tuottamiseen ja vaikuttamiseen suuntautuvat monitoimijat (12 %) toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä useilla eri osa-alueilla. He ovat tutkimuksen ainoa toimijatyyppi, joka tuottaa tietoa ja vaikuttaa hyvinvointipolitiikkaan edes joissain määrin. Julkaisutoimintaan suuntautuvat monitoimijat (9 %) poikkeavat muista toimijatyypeistä melko usein toteutuvan mediavaikuttamisen ja julkaisujen tuottamisen osalta. (Ks. Taulukko 2; Ruonakangas 2021.)

Taulukko 2. Rakenteellisen sosiaalityön toteutuminen toimijatyypeittäin (ka.; n=129)

Rakenteellisen sosiaalityön toimijatyytit (ryhmittelyanalyysi)	Rakenteelliseen sosiaalityöhön suuntautumattomat toimijat (40 %, n=53) ka.	Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseen suuntautuvat toimijat (36 %, n=47) ka.	Tiedon tuottamiseen ja vaikuttamiseen suuntautuvat monitoimijat (12 %, n=16) ka.	Julkaisu-toimintaan suuntautuvat monitoimijat (9 %, n=12) ka.
Palveluiden ja toimintakäytäntöjen kehittäminen	2,1	3,8	5,0	4,4
Tiedon tuottaminen ja hyvinvointipolitiikkaan vaikuttaminen	1,3	2,2	3,8	2,9
Sosiaalisen puolesta puhuminen	1,7	3,0	3,9	4,0
Asiakasosallisuuden vahvistaminen	2,4	2,7	4,0	3,7
Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen	3,0	4,9	5,6	4,9
Mediavaikuttaminen ja julkaisujen tuottaminen	1,3	1,3	1,7	4,3

ka.=keskiarvo. Summamuuttujien skaala 1–6, 1=ei lainkaan, 2=harvoin, 6=usein. Mitä suurempi arvo, sitä useammin vastaaja toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä kyseisellä osa-alueella. Eri ryhmiin sijoittuneet poikkeavat toisistaan kaikkien summamuuttujien osalta tilastollisesti merkittävästi ($p < 0,001$).

Tiivistäen totean, että ryhmittelyanalyysin tulokset täydentävät rakenteellisen sosiaalityön toteutumisen nykytilaa, joka kokonaisuudessaan näyttää varsin vaatimattomalle. Noin 40 prosenttia tutkimukseen osallistuneista eivät toteuta rakenteellista sosiaalityötä käytännössä juuri lainkaan. Vain pieni osa tutkimukseen osallistuneista toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä laaja-alaisesti sen eri osa-alueilla. Laaja-alaisimmin rakenteellista sosiaalityötä toteuttavat tiedon tuottamiseen ja vaikuttamiseen suuntautuvat monitoimijat sekä julkaisutoimintaan suuntautuvat monitoimijat. Yhdessä he ovat kuitenkin vain noin 20 prosenttia tutkimukseen osallistuneista. Näiden toimijatyypiryhmien edustajista 43 prosenttia työskentelee asiakastyön tehtävissä ja 57 prosenttia sosiaalityön esimiestehtävissä ($p < 0,001$). (Ruonakangas 2021.)

Useimmin ja laaja-alaisimmin rakenteellista sosiaalityötä toteuttavat kokevat vaikuttamismahdollisuutensa, esimiehiltä ja kollegoilta rakenteelliseen sosiaalityön saamansa tuen sekä rakenteellisessa sosiaalityössä tarvittavan osaamisensa paremmiksi kuin sosiaalityöntekijät, jotka eivät toteuta rakenteellista sosiaalityötä juuri lainkaan. Merkittävä tutkimustulos liittyy siihen, että yhteenkään rakenteellisen sosiaalityön toimijatyypiryhmään sijoittuneet sosiaalityöntekijät eivät juurikaan kokeneet saavansa tukea rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen hyvinvointipalveluiden johdolta. (Ruonakangas 2021.)

Rakenteellisen sosiaalityön toteutumista mahdollistavia tekijöitä

Tutkin logistisen regressioanalyysin analyysin avulla, mitkä tekijät ovat yhteydessä siihen, että sosiaalityöntekijät toteuttavat rakenteellista sosiaalityötä sen eri osa-alueilla. Tarkastelin vaikuttamismahdollisuuksien, hyvinvointipalveluiden johdon tuen, esimiestuen, kollegoiden tuen ja rakenteellisen sosiaalityön osaamisen sekä yksilöön (sosiaalityön työkokemus) ja

toimintaympäristöön (työtehtävä, palvelualue, työskentelyaika nykyisessä kunnassa tai kuntayhtymässä, työskentelykunnan tai -kuntayhtymän väestöpohja) liittyvien taustamuuttujien yhteyttä rakenteellisen sosiaalityön toteutumiseen sen eri osa-alueilla (*Palveluiden ja toimintakäytäntöjen kehittäminen, Tiedon tuottaminen ja hyvinvointipolitiikkaan vaikuttaminen, Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen, Sosiaalisen puolesta puhuminen, Asiakasosallisuuden vahvistaminen sekä Mediavaikuttaminen ja julkaisujen tuottaminen*).

Rakenteellisen sosiaalityön toteutumista selittävien tekijöiden painotukset vaihtelivat jonkin verran rakenteellisen sosiaalityön osa-alueittain. Kokonaisuudessaan rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista mahdollistaviksi tekijöiksi osoittautuivat esimiesasema, mahdollisuus vaikuttaa, esimieheltä ja kollegoilta rakenteelliseen sosiaalityöhön saatu tuki, koettu rakenteellisen sosiaalityön osaaminen sekä sosiaalityön työkokemus. Mediavaikuttamisen ja julkaisujen tuottamisen osa-alue poikkesi muista rakenteellisen sosiaalityön osa-alueista, sillä ainoastaan esimiesasema ja osaaminen selittivät rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista kyseisellä osa-alueella. On todennäköistä, että on olemassa paljon muitakin tekijöitä, jotka selittävät sosiaalityöntekijöiden toimintaa rakenteellisessa sosiaalityössä, mutta tässä tutkimuksessa edellä kuvaamani tekijät osoittautuivat merkittävimmiksi. Tarkemmat tutkimustulokset selittävien analyysien osalta ovat luettavissa Pro gradu -tutkimuksen raportista (Ruonakangas 2021, 56–64).

Rakenteellisen sosiaalityön merkittävimmät esteet

Pyysin tutkimukseen osallistuneita sosiaalityöntekijöitä ja sosiaalityön esimiehiä nimeämään kolme merkittävintä tekijää, jotka heidän kokemuksensa mukaan estävät rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista. Sisällönanalyysin avulla sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityön esimiesten kokemat rakenteellisen sosiaalityön merkittävimmät esteet muodostivat kolme kokonaisuutta,

jotka ovat rakenteellisen sosiaalityön kokonaiskuvan puuttuminen, organisatoriseen toimintaympäristöön liittyvät esteet ja sosiaalityön profession rajoihin liittyvät esteet (Ruonakangas 2021.)

Rakenteellisen sosiaalityön kokonaiskuvan puuttuminen sisältää tutkimukseen osallistuneiden kokemia esteitä, jotka jäsenyivät viiteen kokonaisuuteen. Rakenteellisen sosiaalityön sisällöllisen keskustelun niukkuus ilmenee siten, että rakenteellisesta sosiaalityöstä ei käydä juurikaan keskustelua julkisuudessa, hyvinvointipalveluiden organisaatiossa tai työyksikössä. Rakenteellisesta sosiaalityöstä käytävän keskustelun puuttuminen johtunee siitä, että rakenteelliselta sosiaalityöltä puuttuu strategia, toimintakäytännöt ja johtaminen sekä siitä, että rakenteellinen sosiaalityö ei jäsenny osana sosiaalityöntekijöiden perustehtävää. Ei ole yllättävää, että rakenteellisen sosiaalityön strategian, toimintakäytäntöjen ja johtamisen puuttuessa myös sosiaalityön tiedon tuottamista tukevat tietojärjestelmät ovat kehittymättömiä eivätkä siten tue rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista. Lisäksi rakenteellisen sosiaalityön kokonaiskuvan puuttumiseen liittyväksi esteeksi koettiin hankkeiden heikko integroituminen osaksi palvelujärjestelmää ja sen toimintakäytäntöjä.

Organisatoriseen toimintaympäristöön liittyvät esteet sisältävät kahdeksan teemallista kokonaisuutta. Sosiaalityöntekijät kokevat sosiaalityön palvelutehtävien siiloutumisen ja hallintorajat ylittävän yhteistyön vähäisyyden rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen esteenä. Sosiaalityön palvelutehtävien eriytymisestä johtuen sosiaalityön ja laajemmin hyvinvointipalveluiden sisälle ei muodostu kokonaiskuvaa rakenteellisen sosiaalityön kehittämistarpeista. Sosiaalityö tarvitsee rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen tueksi kumppanuutta eri ammattialojen ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. Siksi ei ole yllättävää, että sosiaalityöntekijät kokevat hallintorajat ylittävän yhteistyön vähäisyyden ja vähäisen yhteistyön kansalaistoimijoiden kanssa rakenteellisen sosiaalityön merkittävinä esteinä.

Organisatoriseen toimintaympäristöön liittyvinä rakenteellisen sosiaalityön toteutumista estävinä tekijöinä sosiaalityöntekijät kokevat myös *vähäiset vaikuttamismahdollisuutensa* sekä *hyvinvointipalveluiden johdolta ja esimiehiltä rakenteelliseen sosiaalityöhön saatavan tuen puuttumisen*. Tuen puuttuminen ilmenee myös *rakenteellisen sosiaalityön puutteellisena resurssointina* sekä *yksilökohtaiseen sosiaalityöhön painottuvana johtamisena*. Sen lisäksi, että sosiaalityöntekijät eivät koe saavansa tukea rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen organisaation johdolta tai esimiehiltään, he *eivät koe saavansa tukea myöskään kollegoiltaan*.

Kolmas rakenteellisen sosiaalityön esteiden kokonaisuus eli *sosiaalityön profession rajoihin liittyvät esteet* jäsentyvät viiden teemallisen kokonaisuuden kautta. Sosiaalityöntekijät kokevat, että *yhteiskunnallinen arvo- ja asenneilmapiiri* ei ole suotuisa sosiaalityön kysymyksille. Myös *sosiaalityön heikko asema osana sosiaali- ja terveyshuollon palvelujärjestelmää* koettiin rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista haastavana tekijänä. Profession sisältä nousevat koetut esteet ilmenevät *puutteellisena rakenteellisen sosiaalityön osamisena*, *yksilökohtaiseen sosiaalityöhön painottuvana asiantuntijuutena* sekä *epävarmuutena toimia professionaalisen mandaatin vaatimalla tavalla*. Kun näihin kokemuksiin yhdistyvät kokemukset hyvinvointipalveluiden johdon, esimiesten ja kollegoiden tuen puutteesta, tulee ymmärrettäväksi, että osa sosiaalityöntekijöistä kokee epävarmuutta tuoda sosiaalityössä havaitsemiaan epäkohtia ja kehittämistarpeita esille niin hyvinvointipalveluiden sisällä kuin laajemminkin julkisessa keskustelussa.

Tutkimuksen tulokset rakenteellisen sosiaalityön merkittävimmistä esteistä osoittavat, että rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen liittyvät haasteet ovat sidoksissa yhteiskunnalliseen ja instituutionaaliseen kontekstiin sekä sosiaalityön profession asiantuntijuuteen ja itseymmärrykseen.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Huolimatta rakenteelliselle sosiaalityölle asetetuista lainsäädännöllisistä vaatimuksista (Sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 7§), rakenteellisen sosiaalityön nykytila näyttää huolestuttavalta. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä sekä yksilön auttamiseen että sosiaalisia ongelmia aiheuttaviin yhteiskunnallisiin tekijöihin suuntautuvana työnä toteutuu vain osittain. Sosiaalityö painottuu vahvasti yksilökohtaiseen työhön rakenteellisen sosiaalityön jäädessä sivuosaan. Rakenteellinen sosiaalityö toteutuu vahvimmin, kuitenkin vain jossain määrin palveluiden ja toimintakäytäntöjen kehittämisessä oman organisaation sisällä. Vaikka rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyvää kehittämistä tehdään erilaisissa kehittämissankkeissa, kehittämistyö näyttää integroituvan heikosti osaksi palvelujärjestelmää ja sen toimintakäytäntöjä. Rakenteellinen sosiaalityö toteutuu vain vähäisesti hyvinvointistrategisessa työssä, hallintorajat ylittävässä järjestelmätasoisessa kehittämisessä, kunnallisessa ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa tehtävässä yhteistyössä. (Ruonakangas 2021.)

Sosiaalityön painottuessa vahvasti yksilökohtaiseen työhön ja rakenteellisen sosiaalityön toteutuessa lähinnä tilannesidonnaisen sosiaalisen toiminnan tasolla palveluiden ja toimintakäytäntöjen kehittämisenä, sosiaalityön on vaikea ottaa tehtävänsä edellyttämää yhteiskunnallista tilaa. Ulottamalla rakenteellisen sosiaalityön toimintaa nykyiseltä tilannesidonnaisen sosiaalisen toiminnan tasolta välittävän tason sosiaaliseen organisaatioon ja aina makrotason sosiaaliseen kontekstiin, sosiaalityön on mahdollista vahvistaa laaja-alaista rooliaan yhteiskunnassa.

On selvää, että rakenteellisen sosiaalityön kokonaiskuvan puuttuessa rakenteellisen sosiaalityön nykytilaan liittyvät ongelmat eivät ole yksittäisten sosiaalityöntekijöiden, työyhteisöjen tai kuntien ratkaistavissa. Tilanteen muuttaminen vaatii

kansallisesti linjattuja ja paikallisesti toteutettuja rakenteellisia ja sisällöllisiä muutoksia. Sen lisäksi tarvitaan sosiaalityön asiantuntijuuden kriittistä tarkastelua ja kokonaisvaltaiseen orientaatioon liittyvän osaamisen vahvistamista.

Onneksi viime aikoina on ollut havaittavissa, että keskustelu, tutkimus ja toiminnallinen kehittäminen rakenteellisen sosiaalityön ympärillä on vilkastunut. Kansallisella tasolla tästä ovat osoituksena THL:n rakenteellisen sosiaalityön kehittäminen osana Sosiaalihuollon kehittämisohjelmaa ja Jyväskylän yliopiston MoRa-hanke sekä alueellisella tasolla sosiaalialan osaamiskeskusten kehittämishankkeet. Myös paikallisella tasolla useissa kunnissa on meneillään rohkaisevia esimerkkejä.

THL:n Sosiaalihuollon kehittämisohjelmassa rakenteellisen sosiaalityön kehittämiselle on asetettu kaksi tavoitetta. Tavoitteena on vahvistaa kansallisesti jaettua ymmärrystä rakenteellisesta sosiaalityöstä ja luoda kansallista mallia rakenteellisessa sosiaalityössä muodostuvan tiedon hyödyntämiseen. (THL 2022.)

Jyväskylän yliopistossa käynnistyi vuonna 2021 kaksivuotinen tutkimushanke Monitoimijainen rakenteellisen sosiaalityön toimintamalli tulevaisuuden sosiaali- ja terveystalouksissa (MoRa). Siinä tutkitaan, miten rakenteellista sosiaalityötä toteutetaan 2020-luvulla julkisessa sosiaalityössä Suomessa sekä miten ja millaisilla toimintamalleilla rakenteellista sosiaalityötä voidaan tulevaisuudessa integroida osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää sekä hyvinvointialueiden toimintaa ja päätöksentekoa. Tutkimushankkeessa syntynyt toimintamalli on tarkoitus juurruttaa yhteistyössä hankkeen osatoteuttajina toimivien sosiaalialan osaamiskeskusten (Koske, SONet BOTNIA) kanssa hyvinvointialueiden käytäntöihin. (Mora 2022; ks. myös Närhi & Kokkonen & Rantamäki & Kannasoja & Ruonakangas 2022; Kannasoja & Ruonakangas & Närhi & Rantamäki & Kokkonen 2022.)

Myös Varsinais-Suomen (VASSO), Pohjois-Suomen (POSKE) ja Itä-Suomen (ISO) sosiaalialan osaamiskeskusten alueilla on

meneillään rakenteellisen sosiaalityön kehittämishankkeita (ks. Santalahti & Korkeamäki 2022; Ahola & Partanen 2022; Hirvonen & Surakka & Tanttu & Väisälä 2022). Paikallisella tasolla ainakin Helsinki, Tampere ja Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä kehittävät aktiivisesti rakenteellista sosiaalityötä osana sosiaali- ja terveystalouden palvelujärjestelmää (ks. Korhonen & Sulavuori 2022; Pascale 2022; Kaskiharju & Vuorinen & Ylimartimo 2022; Tampere 2022; Carroll 2022).

Vahvasti viriävä kehittämisselitys kertoo toivottavasti siitä, että rakenteellinen sosiaalityö on heräämässä henkiin pitkän hiljaiselon jälkeen. Tieteellinen tutkimus, kansalliset linjaukset ja käytännön kokeileva kehittäminen vahvistavat kukin osaltaan rakenteellisen sosiaalityön tietoperustaa ja sen varaan rakentuvaa yhteistä käsitystä rakenteellisesta sosiaalityöstä käytäntönä. Tämä suuntaa ja rohkaisee rakenteellisen sosiaalityön edelleen kehittämiseen.

Elämme merkittävää yhteiskunnallista muutosta kauan odotetun sote-uudistuksen vihdoin konkretisoituessa. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta on olennaista kysyä, millaista roolia sosiaalityö tavoittelee itselleen tulevaisuuden hyvinvointialueiden rakenteissa. Rakenteellisessa sosiaalityössä muodostetun tiedon avulla sosiaalityön on mahdollista laajentaa rooliaan nykyistä syvemmälle ja laajemmalle sosiaali- ja terveystalouden palvelujärjestelmään, hyvinvointipolitiikan muotoiluun ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Olennaiset kysymykset liittyvät muun muassa siihen, millainen tehtävä rakenteellisella sosiaalityöllä on hyvinvointialueille siirtyvien ja kuntiin jäävien palveluiden välisessä tiedontuotannossa, päätöksenteossa, toimeenpanossa ja johtamisessa? Tai miten hyödynnämme rakenteellisen sosiaalityön työmenetelmiä asukkaiden ja asiakkaiden osallisuuden vahvistamisessa ja palvelujärjestelmän kehittämisessä yhdessä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa?

Kirjallisuus

- Ahola, Marika & Partanen, Anni (2022) Monitoimijainen yhteistyö asukaslähtöisen sosiaalisen raportoinnin mahdollistajana. Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen & Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 98–100.
- Archer, Margaret S. (1995) *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bhaskar, Roy (1997) *A Realist Theory of Science*. 2nd Edition. London & New York: Verso.
- Carroll, Tuula (2022) Keitä ovat sosiaalityön nuoret aikuiset asiakkaat? Menetelmäkuvaus asiakasanalyysistä ja jatkotoimenpiteistä. Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen & Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 130–133.
- Gal, John & Weiss-Gal, Idit (2013) An international perspective on policy practice. Teoksessa John Gal & Idit Weiss-Gal (ed.) *Social Workers Affecting Social Policy: An International Perspective*. Bristol: Policy press, 183–210.
- Gal, John & Weiss-Gal, Idit (2015) The 'why' and the 'how' of policy practice: An eightcountry comparison. *British Journal of Social Work* 45(4), 1083–1101.
- Gal, John & Weiss-Gal, Idit (2017) Where academia and policy meet: A cross-national perspective on the involvement of social work academics in social policy. Bristol: Policy press.
- Hirvonen, Johanna & Surakka, Anne & Tantt, Satu Marja & Väisälä, Iiro (2022) Rakenteellisen sosiaalityön osaamisen nykytilanne ja vahvistamistarpeet. Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen & Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 67–73.
- Kannasoja, Sirpa & Ruonakangas, Santra & Närhi, Kati & Rantamäki, Niina & Kokkonen Tuomo (2022) Sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina. Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen & Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 39–50.
- Kaskiharju, Eija & Vuorinen, Johanna & Ylimartimo, Hilikka (2022) Sosiaalinen raportointi osana gerontologista sosiaalityötä. Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen & Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 95–97.
- Korhonen, Veera & Sulavuori, Maarit (2022) Rakenteellisen sosiaalityön johtaminen (Case Helsinki). Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen & Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 59–66.

- Kuusela, Pekka (2006a) Rakenne, toimijuus ja realistinen yhteiskuntateoria. Teoksessa Pekka Kuusela & Vuokko Niiranen (toim.) Realismin haaste sosiaalitieteissä. EU: UNIpress, 77–108.
- Kuusela, Pekka (2006b) Realismi, kriittinen realismi ja sosiaalitieteet. Teoksessa Pekka Kuusela & Vuokko Niiranen (toim.) Realismin haaste sosiaalitieteissä. Suomi: UNIpress, 9–21.
- Layder, Derek (1993) *New Strategies in Social Research. An Introduction and Guide.* Cambridge: Polity Press.
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2014) Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö, Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. EU: UNIpress, 87–116.
- Mora (2022) Monitoimijainen rakenteellisen sosiaalityön toimintamalli tulevaisuuden sosiaali- ja terveystalveissa (MoRa) -nettisivut. <https://r.jyu.fi/morahanke> (Luettu 24.4.2022).
- Mullaly, Bob (2007) *The new structural social work.* 3. painos. Toronto: Oxford University Press.
- Mäntysaari, Mikko (2006) Tarkentuva tieto sosiaalityössä. Teoksessa Pekka Kuusela & Vuokko Niiranen (toim.) Realismin haaste sosiaalitieteissä. Suomi: UNIpress, 137–162.
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Rantamäki, Niina & Kannasoja, Sirpa & Ruonakangas, Santra (2022) Monitoimijainen rakenteellinen sosiaalityö. Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen & Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 25–30.
- Pascale, Lena (2022) Etsivä työ rakenteellisen sosiaalityön tiedontuottajana. Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen & Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 91–94.
- Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveystalvevan keskusliitto ry, 207–224.
- Pohjola, Anneli (2014) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. EU: UNIpress, 16–35.
- Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2014) Rakenteellinen sosiaalityö aikakauden haasteena. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. EU: UNIpress, 9–13.

Santalahti, Ville & Korkeamäki, Emmi (2022) Sosiaalisen raportoinnin kehittäminen kansallisesti. Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen & Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 86–89.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Ruonakangas, Santra (2021) Rakenteellisen sosiaalityön toteutuminen, mahdollisuudet ja esteet. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, osoitteessa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202106183903>.

Tampere (2022) <https://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/blogit/khZlgx0PH.html> (Luettu 22.4.2022).

THL (2022) Rakenteellinen sosiaalityö. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosiaalihuollon-kehittamisohjelma/rakenteellisen-sosiaalityon-selvitys> (Luettu 24.4.2022).

Marianne Kuorelahti

YTL, projektitutkija

Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

marianne.m.kuorelahti@jyu.fi

Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuus aikuissosiaalityössä

Sosiaalityössä käytettävien menetelmien vaikuttavuuden tutkimus on nostettu ajankohtaiseksi tutkimuskohteeksi (Matthies ym. 2021). Käsillä olevassa kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuutta. Tutkimus on osa aikuissosiaalityön menetelmien vaikuttavuutta koskevaa AIKUMETOD-tutkimushanketta, joka on yksi ensimmäisistä valtion tutkimusrahoitusta (VTR) saaneista sosiaalityön tutkimushankkeista. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2020.)

Yhteisötyö on ollut osa sosiaalityötä koko sen historian ajan, mutta sen merkitys ja rooli ovat vaihdelleet eri aikoina. Suomessa yhteisötyön toteuttaminen on hävinnyt käytännön sosiaalityöstä viimeisten vuosikymmenten aikana olemattomiin. (Roivainen, 2008; 2016; Roivainen ym. 2019.) Tutkijat ovat kuitenkin ylläpitäneet keskustelua ja korostaneet yhteisösosiaalityön merkitystä sosiaalityössä. (Roivainen, 2001; 2004; 2008; 2016; Roivainen ym. 2019; Matthies 1990; 2008; Närhi, 2004; Karjalainen & Kivipelto 2014; Eräsaari 2015, 2016; Ranta-Tyrkkö; 2016; Turunen 2008.) Yhteisötyön merkitys tunnustetaan nyt myös tavoitepuheissa ja hallinnollinen ohjaus on nostanut sen 2020-luvulla

yhdeksi keskeiseksi aikuissosiaalityön kehittämiskohteeksi Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystieteiden tutkimusohjelmassa (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimusohjelma 2020,18), sosiaalihuollon kehittämishankkeissa 2020–2021 (THL, 2020) ja Tiekartta 2030 – aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvityksessä (Karjalainen ym., 2019).

Julkilausuttuihin tavoitepuheisiin sisältyy perustavanlaatuisen ristiriita, josta esimerkiksi Eräsaari (2016, 119) on todennut, että yhteisöllistämistä kannatetaan samaan aikaan, kun sille varattuja paikkoja lakkautetaan. Sosiaalityöntekijöillä ei ole käytännössä juuri mahdollisuuksia toteuttaa yhteisötyötä. Olisiko nyt kuitenkin otollinen aika tarkastella yhteisötyön vaikuttavuutta? Kuten Anneli Pohjola (2015, 30–31) toteaa, yksilötyöhön suuntautunut sosiaalityö kaipaa kipeästi vaihtoehtoja, joissa voisi työskennellä samanaikaisesti laajempien ihmisryhmien kanssa ja saada sosiaalityöstä vaikuttavampaa.

Luontolähtöiset menetelmät ovat uusia ja sisältävät monia yhteisöllisen työn elementtejä. Vuonna 2010 Suomeen rekisteröidyn Green Care Finland ry:n myötä luontolähtöisten menetelmien kokeilutoiminta on ollut vilkasta. Samoin kuten yhteisöllisyyden merkitys ihmisen hyvinvoinnille on tunnistettu, on myös vahvaa näyttöä luonnonympäristön kokonaisvaltaisesta vaikutuksesta ihmisen fyysiselle, psyykkiselle, sosiaaliselle ja henkiselle hyvinvoinnille. (Borgen 2018; Salovuori 2014.) Luontolähtöisiä toiminnallisia menetelmiä on Suomessa ryhdytty soveltamaan erilaisissa kuntouttavissa ja hoidollisissa palveluissa. (Kahilanniemi 2019; Leppänen & Jääskeläinen 2017;2019; Eskola 2019; Soini 2012.) Tyypillisiä esimerkkejä ovat luonnossa retkeily, puutarhan hoito, maatalojen työt ja muu eläinten kanssa toimiminen. Pisimmälle toimintaa on kehitetty Green Care -toiminnan alla, joka kokoaa ammatillista luontolähtöistä toimintaa Suomessa ja kansainvälisesti. (Ylilauri & Yli-Viikari 2019.) Green Care korostaa myös yhteisöllisyyden, toiminnallisuuden ja luonnon yhteisvaikutusta hyvinvoinnille (Green Care 2022).

Sosiaalityössä luontolähtöiset menetelmät kuvastavat myös ekososiaalisen lähestymistavan ja kestävän siirtymän ajattelua. Sosiaalityöhön on tullut jo 1990-luvulla ekososiaalisen sosiaalityön suuntaus, jossa ihmisen elinympäristöön, luontoon ja yhteisöön liittyvät kysymykset ovat keskiössä ja kriittisen tarkastelun kohteena. Ekososiaalinen sosiaalityö pohjautuu myös vahvasti työskentelyyn yhteisöjen kanssa. (Matthies & Närhi 2010.)

Tässä katsauksessa tarkastellaan rinnakkain yhteisöllisiä ja luontolähtöisiä näkökulmia ja kysytään, mitä vaikutuksia yhteisöllisillä ja luontolähtöisillä menetelmillä on aikuisten parissa tehtävässä sosiaalityössä.

Katsauksen toteuttaminen

Kirjallisuuskatsauksessa olen selvittänyt yleisesti sitä, mitä tällä hetkellä tutkimuksessa tiedetään luontolähtöisten ja yhteisöllisten menetelmien vaikuttavuudesta aikuissosiaalityössä. Vaikuttavuustutkimusta sosiaalityöstä on tehty kaiken kaikkiaan vähän. Luontolähtöiset menetelmät ovat sosiaalityössä melko uusi ja vielä kokeilutoiminnassa oleva työmuoto, ja yhteistyön toteutus käytännössä on hiipunut koko 2000-luvun ajan. Tämän vuoksi lähtökohtaisena oletuksena oli, että teemoja käsitteleviä tutkimuksia ei olla tehty paljoakaan.

Tutkimuskatsauksessa on käytetty erilaisiin metodisiin lähtökohtiin perustuvia tutkimuksia ja näin hyödynnetty narratiivisen katsauksen sallimaa yleiskatsauksellista toteuttamistapaa. Yleiskatsauksessa tarkoituksena on tiivistää tehtyjä tutkimuksia ja analyysinmuotona on kuvaileva synteesi. Integroiva katsaus sallii erilaisiin metodisiin lähtökohtiin tehdyt tutkimukset analyysin pohjaksi. (Salminen 2011, 8; Torraco 2005, 356; Evans 2008, 137; Whittemore 2008, 149.)

Olen käyttänyt *Social Services Abstracts* (ProQuest) tietokantaa (kansainväliset tutkimusartikkelit) ja JYKDOK:n hakuohjelmaa (suomalaiset kirjat, tutkimusjulkaisut, tutkimusartikkelit, kirjat,

e-kirjat, liseniaatintyöt ja väitöskirjat). Tutkimusaineiston tuli olla julkaistu vuosien 2000–2021 välisenä aikana, lisäksi tutkimusartikkelien tuli olla vertaisarvioitu, teksti tuli olla saatavilla koko tekstinä ja tutkimusten julkaisukielenä tuli olla englanti tai suomi. Tutkimusten kohderyhmänä tuli ensisijaisesti olla aikuisia, jotka voidaan tulkita verrattavaksi aikuissosiaalityön kohderyhmään.

Suomalaista tutkimuskirjallisuutta hain käsitteillä yhdyskuntatyö, yhteisötyö ja yhteisösosiaalityö. Yhdistin näihin käsitteen vaikuttavuus. Tutkimuskatsaukseen valikoituneista yhteisötyön kymmenestä artikkelista kolme käsittelee Suomessa viime vuosien aikana toteutettua kehittämishanketta. Kaksi näistä liittyy aikuissosiaalityön kehittämiseen ja yhdessä on kyse yhteisötyön toteuttamisesta matalan kynnyksen toimintana laajemmin. Kansainvälistä yhteisösosiaalityön vaikuttavuuteen liittyviä tutkimusartikkeleita hain yhdistämällä *community social work* ja vaikuttavuutta kuvaavia asiasanoja *outcomes, results, impacts, effects*.

Suomalaista luontolähtöisiä menetelmiä käsitteleviä tutkimuksia kartoitin käsitteillä luontohoiva, *green care*, eläinavusteinen ja luontoavusteinen sekä yhdistämällä näihin vaikuttavuus-käsitteen. Luontolähtöisten menetelmien käyttö ja niihin liittyvä suomalainen tutkimus on yleistynyt 2010-luvulta alkaen. Luontolähtöisistä menetelmistä tutkimuskirjallisuutta löytyy lähitieteidenaloilta kuten psykologian, terveystieteen, geriatrian ja kasvatustieteen aloilta sekä luonnonvara-alalta erityisesti *Green Care* -toiminnan osalta. Suomessa luontolähtöisiä menetelmiä sosiaalialalla koskettava kirjallisuus painottuu hankeraportointiin. Lisäksi luontolähtöisiä menetelmiä ja niiden vaikuttavuutta on käsitelty runsaasti ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä ja jonkun verran *Pro gradu* -tutkielmissa.

Kansainvälisiä tutkimuksia luontolähtöisistä menetelmistä hain käsitteillä *nature based, nature assisted, animal assisted AND- social work OR community social work* ja yhdistämällä näihin vaikuttavuutta

kuvaavia asiasanoja *outcomes, results, impacts, effects*. Aikuisia käsitteleviä tutkimuksia löytyi suhteessa muihin asiakasryhmiin verraten vähän. Kansainvälistä aikuisia käsitteleviä tutkimuksia löytyi eniten vankilaympäristössä ja jonkun verran päihdekuntoutuksessa toteutettuina kuntoutusohjelmina.

Lopulliseen aineistoon valikoitui kymmenen yhteisöllisten ja yhdeksän luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuutta käsittelevää tutkimusta. Aineiston kokoava analyysi on liitteissä 1 ja 2.

Yhteisötyön yksilötason vaikutukset

Analysoiduista tutkimuksista saa yksiselitteisen varteenotettavia näyttöjä siitä, että meneminen mukaan yhteisöllisiin toimintaympäristöihin ja osallistuminen niissä tapahtuviin toimintoihin sekä vaikuttaminen yhteisölle tärkeisiin asioihin ovat yksilötasolla merkittäviä monella tavalla. Kuulumisen ja osallisuuden kokemus sekä luottamus muihin ihmisiin lisääntyy ja vahvistaa kokemusta omasta merkityksellisyydestä. Osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemukset vaikuttavat puolestaan itseuntoon ja omanarvontuntoon, jotka vahvistavat oma-aloitteisuutta. (Karjalainen & Kivipelto 2014; Kivipelto 2020; Tuikka & Okulov 2021.)

Vaikutukset liittyvät keskeisesti myös sosiaalisten suhteiden lisääntymiseen. Yksilön verkostossa on aikaisempaa useampia ihmisiä ja heidän kanssaan ollaan tiiviimmin tekemisissä, usein yhdessä tapahtuvaan toimintaan liittyen. (Ennis & West 2013; Kostiainen ym. 2019; Tuikka & Okulov 2021.) Yhteisöistä saadaan eri tavoin apua, tukea ja ratkaisuja arjen ongelmiin. Erilaiset ruoka-avun muodot ovat merkittäviä paitsi uusien sosiaalisten suhteiden rakentumisen paikkoina, myös tärkeänä konkreettisenä taloudellisenä apuna. Ihminen kiinnostuu itsestään, hyvinvoinnistaan ja terveydestään. Toiveikkuuden myötä lisääntyy vastuunotto omien asioiden hoitamisesta. (Ennis & West 2013; Kostiainen ym. 2019; Mäntylä ym. 2019; Rehtilä 2009.)

Parhaimmillaan vaikutuksien havaittiin lisänneen työskentelymotivaatiota ja sitoutumista myös muihin palveluihin, herättäneen muutoshalua, toivoa ja rohkeutta sekä voimavaroja asettaa esimerkiksi koulutukseen tai työhön tähtääviä realistisempia tavoitteita. Yksilön kokemus osallisuudesta yhteisöissä on johtanut valtaistumiseen omassa elämäntilanteessa sekä tukenut itsenäisyyden ja täysivaltaisen kansalaisuuden kokemuksia. Yhdessä toimiminen vahvistaa yhteisöllisyyttä, mistä taas saadaan eri tavoin tukea elämänhallintaan. (Kivipelto 2020; Karjalainen & Kivipelto 2014; Tuikka & Okulov 2021; Rodrigues & Ferreira 2018.)

Yhteisön vaikutukset

Yksilötason vaikutukset heijastuvat sosiaalisten suhteiden laajenemisena ja yhteisöissä olevien voimavarojen löytymisenä, yksilöiden taitojen ja osaamisten käyttöönottona yhteisössä. (Gojovan ym. 2021; Tuikka & Okulov 2021.) Yhteisötyöllä voidaan vaikuttaa laajemmin ja nopeammin yhteisöissä ilmeneviin ongelmiin. Alueen olosuhteet ja palvelut paranevat, turvallisuus lisääntyy ja vuorovaikutus eri kulttuureista tulevien ihmisten kesken lisääntyy. (Karjalainen & Kivipelto 2014; Kostiainen ym. 2019.) Yhteiset tilat tarjoavat vuorovaikutuksen paikkoja ja toimivat pienten asuntojen jatkeina. Yhteisölliset toimintaympäristöt tarjoavat mahdollisuuden mielekkääseen tekemiseen, harrastuksiin ja vaikuttamisväylän yhteisölle tärkeiden asioiden edistämiseen. (Rehtilä 2009; Ennis & West 2013.)

Luottamus näyttäytyy yhteisötyön edellytyksenä, mutta samalla myös sen tuloksena. Yhteisötyö näyttää olevan väylä nopeuttaa ja vahvistaa luottamuksellisen suhteen syntymistä asiakkaan tai asukkaan ja työntekijän välillä, mutta samaan tapaan myös yhteisön jäsenten välillä. (Gojovan ym. 2021; Mäntylä ym. 2019.) Yhteisölliset menetelmät voivat palauttaa luottamusta ihmisille, joilla on huonoja kokemuksia viranomaisista. Yhteisöissä toteutettava toiminta nostaa esille yksilöiden omia vahvuuksia eri tavoin

kuin toimistoympäristössä käytävät keskustelut. Lisääntynyt luottamus ei koske vain suhdetta ammattilaisiin, vaan myös suhdetta toisiin ihmisiin ja omaan merkityksellisyyteen oman elämänpiirin yhteisössä. (Tuikka & Okulov 2021; Karjalainen & Kivipelto 2014; Kivipelto 2020, myös Nousiainen 2021.)

Tutkimusaineistossa sosiaalityö matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa näyttäytyy vähimmillään tilan tarjoamisena toiminnalle, mutta esimerkkejä löytyy myös sosiaalityön ammattilaisen säännöllisestä läsnäolosta tai vastaanottoajoista tiloissa. (Rehtilä 2009; Tuikka & Okulov 2021.) Aineistossa sosiaalityön rooli on kuitenkin vähäinen ja sosiaalityöntekijä on yleensä paikalla harvoin. Työntekijöille yhteisösosiaalityö on kuitenkin antanut näkökulman sosiaalityön vaikuttavuudesta, kun asiakkaita tavattiin toistuvasti, jolloin asioita voitiin ratkaista ennen kuin ongelmat monimutkaistuivat. (Kostiainen & Metteri 2019; Weyers 2007; Kivipelto 2020.) Lähtökohtana onnistuneelle ja vaikuttavalle yhteisötyölle on toiminnan oikeutus niin organisaation kuin työyhteisön taholta sekä riittävät resurssit (Weyers 2007).

Sosiaalityön asiakkaiden tilanteet edellyttävät monialaista verkostoitumista ja yhteistyötä. Samaan aikaan yritetään ratkoa sektoroituneen palvelujärjestelmän aiheuttamia kynnyksiä asiakkaan asioiden edistämiseksi (Kostiainen ym. 2019). Yhteisötyön tutkimuksista löytyy kannustavia tuloksia sektorirajat ylittävän yhteistyön lisääntymisestä, uusien toimintamallien kehitymisistä, sosiaalityön saavutettavuuden lisääntymisestä sekä rakenteellisesta sosiaalityöstä, kun alueelta kertynyttä tietoa viedään päätöksentekoon. (Karjalainen & Kivipelto 2014.) Yhteisölliset toimintamallit nopeuttanevat tuen ja avun saamista. Lisäksi toiminnan on nähty lisänneen ja vahvistaneen sosiaali- ja terveysalan monialaisuutta ja verkostoitumista. (Tuikka & Okulov 2021; Kivipelto 2020; Kostiainen ym. 2019.)

Aineistojen pienuuden vuoksi tuloksia ei voi yleistää. Silti vaikuttavuuden näkökulmasta on havaittavissa alustavia signaaleja

siitä, että matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen toiminta helpottaa kuormitusta alueen sosiaaliasemalla tai kuntoutus- ja terapiapalvelujen ja perustoimeentulotuen käytön vähenemisenä. Asiakkaita on voitu ohjata kohtaamispaikasta suoraan tarkoituksenmukaiseen palveluun. (Ingre & Ylhäisi 2019; Mäntylä ym. 2019.) Myös Tuikka ja Okulov (2021) nostavat esille, että paikallisesti toteutettu kuntoutuskokonaisuus on kustannustehokkaampaa verrattuna ostopalveluina kauempaa hankittuihin kuntoutuspalveluihin. Yhteisöissä vahvistuva vertaistuki ja siitä rakentuvat valtaistuminen ja voimaantuminen lisäävät myös yksilötyössä aloitetun työn merkittävyyttä.

Luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuus

Luontolähtöisten menetelmien vaikutukset näyttäytyvät tutkimuksissa kokonaisvaltaisena fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin lisääntymisenä. (Salonen 2020; Tyrväinen & Lanki 2018.) Eläin- ja luontolähtöisten toimintojen, viherympäristöjen, luonnossa liikkumisen sekä oleskelun hyvinvointivaikutukset ovat monen osatekijän summa. Luontoyhteys on tärkeä välittävä tekijä, joka selittää luonnon hyvinvointivaikutusten yhteyttä myös ympäristövastuulliseen käyttäytymiseen. (Salonen 2020; Heinch 2012.)

Emotionaalisista ja kognitiivisista hyvinvointivaikutuksista keskeisimmin on nostettu esille luonnon rauhoittava vaikutus stressi- ja kriisitilanteissa, jännitystilojen väheneminen, sietokyvyn ja itsearvostuksen lisääntyminen sekä kielteisten tunteiden kuten ahdistuksen, aggression ja masennuksen väheneminen. Luontolähtöiset menetelmät edistävät kognitiivista toimintakykyä kuten tarkkaavaisuutta, päätöksentekokykyä, hallinnan tunnetta, tunnetaitoja ja itsesäätelyä. (Hautamäki ym. 2018; Heinch 2012; Salonen 2020; Tyrväinen & Lanki 2018.) Menetelmien avulla voidaan edistää metakognitiivisia taitoja ja

reflektiivisyyttä sekä kohentaa itsearvostusta. Lisäksi on havaittu vastuun ja huolenpidon kasvamista.

Toiminta luontoympäristössä vaikuttaa ihmisen tietoiseen havainnointiin ja psyykkiseen prosessointiin myönteisesti ja kokonaisvaltaisesti. (Hautamäki ym. 2018; Ylilauri 2021; Salonen 2020.) Fyysisinä vaikutuksina on havaittu kivun sietokyvyn lisääntyneen, mikä on helpottanut kivuliaita hoitotoimenpiteitä ja lääkityksiä on voitu vähentää. Eläinavusteisten ja luonnossa tapahtuvien toimintojen vaikutuksesta verenpaine laskee ja immuunipuolustusjärjestelmä vahvistuu. (Heinch 2012; Tyrväinen & Lanki 2018.)

Luonto koetaan eri aistien kautta, ja merkittävä osa hyvinvointivaikutuksista on tahdosta riippumatonta. Myönteisiä vaikutuksia saadaan jo viidessätoista minuutissa. Metsäympäristön vaikuttavuudesta sairauksien hoidossa ei vielä ole riittävästi tutkimusta, mutta viitteitä hyödyistä on jo olemassa ja lisätutkimusta tarvitaan. (Heinsch 2012; Salonen 2020; Tyrväinen ym. 2018.)

Sosiaalisina vaikutuksina on havaittu, että luontolähtöiset ja eläinavusteiset toiminnat synnyttävät ja vahvistavat sosiaalisia taitoja ja parantavat vuorovaikutusta. (Duindam 2020; Heinch 2012; Hautamäki ym. 2018.) Esimerkiksi asuinalueen läheisyyteen järjestetty yhteinen puutarhatoiminta vahvistaa yhteisöä ja sosiaalista tukea (Heinch 2012). Viherympäristön on todettu vähentäneen alueen rikollisuutta (Duindam ym. 2020).

Osin on kyse samoista vaikutuksista kuin yhteisöllisissä menetelmissä: osallistuminen yhteiseen toimintaan lisää osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemuksia. Luontoympäristö vahvistaa yhteistyötä, luovuutta ja erilaisia taitoja. Vuorovaikutus ryhmässä ja eläinten kanssa voimauttaa, vahvistaa sosiaalisia taitoja, sitoutumista ja vastuunottoa (Heinsch 2012; Ylilauri 2021.) Vastaavia tuloksia saatu myös useissa muissa tutkimuksissa kuten Borgen 2018; Bode 2017; Sempik 2010; Carlsson 2017; Compitus 2019; Hediger ym. 2021; Flyn ym. 2020; Fournier 2007; Britton & Button 2005.

Luonto- ja eläinavusteisten menetelmien käyttö päihdekuntoutuksessa rohkaisi asiakkaita tapaamaan muita samassa tilanteessa olevia. Maahanmuuttajien kotoutumista edistävässä työssä erilaiset luontolähtöiset toiminnat edistivät kielen oppimista, loivat turvallisuuden tunnetta ja väylän puhua vaikeista asioista. Luontotoiminta kannusti sekä työntekijöitä että asiakkaita liikkumaan luonnossa aikaisempaa enemmän. Kun itsetunto ja luottamus vahvistuivat, myönteiset kokemukset kannustivat hakeutumaan koulutukseen ja kuntouttavaan työtoimintaan. (Ylilauri 2021, myös Tuikka ja Okulov 2021.)

Eläinavusteiset ja luontoympäristössä toteutetut toiminnat helpottavat, edistävät ja nopeuttavat luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen ja kontaktin rakentumista asiakaan ja ammattilaisen välille. Eläinavusteinen toiminta antaa asiakkaalle mahdollisuuden oppia erilaisia taitoja eläimen kautta reflektoiden. Epäluottamus työntekijää kohtaan vähenee, kun asiakas näkee eläimen luottavan työntekijään. Luontolähtöiset menetelmät paransivat lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutussuhdetta. Asiakasvuorovaikutuksessa, myös sosiaalityössä, lemmikit edistävät vuorovaikutuksen ja luottamuksellisen kontaktin rakentumista vaikeissa tilanteissa. (Duindam ym. 2020; Heinch 2012; Ylilauri 2021, myös Hediger ym. 2021.)

Luontolähtöisten menetelmien laajemmista taloudellisista vaikutuksista on alustavia kiinnostavia tuloksia. Kotieläinten omistajilla on vähemmän unihäiriöitä ja he tarvitsevat vähemmän terveydenhuollon palveluja. Viitteitä on myös uusintarikollisuuden vähenemisestä, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarpeen vähenemisestä ja myönteisistä työllistymisvaikutuksista. (Heinch 2012; Duindam 2020.) Toiminnan vaikuttavuus perustuu siihen, että kuntoutuminen tapahtuu ilman pakottavia prosesseja tai työllistymispaineita. Hyvinvoinnin lisääntyessä palveluiden tarve vähenee ja toimintakyvyn lisääntyessä työllistyminen mahdollistuu. Aineistot ovat kuitenkin pieniä, joten

jatkotutkimusta tarvitaan. (Elsey ym. 2014; Ylilauri 2021; Heinch 2012, myös Sempik 2010.)

Johtopäätökset

Sosiaalityön vaikuttavuustutkimuksen vähäisyydestä on keskusteltu alalla paljon (Kotiranta & Mäntysaari 2011; Pohjola ym. 2012; Niemi, 2014; Kivipelto 2016; Kivipelto & Kotiranta 2015; Blomgren ym. 2013.) Siten ei ole yllättävää, että marginaalisina näyttäytyivistä yhteisösosiaalityöstä ja luontolähtöisistä menetelmistä sosiaalityöspesifiä tutkimusta on vielä vähemmän. Tehty tutkimuskatsaus heijastaa myös aikuissosiaalityön vaikuttavuustutkimuksen tilaa laajemminkin.

Luontolähtöisiä menetelmiä käsitteleviä tutkimuksia ja hankkeita on sinänsä runsaasti, ja luonnon merkityksestä hyvinvoinnille on alettu kirjoittaa ja keskustella 2010-luvulla yhä enemmän. Kuitenkin kuten Heinch (2012, 309; tästä myös Hautamäki ym. 2018, 6) toteaa, sosiaalityö on tullut melko myöhään mukaan luontolähtöisten menetelmien käyttäjäksi.

Huolimatta siitä, että yhteisö- ja yhdyskuntatyöstä vaikuttavuutta haettiin myös koettuina merkityksinä ja hyötyinä, tutkimusta näiden vaikuttavuudesta on olemassa vähän. Yhteisötyön vaikuttavuustutkimusta onkin haikailtu vuosikymmenien ajan. Ohmer ja Korr (2006) tarkastelivat kirjallisuuskatsauksessaan yhteisötyön interventiotutkimuksia jo vuosilta 1985–2001 ja esittivät tuolloin, että yhteisötyön näyttöön perustuvaa käytäntöjen kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusta tulisi tehdä enemmän huolimatta siitä, että se on tutkimusasetelmallisesti haasteellista. Heidän tutkimustuloksissaan on selkeitä yhtäläisyyksiä nyt tehdyn katsauksen tulosten kanssa. (Ohmer & Korr, W 2006, 141–143.)

Yhteisösosiaalityön ensisijaisena tehtävänä nähdään olevan ihmisen voimavarojen vahvistaminen elinympäristössään. Tänä päivänä pohdittavaksi myös nousee, mitä tämä tarkoittaa yhä laajenevassa virtuaalisessa maailmassa. Ammatillisia käytäntöjä

tulisi päivittää ja nähdä teknologian tuomat mahdollisuudet yhteisösosiaalityössä syrjäytymisen ehkäisemisessä samaan tapaan kuin toimitaan paikallisesti ja alueellisesti. Virtuaalisen maailman syrjäyttävät prosessit tulee myös ottaa huomioon huolimatta sen antamista mahdollisuuksista monenlaiseen vuorovaikutukseen ja yhteisöihin. Tutkijat esittävät, että yhteisösosiaalityötä tulee määritellä ja suunnitella uudella tavalla virtuaaliajassa ja -tilassa. (Rodrigues & Ferreira, 2018.)

Tehtyjen tutkimusten vähäisen määrän lisäksi myös tutkimusten laatua vaikuttavuustutkimuksena voi tarkastella kriittisesti. Sekä yhteisötyötä että luontolähtöisiä menetelmiä on toteutettu pääasiallisesti määräaikaisina hankekokeiluina. Hankeraporttien luonteeseen kuuluu korostaa myönteisiä kokemuksia. Aina ei ole edes mahdollista käyttää hankkeissa saatuja kokemuksia tieteellisen tutkimuksen aineistoina. Esimerkiksi Eräsaari (2015, 50) pitääkin ongelmallisena, että yhteisöjä koskeva tieto ei kumuloidu eikä tiedonmuodostus säily loppuraporttia pidemmälle.

Luontolähtöisten ja eläinavusteisten menetelmien tutkimusten heikkoutena yleisesti pidetään sitä, että niistä puuttuvat koe- ja vertailuasetelmat. Tutkimuksissa on paljon havainnointitutkimusta, osallistujamäärät ovat pieniä, aineistot koostuvat tarinoista, kuntoutusyksikön sisäisistä rekisteritiedoista ja tutkimuksia on vaikea syntetisoida. Kyselytutkimusten rajoituksina pidetään vastausprosenttien pienuutta. Lisäksi on oletettavissa, että kyselyyn vastaavat lähtökohtaisesti teemasta kiinnostuneet. Suurin puute on tieto menetelmien pitkän ajan vaikutuksista. Luontolähtöisiä menetelmiä käytetään eri tavoin haavoittuneiden ihmisten parissa ja heillä voi olla monia elämäntilanteeseen liittyviä haasteita tai liitännäissairauksia. Tutkimustiedon kerääminen on vaikeaa ja tämä on yksi syy, miksi satunnaistettuja ja kontrolloituja tutkimusasetelmia ei ole käytetty. (Else ym. 2014; Risle y & Curtis 2010; van Wormer ym. 2017; Flynn ym. 2020; Hautamäki ym. 2018; Tyrväinen ym. 2018; Legge 2016, myös Sempik 2010.)

Tutkimuksista on nostettavissa molemmista menetelmistä samansuuntaisia vaikutuksia, mistä yleisimpiä ovat vahvistuva osallisuuden kokemus, lisääntyvät sosiaaliset taidot ja voimavarat sekä vuorovaikutuksen helpottuminen suhteessa sekä muihin ihmisiin että työntekijöihin. Asiakastyössä luottamuksellinen suhde on työn perusta, ja tämä näyttää vahvistuvan niin luontolähtöisten kuin yhteisöllisten menetelmien kautta. Työntekijän ja asiakkaan kohtaaminen on erilainen, kun se toteutuu esimerkiksi asukastalolla, luontoympäristössä tai eri tavoin eläinten läsnä ollessa. Molempiin liittyy myös toiminnallisuus ja yhdessä toimiminen, jotka näyttävät vahvistavan itsetuntoa ja tuovan merkityksellisyyden kokemuksia. Nämä puolestaan rohkaisevat vähitellen uusiin askeliin oman hyvinvoinnin lisäämiseksi ja hakeutumaan koulutukseen tai työelämään. Aikuissosiaalityön näkökulmasta ensisijaista on kuitenkin saada elämään mielekkyyttä ja hyvinvointia.

Suomalaiset tutkimustulokset ja hankkeista saadut tulokset sekä luontoperustaisten toimintojen kokeiluista että yhteistyöstä ovat yhteneväisiä kansainvälisistä tutkimuksista saatujen myönteisten tulosten kanssa. Tutkimustulosten pohjalta ja tutkimusasetelmiin liittyvistä puutteista huolimatta näitä menetelmällisiä suuntauksia voi vahvasti suositella käytettäväksi sosiaalityössä aikuisten parissa. Sosiaalityö on alkanut vähitellen käyttää luontolähtöisiä menetelmiä, mutta toistaiseksi niitä tuotetaan pääsääntöisesti hankekokeiluina ja ostopalveluina ulkopuolisilta tuottajilta. Toisaalta on nähtävissä jo omaan toimintaan sisältyvää luontolähtöistä toimintaa erilaisten tuunauspajojen ja kierätysteemaan liittyvinä sosiaalisen kuntoutuksen muotoina. Ne voivat avata uusia tapoja toteuttaa vaikuttavaa ja suunnitelmallista aikuissosiaalityötä.

On mahdollista, että yhteisöjen kanssa toteuttava sosiaalityö voisi vahvistua ja konkretisoitua luontolähtöisten ja ympäristöä arvostavien menetelmien kautta. Katsaus tuottaa selkeät

perustelut kyseisten lähestymistapojen laajemmalle tieteelliselle tutkimukselle, jossa painopiste on hankehorisonttia pidemmässä vaikuttavuudessa.

Kirjallisuus

- Blomgren, Sanna & Karjalainen, Pekka & Saikkonen, Paula & Kivipelto, Minna (toim.) (2013) Vaikuttavaa aikuissosiaalityötä – arviointimalleista mittareihin: Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Bode, Alexandria. (2017) Animal assisted therapy: The expansion of social work practice (Order No. 10272606). Available from ProQuest Central; Publicly Available Content Database. (1927902964). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/animal-assisted-therapy-expansion-social-work/docview/1927902964/se-2?accountid=11774>.
- Borgen, Berit (2018) The human mental transcending ability as a coping and lifeexpanding resource. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 20(1), 70–93.
- Britton, Dana M. & Button, Andrea (2005) Prison Pups: Assessing the Effects of Dog Training Programs in Correctional Facilities. *Journal of family social work*, 9(4), 79–95. https://doi.org/10.1300/J039v09n04_06.
- Carlsson, Catharina (2017) Triads in Equine-Assisted Social Work Enhance Therapeutic Relationships with Self-Harming Adolescents. *Clinical Social Work Journal*, 45(4), 320–331. <https://doi.org/10.1007/s10615-016-0613-2>.
- Compitus, Katherine (2019) The process of integrating animal-assisted therapy into clinical social work practice. *Clinical Social Work Journal*, 1–9. <http://dx.doi.org/10.1007/s10615-019-00721-3>.
- Eräsaari, Leena (2015) Yhteisön paikka maailmassa. Teoksessa Sanna Väyrynen & Kaisa Kostamo-Pääkkö & Pekka Ojaniemi (toim.) (2015) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. United Press Global.
- Eräsaari, Leena (2016) Yhteisösuhteille perustuva sosiaalityö. Teoksessa Maritta Törönen & Kaija Hänninen & Tiina Lehto-Lundén & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) (2016) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki. Gaudeamus.
- Eskola, Juha (2019) TOLPPA-hankkeen toiminnallisuus ja kokemuksellisuus. Teoksessa Martta Ylilauri & Anja Yli-Viikari (toim.) (2019) Kohti luonnollista hyvinvointia: Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen. Vaasan yliopisto. University of Vaasa.
- Evans, David (2008) Overview of Methods. Teoksessa Christine Webb & Brenda H. Roe (toim.) *Reviewing Research Evidence for Nursing Practice: Systematic Reviews*. Oxford: Blackwell Publishing.

- Flynn, Erin & Gandenberger, Jaci & Mueller, Megan K. & Morris, Kevin N. (2020) Animal-assisted interventions as an adjunct to therapy for youth: Clinician perspectives: C & A. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 37(6), 631–642.
<http://dx.doi.org/10.1007/s10560-020-00695-z>.
- Fournier, Angela Krom & Geller, E. Scott & Fortney, Elizabeth V. (2007) Human-Animal Interaction in a Prison Setting: Impact on Criminal Behavior, Treatment Progress, and Social Skills. *Behavior and Social Issues*, 16(1), 89–105.
<https://doi.org/10.5210/bsi.v16i1.385>.
- Green Care (2022) Mitä on Green Care? <https://www.gcfinland.fi/green-care/> (Luettu 3.2.2022).
- Hediger, Karin & Wagner, Julia & Künzi, Pascale & Haefeli, Anna & Theis, Felicitas & Grob, Carmina, Pauli, Elena & Heike, Gerger (2021) Effectiveness of animal-assisted interventions for children and adults with post-traumatic stress disorder symptoms: A systematic review and meta-analysis. *European journal of psychotraumatology*, 12(1). <https://doi.org/10.1080/20008198.2021.1879713>.
- Ingrén, Laura & Ylhäisi, Tuomo (2019) Kävijänäkökulma Kototorin arkeen. Teoksessa Tuula Kostiainen, Kirsi Popova, Anna Metteri, Matilda Leppänen, Marjo Harju. (toim.) (2019). *Yhteistyö kahdensuuntaisessa kotoutumisessa: Yhteisö, kohtaaminen ja osallisuus*. Tampereen yliopisto. Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampere. Kirjapaino Hermes Oy.
- Kahilanniemi, Eeva (2019) Luontoavusteisten menetelmien hyödyntäminen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalilla. Teoksessa Martta Ylilauri & Anja Yli-Viikari (toim.) (2019) *Kohti luonnollista hyvinvointia: Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen*. Vaasan yliopisto. University of Vaasa.
- Karjalainen, Pekka & Metteri, Anna & Strömberg-Jakka, Minna (2019) *Tiekartta 2030: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys*. Sosiaali- ja terveysministeriö. Raportteja ja muistioita 2019:41. Helsinki.
- Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna (2014) *Yhdyskuntatyö kansalaisia kohtaamassa*. Teoksessa Riitta Haverinen, Marjo Kuronen, Tarja Pösö (toim.) (2014) *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere. Vastapaino.
- Kivipelto, Minna (toim.) (2020) *Osallistavaa aikuissosiaalityötä. Osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 7/2020. Helsinki. PunaMusta Oy.
- Kivipelto, Minna (2016). *Sosiaalityön arviointi ja vaikuttavuus*. Teoksessa Maritta Törönen & Kaija Hänninen & Tiina Lehto-Lundén & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) (2016) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki. Gaudeamus.
- Kivipelto, Minna & Kotiranta, Tuija (2015) *Sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin kriittinen eetos saatava takaisin*. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 1(2). Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/janus/article/view/51208>.

- Kostiainen, Tuula & Metteri, Anna (2019) Ajatuksia sosiaalityön tiedosta ja osaamisen kehittämistä. Teoksessa Tuula Kostiainen, Kirsi Popova, Anna Metteri, Matilda Leppänen, Marjo Harju. (toim.) (2019). Yhteistyö kahdensuuntaisessa kotoutumisessa: Yhteisö, kohtaaminen ja osallisuus. Tampereen yliopisto. Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampere. Kirjapaino Hermes Oy.
- Kotiranta, Tuija & Mäntysaari, Mikko (2017) Vaikuttavuus tulee ja menee – ja palaa taas takaisin. Teoksessa Annamari Tuulio-Henriksson, Laura Kalliomaa-Puha, Pirkko-Liisa Rauhala (toim.) (2017). Harkittu, tutkittu, avoin: Marketta Rajavaaran juhla-kirja (pp. 35–50). Helsinki; Kelan tutkimus 2017.
- Matthies, A-L. (1990) Kapinasta muutoksen malliksi. Vaihtoehtoinen sosiaalityö Suomessa. Helsinki. Hanki ja jää.
- Matthies, Aila-Leena (2021) Kestävä siirtymä ja aikuissosiaalityön tehtäväkenttä. Teoksessa Aila-Leena Matthies; Anu-Riina Svenlin, Kati Turtiainen (toim.) Aikuis-sosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus (pp. 267–282). Tallinna. Gaudeamus.
- Matthies, Aila-Leena, Svenlin, Anu-Riina, Turtiainen, Kati (toim.) (2021) Aikuissosiaalityö: Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinna. Gaudeamus.
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) (2003) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä PS-kustannus.
- Leppänen, Tero & Jääskeläinen, Arja (toim.) (2017) Luontoa elämään – toimintamalleja osallisuuden ja toimintakyvyn vahvistamiseksi. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 24/2017. Rovaniemi: Lapin Ammattikorkeakoulu.
- Niemi, P. (2014) Näyttöön perustuvan käytännön sosiaalialle soveltamisen tieteenfilosofiset haasteet. Teoksessa Riitta Haverinen, Marjo Kuronen, Tarja Pösö (toim.) (2014) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere. Vastapaino.
- Nousiainen, Marko (2021) Pienet onnistumistarinat ja osallisuuden kokeminen Yhteisissä keittiöissä. Yhteiskuntapolitiikka 86 (2021):2. 155–165.
- Ohmer, Mary L. & Korr, Wynne, S. (2006) The Effectiveness of Community Practice Interventions: A Review of the Literature. *Research on social work practice*, 16(2), 132–145. <https://doi.org/10.1177/1049731505282204>.
- Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Niskala, Asta & Peronius, Nina (toim.) (2019) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere. Vastapaino.
- Pohjola, Anneli (2015) Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa Sanna Väyrynen & Kaisa Kostamo-Pääkkö & Pekka Ojaniemi. (toim.) (2015) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. United Press Global.
- Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Väyrynen, Sanna (toim.) (2012) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi. Lapin yliopistokustannus.
- Risley, Curtiss, Rogge, Christina & Mary, E., Kawam, Elisa (2013) Factors affecting social workers inclusion of animals in practice. *Social Work*, 58(2), 153-161. Retrieved from <https://www.proquest.com/scholarly-journals/factors-affecting-social-workers-inclusion/docview/1494298191/se-2?accountid=11774>.

- Rodríguez, Maria Dolores & Ferreira, Jorge (2018) The contribution of the intervention in social networks and community social work at the local level to social and human development. *European Journal of Social.*
- Roivainen, Irene & Kostainen, Tuula & Metteri, Anna. (2019). Yhteisösosiaalityötä muuttuvassa toimintaympäristössä. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Asta Niskala & Nina Peronius & Helena Blomberg (toim.). (2019). Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere. Vastapaino.
- Roivainen, Irene & Ranta-Tyrkkö, Satu. (2016). Yhteisöt ja sosiaalityön lähtökohdat. EU: United Press.
- Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka, Raitakari, Suvi (toim.). (2008). Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä. PS-kustannus.
- Roivainen, Irene. (2008). Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa. Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki, Suvi Raitakari (toim.) (2008). Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä. PS-kustannus.
- Roivainen, Irene (2004) Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. Tampere University Press.
- Roivainen, Irene (toim.) (2001) Yhteisöt hyvinvoinnin tuottajina. Uusi Yhteisötyö -projektin loppuraportti. Kolmen setlementin kokemuksia. Suomen Setlementtiliitto ry. Helsinki. Yliopistopaino.
- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto.
- Salovuori, Tuomo (2014) Luonto kuntoutumisen tukena. Tampere: Mediapinta.
- Sempik, Joe (2010) Green care and mental health: gardening and farming as health and social care. *Mental Health and Social Inclusion* 14:3, 15–22.
- STM 2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/stm-paatti-ensimmaisista-yliopistotaisosen-sosiaalityon-tutkimuksen-tutkimusrahoituksista-1>./ (Luettu 1.6.2021).
- Timler, Kesley & Brown, Helen & Varcoe, Colleen (2019) Growing connection beyond prison walls: How a prison garden fosters rehabilitation and healing for incarcerated men. *Journal of Offender Rehabilitation*, 58(5), 444-463. <http://dx.doi.org/10.1080/10509674.2019.1615598>.
- Torraco, Richard. J. (2005) Writing Integrative Literature Reviews: Guidelines and Examples. *Human resource development review*, 4(3), 356–367. <https://doi.org/10.1177/1534484305278283>.
- Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystyökeskus 2020–2022: Ohjelma ja hankeopas. STM 2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4136-6>.
- Turunen, Päivi (2008) Muuttuva yhdyskuntatyö osana Pohjoismaiden sosiaalityötä. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki, Suvi Raitakari (toim.) (2008) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä. PS-kustannus.

- Whittemore, Robin (2008) Rigour in Integrative Reviews. Teoksessa Christine Webb, Brenda H., Roe (toim.) (2008) Reviewing Research Evidence for Nursing Practice: Systematic Reviews. Oxford: Blacwell Publishing. 149-156.
- van Wormer, Jacqueline, Kigerl, Alex, Hamilton, Zachary (2017) Digging Deeper: Exploring the Value of Prison-Based Dog Handler Programs. *The Prison journal* (Philadelphia, Pa.), 97(4), 520–538. <https://doi.org/10.1177/0032885517712481>.
- Väyrynen, Sanna & Kostamo-Pääkkö, Kaisa & Ojaniemi Pekka. (toim.) (2015). *Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä*. Tallinna. United Press Global.
- Ylilauri, Martta & Yli-Viikari, Arja (toim.) (2019). *Kohti luonnollista hyvinvointia. Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen*. Levón-Instituutin julkaisu 143. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Liitteet

Liite 1

Tutkimuskatsauksen aineistoksi valitut yhteisötyön vaikuttavuutta käsittelevät tutkimukset.

Kirjoittajat, otsikko, julkaisu-vuosi ja julkaisu-lähde	Tutkimuskysymys, tutkimuksen tarkoitus	Aineisto ja tutkimusmenetelmä	Tulokset/Johtopäätökset
1. Ennis, G., & West, D. (2013). Using social network analysis in community development practice and research: A case study. <i>Community Development Journal</i> , 48(1), 40–57. http://dx.doi.org/10.1093/cdj/bss013 .	Miten verkostoanalyysillä voidaan lisätä sosiaalisia verkostoja, luoda yhteisöllisyyttä eri kulttuurien edustajien välillä mikro- ja makrotasolla?	Toimenpiteeseen osallistuneille yhteisön jäsenille verkostoanalyysi ennen ja jälkeen toimenpiteen. Tutkimusmenetelmänä Fruchterman-Reingold Pajekin analyysimenetelmä.	Sosiaaliset verkostot lisääntyneet keskimäärin 3 prosenttia Vain yhden sosiaalisen yhteyden omaavien määrä vähentyi 16 prosentilla. Toimenpiteen jälkeinen verkosto on laajempi, yhteydet tiiviimpiä ja monipuolisempia eri kulttuurien välillä.
2. Gojová, A., Burda, M., Gřundělová, B., Stanková, Z. & Gojová, V. (2021). Variables of community social work and their interconnections in socio-spatial excluded neighbourhoods – example of the Czech Republic. <i>European Journal of social work</i> , 24(6), 1001–1014. https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1882398 .	Millaisilla yhteisötyön keinoilla/prosesseilla voidaan vaikuttaa yhteisön organisaation valmiuksiin, yhteisön inhimillisiin voimavaroihin ja sosiaaliseen verkostoitumiseen?	Kvantitatiivinen tutkimus. Strukturoitu kysely (osa puolistrukturoitua ja osa avoimia kysymyksiä). Vastaukset 69 yhdyskuntatyöntekijältä. Aineiston analyysissä käytetty kuvailevia tilastollisia menetelmiä: Fisherin tarkka testi, Wilcoxon järjestyssummatesti ja pääkomponenttianalyysia.	Onnistunut yhteisötyö perustuu avoimeen ja yhdessä paikallisen yhteisön jäsenten kanssa luotuun sosiaaliseen verkostoon ja yhteisössä olevien voimavarojen käyttöön. Merkittäväksi osoittautuivat yhteisön jäsenten luottamus yhteisötyön menetelmää kohtaan, toteutetut interventiot sekä se, mihin toimintoihin osallistutaan. Yhteisötyön onnistumiseen vaikuttavat myös työntekijän kyky luoda luottamusta yhteisön jäsenissä, kyky saada heitä mukaan yhteiseen toimintaan ja ongelmien ratkaisuun sekä ottaa yhteisössä olevat voimavarat käyttöön.

Kirjoittajat, otsikko, julkaisu-vuosi ja julkaisu-lähde	Tutkimuskysymys, tutkimuksen tarkoitus	Aineisto ja tutkimusmenetelmä	Tulokset/Johtopäätökset
<p>3. Karjalainen, P. & Kivipelto, M. (2014). Yhdyskuntatyö kansalaisia kohtaamassa. Teoksessa Have-rinen, R., Kuro-nen, M., Pösö, T. (toim.) (2014). Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Vastapaino.</p>	<p>Selvittää aikuisten parissa tehtävän yhdyskuntatyön paikka sosiaalihuollossa vaikuttavuuden tarkastelun avulla.</p>	<p>Suomessa julkaistut ja tekstit yhdyskuntatyön, aluetyön ja lähityön hankkeista sekä lähiöohjelmista, joissa arvioitu vaikutavuutta.</p>	<p>Yksilötasolla: Elämänhallinta vahvistui: talous-tilanne ja asuntoasiat kuntoon. Valmiudet ja osaaminen koulutukseen ja työllistymiseen vahvistui. Yhteinen kehittäminen työntekijöiden ja asukkaiden kanssa lisääntyi. Asiakkaiden valtaistuminen omien asioidensa hoitamisessa vahvistui. Ihmisten tilanteiden paraneminen kokonaisvaltaisesti. Luottamuksellinen asiakas-työntekijä suhteen syntyminen vahvistui ja nopeutui. Asiakkaiden omanarvontunto ja itsetunto koheni, oma-aloitteisuus ja vastuunotto lisääntyi. Ihmissuhdetaidot ja sosiaalinen verkosto vahvistuivat.</p> <p>Yhteisötasolla: Kaavoituksessa huomioitiin alueen palvelutarve (kauppa). Rikosten ja alkoholin kulutuksen väheneminen. Alueen olosuhteet ja palvelut parantuneet.</p> <p>Yhteiskunnallisella tasolla: Alueen turvallisuuden ja yhteiskuntarauhan paraneminen.</p>
<p>4. Kivipelto, M. (2020). Osallistavaa aikuissosiaalityötä: Osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.</p>	<p>Miten sosiaalityöhön integroidut pitkäaikaistyöttömien työvoimapalvelut ja osallisuutta tukevat sosiaalityön menetelmät edistävät työ- ja toimintakykyä, osallisuutta ja työllistymistä?</p>	<p>Kokeilutoimintaan osallistuneiden viiden kunnan aikuissosiaalityön asiakkaiden AVAIN- mit-tariaineisto (n=454 suunnitelmaa ja n=297 arviota).</p>	<p>Osallisuutta tukevat tulokset: Viisi matalan kynnyksen kohtaamispaikkaa/asukastupaa, joissa järjestettiin erilaista toimintaa, ruokailumahdollisuuksia, hävikkiruuan jakelua, erilaista ohjausta ja neuvontaa sekä asiantuntijoiden vierailuja. Tuen ja avun saamisen nopeutuminen ja apu arkeen. Asukastuvat ja ryhmätoiminnot vahvistivat osallisuuden kokemusta. Sosiaalityö jalkautui ja saavutettavuus lisääntyi. Asiakkaat saivat tukea elämänhallinnan taitoihin, itsetunto ja yhteisöllisyys vahvistuivat.</p> <p>Mielekäs tekeminen tuki elämäntilannetta, lisäsi sitoutumista muihin palveluihin, herätti asiakkaassa muutoshalua, toivoa ja voimavaroja, jotka auttoivat suuntaamaan kohti koulutusta ja työelämää.</p>
<p>5. Kostiainen, T., Popova, K., Metteri, A., Lep-pänen, M., Harju, M. & Ahonen, K. (2019). Yhteisötyö kahdensuuntaisessa kotoutumisessa: Yhteisö, kohtaaminen ja osallisuus. Tam-pereen yliopisto.</p>	<p>Miten Kototorin matalan kynnyksen toiminnalla ja yhteisösosiaalityöllä voidaan tukea kahdensuuntaista kohtaamisen mallia ja elämänhallintaa? Miten toiminta vaikuttaa yhteistyöhön eri sidosryhmien välillä?</p>	<p>Kehittämistyön työotteena osallistava havainnointi. Asiakaspalautteet (n=59), sidosryhmä-palautteet (n=34), Praksis-työpajojen arvioinnit. TEKO-hankkeen kokonaisarviointi.</p>	<p>Asiakkaiden kokemukset vaikutuksista: 93 prosenttia vastaajista kävi Kototorilla pyytämässä apua, neuvoa tai opastusta; lähes kaikki palaute myönteisissä: apua saatiin ongelmien ratkaisemiseen, asioiden hoitamiseen sekä toivoa ja tukea elämään uudessa ja vieraassa yhteiskunnassa. 52 prosenttia vastaajista kävi usein Kototorilla. Yhteisöneuvojaksi hakeutuminen tuki omien vahvuuksien käyttöä, mikä edisti työllistymistä ja koulutukseen hakeutumista.</p> <p>Sidosryhmien kokemukset vaikutuksista: sektorirajat ylittävä yhteistyö lisääntynyt. Lisännyt yhteisöllisyyttä, kahdensuuntaista vuorovai-kutusta, sosiaalisia suhteita, osallisuutta sekä kulttuurien välistä dialogia.</p> <p>Palvelujen saaminen matalan kynnyksen toimipaikasta vähensi peruspalvelujen kuormitusta (viitteellinen arvio aineiston suppeuden vuoksi).</p>

Kirjoittajat, otsikko, julkaisu- vuosi ja julkaisu- lähde	Tutkimuskysy- mys, tutkimuksen tarkoitus	Aineisto ja tutkimus- menetelmä	Tulokset/Johtopäätökset
6. Mäntylä, E., Nousiainen, M., Isola, A-M. Keittiöt ilman rajoja. Yhteinen keittiö osallisuusvaikutusten arviointi. THL. Työpaperi 10/2019. Helsinki, Suomi 2019. ISBN 978-952-343-304-5 (verkko).	Ovatko Yhteiset keittiöt lisänneet ihmisten osallisuuden kokemuksia ja jos ovat, niin miten?	Kysely (n=675); kaksivaiheisen kyselyn seuranta (n=123). Kyselyssä Spearmanin korrelaatiokerroin. Osallistava havainnointi (kuudella paikakunnalla). Avainhenkilöiden puolistrukuroidut haastattelut (n=13).	Yhteinen keittiö- toiminta lisää yhteisöllisyyttä ja kokemusta yhteisöihin kuulumisesta, lisää luottamusta toisiin ihmisiin, parantaa työkykyä, lisää terveellisiä elintapoja ja lisää hyvän tekemistä. Alustavia tuloksia sosiaali- ja terveyspalveluiden (kuntoutuspalveluiden ja toimeentulotuen) käytön vähenemisestä, mutta aineiston pienuuden vuoksi tuloksia ei voida yleistää.
7. Rehtilä, I. (2009). Inhimillinen toiminta asukkaiden tiloissa. Valtiotieteellinen tiedekunta. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Sosiaalityö. Helsingin yliopisto. Lisensiaatintyö	Mitä merkityksiä inhimillisellä toiminnalla asukastiloissa on asukkaiden hyvinvoinnille?	Etnografinen tutkimus; sisällön analyysi. Tutkimusaineisto koostuu osallistuvan havainnoinnin muistiinpanoista, haastatteluaineistosta ja kirjallisista dokumenteista.	Asukastalojen merkitykset hyvinvoinnille: Jokapäiväisten tarpeiden tyydyttyminen: ruokailutapahtumat rytmittävät arkea, eri ruokakulttuureihin tutustumista ja yhteisruokailut tuovat sosiaalisia suhteita, ruoka-apu tukee vähävaraisia. Tukea asumiseen: asukastilat ovat pienten asuntojen jatkeita, yhteisiä olohuoneita. Asumiseen liittyvää neuvontaa ja ohjausta sekä vertaistukea. Turvaa ja fyysistä suojaa. Eri kulttuureista tulevien asukkaiden yhteisöllinen toiminta lisääntyy. Tuottaa osallisuuden kokemuksia tekemisenä, mielekkäänä työnä, harrastuksina ja vaikuttamisena. Mahdollistaa liittymisen toisten yhteyteen ja vahvistaa kansalaisuutta, kun muutoin rajalliset valinnan mahdollisuudet. Tulee kohdatuksi asukkaana ja omana itsenään. Asukastalolle tullaan tapaamaan toisia huonokuntoisinakin.
8. Rodríguez, M. D., & Ferreira, J. (2018). The contribution of the intervention in social networks and community social work at the local level to social and human development. European Journal of Social Work https://doi.org/10.1080/13691457.2018.1423551 .	Mikä vaikutus paikallistason verkostotyöllä ja yhteisösosiaalityöllä on sosiaali- seen ja inhimilliseen kehittymiseen kun käytössä on myös uuden informaatioteknologian mahdollisuudet?	Puolistrukturoitu haastattelu 30 sosiaalityöntekijälle, 5 hyvinvointialan informaatioteknologian työntekijälle, 5 eri tieteenaloja edustavalle yhteistyötaholle sekä 5 järjestön edustajalle.	Paikallisesti toteutettu interventio vahvistaa sosiaalisia siteitä, parantaa sosiaalisten suhteiden laatua ja henkilökohtaisia tukiverkostoja. Interventio vahvistaa ihmisten itsenäisyyttä ja täyttää kansalaisuutta. Informaatioteknologiassa saadaan samoja tuloksia virtuaalisessa tilassa.

Kirjoittajat, otsikko, julkaisu-vuosi ja julkaisu-lähde	Tutkimuskysymys, tutkimuksen tarkoitus	Aineisto ja tutkimusmenetelmä	Tulokset/Johtopäätökset
<p>9. Tuikka, A & Okulov, S. (2021). Paikallisuudelle rakentuva aikuissosiaalityö harvaan asutun maaseudun yhteisöissä. Teoksessa Matthies, A., Svenlin, A., Turtiainen, K. & Alho, S. Aikuissosiaalityö: Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Gaudeamus</p>	<p>Millaisilla yhteisöllisillä ja paikallisilla toimintamuodoilla on mahdollista tukea ja edistää hyvinvointia ja sosiaalista selviytymistä harvaan asutulla maaseudulla?</p>	<p>Lähiötupatoiminnan etnografinen havainnointiaineisto, valokuvia, haastatteluja ja kirjallisia dokumentteja. Kahteen yhteisölliseen ryhmätöimintaan osallistuneiden kysely- ja palauteaineisto ja osallistava havainnointi.</p>	<p>Lähiötupatoiminta mahdollistaa mukaan pääsyn yhteisiin tapahtumiin ja ryhmiin, sieltä saa apua arkipäivän haasteisiin. Erilaiset toiminnot vahvistavat osallisuutta. Ryhmätöiminnossa yhteisöllisyys rakentuu toiminnan kautta, mistä saatiin uusia keinoja elämänhallintaan. Yhteisöllisen ryhmätöiminnan tuloksina sosiaalinen kuntoutuminen, elämänhallinnan vahvistuminen ja voimaantuminen, identiteetin vahvistuminen ja ratkaisujen löytyminen ongelmiin. Tunnetaitojen kehittyminen, itsensä ja terveydestä huolehtiminen eri tavoin. Vertaistuki edisti kuntoutumista. Sosiaaliset suhteet vahvistuivat.</p>
<p>10. Weyers, M. L. (2007). The eight habits of highly effective community social workers: A south African perspective. <i>Maatskaplike Werk/Social Work</i>, 43(1), 1–15. Retrieved from https://www.proquest.com/scholarly-journals/eight-habits-highly-effective-community-social/docview/61379115/se-2?accountid=11774.</p>	<p>Miten toiset sosiaalityöntekijät onnistuvat tekemään vaikuttavaa yhteisötyötä ja toiset epäonnistuvat sen toteuttamisessa?</p>	<p>Aineistona eteläafrikkalaisissa sosiaalityön ammattilehdissä vuosina 1997–2005 olleet vertaisarvioidut tekstit, jotka käsittelivät ruohonjuuritason työtä ja joissa oli arvioitu empiirisesti onnistumisia ja epäonnistumisia ja niihin vaikuttaneita tekijöitä.</p>	<p>Vaikuttavan työn edellytys on toiminnan oikeutus sekä organisaation että työyhteisön taholta. Tuloksia saatiin aikaan, kun toiminnalle oli riittävät resurssit ja kun työntekijät pystyivät suunnittelemaan ja hallitsemaan työtään. Vaikuttavan työtä saatiin aikaan, kun sosiaalityöntekijällä oli taito verkostoitua, kohdata ja olla vuorovaikutuksessa. Lisäksi työntekijät, joilla oli tietoa sosiaali- ja yhteisötyön teoriasta, toimintaympäristön kohdeyhteisön luonteesta ja yhteisön voimavaroista sekä ymmärrystä yhteiskunnasta saivat aikaan tuloksia. Työntekijät, jotka kehittävät ja arvoivat jatkuvasti työtään, saivat aikaan tuloksia.</p>

Liite 2

Tutkimuskatsauksen aineistoksi valitut luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuutta käsittelevät tutkimukset.

Kirjoittajat, otsikko, julkaisuvuosi ja julkaisulähde	Tutkimuskysymys, tutkimuksen tarkoitus	Aineisto ja tutkimusmenetelmä	Tulokset
<p>1. Duindam, H. M., Asscher, J. J., Hoeve, M., Stams, G. J. J. M. & Creemers, H. E. (2020). Are We Barking Up the Right Tree? A Meta-Analysis on the Effectiveness of Prison-Based Dog Programs.</p> <p>Criminal justice and behavior, 47(6), 749–767. https://doi.org/10.1177/0093854820909875.</p>	<p>Koira-avusteisten vankilaohjelmien vaikuttavuus rikosten uusintaan ja rikoksista tuomitujen sosio-emotionaalisten kykyjen vahvistumiseen.</p>	<p>Meta-analyysi: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus (8 tietokantaa), tutkimukset vuoteen 2019 saakka. 11 tutkimusta, joista 8 kvasikokeellista ja 3 satunnaistettua kontrolloitua. Intervention vaikuttavuuden arvioinnissa käytetty Cohenin d -efektikokoa.</p>	<p>Primaarivaikutuksena uusintarikollisuuden väheneminen. Sekundaarivaikutuksina sosiaalisten taitojen vahvistuminen. Hyvinvointia edistävä vaikutukset itsearvostuksen lisääntyminen sekä ahdistuksen, aggression ja masennuksen väheneminen.</p>
<p>2. Elsey, H., Bragg, R., Elings, M., Cade, J. E., Brennan, C., Farragher, T., Murray, J. (2014). Understanding the impacts of care farms on health and well-being of disadvantaged populations: A protocol of the Evaluating Community Orders (ECO) pilot study. BMJ Open, 4(10). https://doi.org/10.1136/bmj-open-2014-006536.</p>	<p>Hoivamaatalouden vaikutusmekanismit yhdyskuntapalvelussa olevien henkilöiden terveyteen, elämänlaatuun ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Lisäksi tietoa hoivamaatilatoiminnan kustannusvaikeudesta.</p>	<p>Tilastoaineistona oikeuslaitoksen, poliisin ja kansallisen terveystieteiden tilastot. Laadullinen aineisto haastatteluista ja kokemuksia mittaavista aineistoista (elämänlaatu, psyykinen ja fyysinen hyvinvointi). Interventioon osallistuvia 150 ja kontrolliryhmiin 150. Kolme erilaista maatilatoimijaa.</p>	<p>Tuloksina saatu myönteisiä vaikutuksia elämänlaatuun ja hyvinvointiin. Toiminnan kustannushyödyistä on saatu alustavia myönteisiä tuloksia terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluiden käytön tarpeeseen sekä työllistymiseen.</p>

Kirjoittajat, otsikko, julkaisuvuosi ja julkaisulähde	Tutkimuskysymys, tutkimuksen tarkoitus	Aineisto ja tutkimusmenetelmä	Tulokset
<p>3. Heinsch, Milena (2012). Getting down to earth: Finding a place for nature in social work practice. <i>International Journal of Social Welfare</i>. July 2012. Vol 21(3). pp 309–318.</p>	<p>Luonnon vaikutukset ihmisiin psykologian, lääketieteen, kehityspsykologian, yhdyskuntatyön ja arkkitehtuurin tutkimuksissa,</p>	<p>Syntetisoiva kirjallisuuskatsaus, jonka aineisto koottu useista tietokannoista. Tutkimuksia luontolähtöisten ja ympäristön huomioivasta terapeuttisista työotteiden vaikutuksista.</p>	<p>1. emotionaalinen, kognitiivinen ja henkinen vaikututtavuus: Rauhoittaa stressi- ja kriisitilanteissa, vähentää jännitystiloja, edistää kognitiivista toimintakykyä, lisää resilienssiä ja itseluottamusta, tarkkaavaisuutta ja päätöksentekokykyä. Lisää vastuunottoa ja halua suojella ympäristöä. 2. fyysinen terveys: kivun sietokyky lisääntyy ja lääkitystä tarvitaan vähemmän laskee verenpainetta. Vähentää unihäiriötä ja terveydenhuollon palvelujen käyttöä (eläinten omistajilla). Immuunipuolustusjärjestelmä vahvistuu. Vähentää terveydenhuoltokustannuksia vähentyneinä palvelun tarpeina. 3. sosiaalinen vuorovaikutus: -lisää sosiaalista vuorovaikutusta. Yhteisöllisyys ja sosiaalinen tuki vahvistuvat (yhteinen puutarhatoiminta ja alueella toteutetut tilaisuuDET). Lisää merkityksellisyyden kokemusta. Viherympäristö vähentää rikollisuutta. Lemmikit lisäävät vuorovaikutusta ja helpottavat kontaktin ottamista toisiin. Helpottaa asiakasvuorovaikutusta erityisesti vaikeissa tilanteissa. Luontoympäristö vahvistaa yhteistyötä, luovuutta ja erilaisia taitoja</p>
<p>4. Legge, M. M. (2016). The Role of Animal-Assisted Interventions in Anti-Oppressive Social Work Practice. <i>British Journal of Social Work</i>, 46(7), 1926–1941. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcv133.</p>	<p>Mikä merkitys eläinavusteisilla interventioilla on valtaistavassa (anti-oppressive practice) sosiaalityössä?</p>	<p>Laadullinen puolistrukturoitu haastatteluaaineisto voimavara- lähtöistä (aop) ja eläinavusteisia menetelmiä käyttäville sosiaalityöntekijöille. Neljä nauhoitettua ja litteroitua haastatteluaaineistoa.</p>	<p>Valtaistava (aos) sosiaalityö ja eläinavusteiset interventiot edistävät työskentelyyn sitoutumista ja palvelun saavutettavuutta, helpottaa avun hakemisen kynnystä. Tuloksena vaikuttavampaa asiakastyötä.</p>
<p>5. Risley – Curtiss, C. (2010). Social work practitioners and the human-companion animal bond: A national study. (Report) (Survey). <i>Social Work</i>, 55(1), 38. https://doi.org/10.1093/sw/55.1.38.</p>	<p>Mitä sosiaalityöntekijät tietävät ihminen-eläin suhteesta ja sen myönteisistä ja kielteisistä tekijöistä (laiminlyönti/pahoinpitely). Huomioivatko työntekijät jollain tavalla lemmikit asiakastyössään. Lisäksi haluttiin tietää ovatko työntekijät saaneet koulutusta eläinten mukaan ottamisesta/huomioimisesta työssään.</p>	<p>544 sosiaalityöntekijän Survey -kyselyvastaukset Yhdysvalloissa (NASW).</p>	<p>Kolmasosa sosiaalityöntekijöistä kysyy ylipäätään mitään asiakkaiden lemmikkielämistä. Neljännes sosiaalityöntekijöistä jollain tavalla huomioi asiakkaiden lemmikit. Eläinavusteisia menetelmiä ei käytetä eikä niihin ole saatu koulutusta.</p>

Kirjoittajat, otsikko, julkaisuvuosi ja julkaisulähde	Tutkimuskysymys, tutkimuksen tarkoitus	Aineisto ja tutkimusmenetelmä	Tulokset
6. Salonen, K. (2020). Kokonaisvaltainen luontokokemus hyvinvoinnin tukena. Tampere University. Väitöskirja.	Ohjattujen luontokokemusten koettavat vaikutukset.	Tutkimusaineistona kyselyt, teemahaastattelut ja ryhmäkeskustelut. 54 kuntoutuksessa tai kuntouttavassa työtoiminnassa olevaa henkilöä.	Ohjattu toiminta kannustaa lähtemään luontoon, vaikuttaa ihmisen tietoiseen havainnointiin myönteisistä ja kokonaisvaltaisista luonnon vaikutuksista ja psyykkisestä prosessoinnista. Luonnon hyvinvointivaikutukset ovat yhteydessä ympäristövastuulliseen käyttäytymiseen.
7. Hautamäki, L., Ramadan, F., Ranta, P., Haapala, E., Suomela-Markkanen, T. 2018. Eläinavusteinen terapia. Katsaus tutkimuskirjallisuuteen ja toimintaan Suomessa. Kansaneläkelaitos, KELA. http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018070631430 .	Eläinavusteisten menetelmien toimivuus ja hyödyt vaativan kuntoutuksen tukena fyysio-, puhe-, psyko-, toimintaterapiassa ja neuropsykologisessa kuntoutuksessa.	Kirjallisuuskatsaus vuosien 2010–2017 kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta. Mukana 35 systemaattista katsausta, 3 meta-analyysia 25 satunnaiskontrolloitua tutkimusta. Lisäksi Suomessa toimivien eläinavusteisten menetelmiä käyttävien toimijoiden ja asiakkaiden haastattelut. Verkkokyselyaineisto eläinavusteisia menetelmiä käyttäville palveluntuottajille.	Mieliala ja elämänlaatu koheni, käytösoireet ja ahdistus väheni. Mt-kuntoutujien mieliala ja sosiaalisuus koheni, ahdistus ja masennus väheni. Neurologisten ongelmien aiheuttamat motoriset häiriöt, stressi ja ahdistus vähenivät. Haastava käyttäytyminen väheni. Luottamus työntekijään, motivaatio kuntoutukseen, tunteiden tunnistamiseen, keskittyminen ja itseluottamus lisäänty.
8. Ylilauri, M. (Toim.) 2021. Green Care – Kokeilemisen arvoinen asia. Luonnollista tukea elämään (LuoNa) – hankkeen kokemukset ja keskeiset tulokset.	Luonnon hyvinvointivaikutuksiin perustuvien palvelumallien kehittäminen erityistä tukea tarvitseville asiakasryhmille.	Asiakkaita 21 sote-alan organisaatiosta. Työpajoihin (92) 500 asiakasosallistumista. Asiakaspalaute, haastattelut, reflektiokeskustelut ja omaohjaajien arvioinnit.	Kokeilutoiminnan keskeiset tulokset: -toiminta rohkaisi asiakkaita tapaamaan muita samassa tilanteessa olevia ja yhdessä muiden kanssa rohkaisi lähtemään luontoon lapsen kanssa -paransivat lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutussuhdetta, -edisti toimintakykyä ja hyvinvointia -tuki oppimista, oppilaan oma-aloitteisuutta, pelkojen voittamista ja toisten huomioon ottamista -edisti maahanmuuttajien kielen oppimista, loi turvallisuuden tunnetta ja väylän puhua vaikeista asioista. - kannusti työntekijöitä ja asiakkaita liikkumaan luonnossa -vähensi ahdistusta ja kohensi mielialaa -ryhmässä ja eläinten kanssa tapahtunut vuorovaikutus koettiin voimauttavana, -vahvisti sosiaalisia taitoja, sitoutumista ja vastuunottoa. -myönteiset kokemukset kannustivat haakeutumaan koulutukseen ja kuntouttavaan työtoimintaan
9. Tyrväinen, Liisa & Lanki, Timo & Sipilä, Raija ja Komulainen Jorma (2018). Mitä tiedetään metsän terveyshyödyistä. Duodecim 2018:134(13):1397–403.	Metsän hyvinvointivaikutukset fysiologiaan, mielialaan ja sairauksien hoitoon.	Tutkimusaineistona terveys- ja lääketieteen tutkimukset.	Keskeisin tulos stressitilanteista palautuminen. Vaikutukset jo 15 minuutissa. Vaikutukset tahdosta riippumattomia. Vaikuttaa positiivisesti mielialaan ja itsetuntoon. Edistää terveyttä, fyysistä kuntoa ja auttaa irtautumaan arjesta. Sairauksien hoidosta ei vielä riittävästi tutkimusta.

Irene Roivainen

Sosiaalityön (erikoisala) professori
(emerita)

Tampereen yliopisto

irene.roivainen@gmail.com

Mervi Janhunen-Ruusuvuori

YTM, sosiaalityöntekijä, toiminnanjohtaja

Setlementti Tampere ry

mervi.janhunen-ruusuvuori@setlementti-tampere.fi

Kirsi Günther

dosentti, yliopistonlehtori

Turun yliopisto

kirsi.gunther@utu.fi

Järjestöissä tehtävän yhteisösosiaalityön haasteet ja mahdollisuudet, esimerkkinä setlementtityö

Erilaisilla yhteisöillä ja yhteisöllisyydellä on keskeinen paikka ja merkitys ihmisten elämänsäntä. Yhteisöllisyydessä on kyse yksilöitä yhdistävistä merkityksellisistä suhteista (Pohjola 2015, 17). Ihmisellä on elämässään niin pitkä- ja lyhytaikaisia yhteisösuhteita, jotka tarjoavat yksilölle tukea ja hyvinvointia. Nämä yhteisösuhteet voivat olla, joko luonnollisia, kuten perhe tai institutionaalista esimerkiksi koulu (ks. esim. Tapola-Haapola ym. 2022). Kun luonnolliset yhteisösuhteet eivät riitä tukemaan yksilön hyvinvointia tarjotaan usein avuksi institutionaalisia ammattilaisia (ks. esim. Hekkala ym. 2022; Hautakangas ym. 2022; Tuikka 2022) tai vapaaehtoistoimintaan pohjaavaa apua ja tukea. Tänä päivänä yhteisöjen vastuu yksilön hyvinvoinnin tuottajana on kasvanut. (Ks. esim. Korkiamäki ym. 2008.)

Tässä tekstissä tarkastelemme lähemmin Setlementti Tampere ry:n toteuttamaa yhteisötyötä. Setlementti Tampere on sosiaalista työtä toteuttava kolmannen sektorin järjestötoimija, jonka toimintaa luonnehtivat paikallisuus ja yhteisöllisyys. Järjestön ylläpitämät setlementtitalot ja yhteisökahvila ovat tärkeitä kohtaamispaikkoja Tampereen lähiöiden asukkaille ja aktiivisille kansalaisille. Järjestön roolia kuntalaisten hyvinvoinnin paikkaajana ja tuottajana ovat haastaneet erilaiset yhteiskunnalliset muutokset. Sote-uudistuksen myötä Tampereen setlementissä tehtävä yhteisösosiaalityö ja kansalaistoiminta, kuten myös useissa muissakin järjestöissä, on murroksessa ja etsii paikkaansa osana hyvinvointipalvelujen toimintaympäristöä. Järjestön toimintaan kohdistuu yhteiskunnan tasolta ristiriitaisia vaateita, kuten esimerkiksi toive yhteistyökumppanuudesta palvelujen tuottamisessa samalla, kun järjestön toimintaedellytyksiä heikennetään rahoitusta leikkaamalla.

Tässä tekstissä tarkastelemme ensinnäkin sitä, mitä haasteita sote-uudistus asettaa yhteisötyölle ja millaisia yhteistyön ja yhteisösosiaalityön mahdollisuuksia se tuo. Toiseksi pohdimme sitä, kenen vastuulle kohtaamispaikat jäävät sosiaali- ja terveystalvelujen rakenteen muuttuessa ja rahoitusjärjestelmän uudistuessa.

Tekstimme etenee siten, että ensin teemme näkyväksi yhteisösosiaalityötä ja sen kehitystä. Tämän jälkeen pohdimme yhteiskunnallista muutosta ja julkisen sektorin murroksen tuomaa huolta yhteisösosiaalityön näkökulmasta käyttäen esimerkkinä Setlementti Tamperetta.

Yhteisösosiaalityö ja sen kehitys Suomessa

Yhteisösosiaalityön juuret ovat setlementtityössä, jossa naapurustolla ja paikallisyhteisöllä on ollut keskeinen merkitys siltojen rakentamisessa yhteiskunnallisten kuilujen yli. Setlementtiliike syntyi 1800-luvun Englannissa reaktiona kaupungistuneen ja teollistuneen yhteiskunnan sosiaalisiin epäkohtiin. Ensimmäinen

setlementtitalo Toynbee Hall perustettiin Itä-Lontoon köyhälistökortteliin vuonna 1884. Tunnetuin setlementtitalo on sosiaalityön pioneerin Jane Addamsin perustama Hull House. (Roivainen 2001, 9.) Pyrkimys loiventaa luokkavastakohtaisuuksia, lievittää keskinäistä epäluuloa ja vähentää sosiaalista etäisyyttä keskenään polarisoituneiden yhteiskuntaryhmien välillä toteutui jo Toynbee Hallin toiminnassa (emt., 9–10). Suomen ensimmäinen setlementtitalo Kalliola perustettiin sisällissodan jälkeen vuonna 1919. Sen toiminnan tavoitteena oli olla sillanrakentajana ja murtaa lähiympäristön ihmisten välisiä muureja sekä ottaa huomioon erityisesti köyhät ja syrjäytyneet (Kalliola).

Setlementtiliikkeen keskeisenä toimintaideologiana on edelleenkin asettua asumaan huono-osaisten ihmisten naapurustoihin ja oppia tuntemaan niiden asukkaita henkilökohtaisten kontaktien ja elinolosuhteisiin perehtymisen kautta. Toiseksi halutaan toimia linkkeinä ja ”asianajajina” köyhien naapurustojen ja laajemman yhteisön välillä tavoitteenaan muutoksen aikaansaamisen ihmisten elinolosuhteissa. (Roivainen 2001, 9–10; 2008b, 254.) Suomen Setlementtiliittoon kuuluu nykyään noin 40 setlementtiä.

Suomessa yhteisösosiaalityön kehittymisen taustalta pidettiin yhdyskuntatyön käsitettä (*community work*). Vasta 1990-luvun jälkeen alettiin puhua yleisemmin yhteisötyöstä (Roivainen 2001) Suomen Setlementtiliiton Uusi yhteisötyö -hankkeen (1998–2000) yhteydessä ja sittemmin yhteisösosiaalityöstä, muun muassa yhtenä sosiaalityön ammatillisena erikoistumisalana. (Roivainen 2008a, 26.) Näiden käsitteiden kehittämiseen oli vaikuttamassa lappilaisen professori Simo Koskinen ohella myös Irene Roivainen Tampereen yliopistosta. Koskisen ansiosta yhdyskuntatyö sai juridisen perustansa 1980-luvun sosiaalihuollon lainsäädäntöuudistuksessa, kun yhdyskuntatyöstä tuli osa hyvinvointivaltiollista sosiaalityötä Sosiaalihuoltolaissa (1982) ja -asetuksessa (1983). (Koskinen 2003, 220–221; Roivainen 2008a, 26–27;

2008b, 255–256.) Yhdyskuntatyön käsiteperusta on sirpaloitunut Pohjoismaissa 1980-luvulta lähtien (Turunen 2004). Suomessa ehkä tunnetuimpia yhdyskuntatyön muunnoksia ovat aluettyö ja eko-sosiaalinen sosiaalityö, joista jälkimmäistä ovat kehittäneet voimakkaasti Jyväskylän yliopistossa professori Aila-Leena Matthies ja professori Kati Närhi.

Suurella muutolla ja lähiörakentamisella oli suuri rooli modernin yhdyskuntatyön kehittymisessä. Uusia lähiöitä pidettiin vieraantumista aiheuttavina asuinalueina, joihin ”juuriltaan irti reväistyt” maalaiset pyrittiin kotiuttamaan. Lähiöissä toteutetun yhdyskuntatyön tavoitteena oli sosiaalisten ongelmien ehkäisy ja ”normaalien sosiaalipalvelujen” vieminen lähelle lähiön asukkaita. Erityisen huomion kohteena olivat ”vaarannetut” ja ”huono-osaiset” ihmiset. Yhdyskuntatyöhön sisältyi myös rakenteellinen ulottuvuus, jossa korostui elinolosuhteiden parantaminen, päätöksentekoon vaikuttaminen ja viranomaisyhteistyö. (Ks. Koskinen 1977; Satka 1994, 326–327; Roivainen 2004a ja 2008b, 256.)

Siirtymä kohti ”jälkimodernia” yhteisötyötä alkoi taloudellisen laman vuosina 1990-luvulla, kun hyvinvointivaltio alkoi muuttua hyvinvointiyhteiskunnaksi ja kolmas sektori kehittyi merkittäväksi julkisen sektorin kumppaniksi. Sosiaalityön aikaisempi asiakkaiden yhteiskunnallista tilannetta korostanut yhteiskuntakriittinen tulkinta alkoi korvautua palvelujärjestelmäkeskeisellä asiakastyön tulkinnalla (Raunio 2004, 148–149). Kun yhdyskuntatyö siirtyi aikuissosiaalityön alaisuuteen, kohtasivat yhdyskuntatyöntekijät uudenlaisen toimintakulttuurin, jonka keskiössä olivat yksilöasiakkaat ja kategoriset asiakasryhmät, eivät alueiden asukkaat (Roivainen 2008b, 272–273). Byrokraattisen sosiaalityön vahvistumisen myötä yhdyskuntatyö jäi kulttuurisesti voimakkaamman yksilökohtaisen toimistososiaalityön katveeseen. Virallinen sosiaalityö ja vallitseva yhteiskuntapolitiikka marginalisoivat ja ulkoistivat yhdyskuntatyön kolmannen

sektorin vastuulle ja osaksi niiden yhteisöllisiä strategioita. (Roivainen 2008a, 39.)

Toimintaympäristön muutokset ja palvelurakenteen muutos setlementtityön näkökulmasta

Järjestöjä ja niissä tehtävää yhteisösosiaalityötä ovat haastaneet erilaiset yhteiskunnalliset muutokset. Uusi yhteistyö -hankkeessa selvitettiin setlementtityötä silloisessa toimintaympäristössä. Tuolloin kannettiin huolta kolmannen sektorin taloudellisen ja toiminnallisen riippuvuuden kasvamisesta paikallishallinnosta: järjestöjen roolin pelättiin pelkistyvän palveluntuottajaksi ja sen perustehtävän hämärtyvän kansalaisyhteiskunnassa ihmisten tukena ja osallisuuden vahvistajana. Jo 1990-luvulla oli alkanut kehitys, jossa julkinen rahoitus setlementeille väheni ja sen saamisen ehdoksi asettui palvelutuotanto yksittäisille ongelmaryhmille. Tämän rahoitusperiaatteen nähtiin usein olevan ristiriidassa kattavalle, koordinoidulle ja yhteisöperustaiselle avunannolle, jota setlementeissä oli perinteisesti totuttu toteuttamaan.

Jotkut setlementit alkoivatkin kääntää kehitystä vastakkaiseen suuntaan. Esimerkiksi New York Cityn setlementit olivat aloittaneet yhteistyöhankkeen, jossa pyrittiin integroimaan setlementtien tarjoamia palveluja, tehostamaan setlementtien yhteistyötä ja kopioimaan niissä tuotettuja ohjelmia. Yksi aloitteen projektista oli päivähoito-ohjelma, jossa paikalliset setlementtitalot yhdistivät voimavaransa päivähoitopalvelujen tuottamisessa. (Roivainen 2001, 17–20.)

Taatakseen toimintansa setlementit ovat joutuneet turvautumaan avustuksiin ja toimimaan yksityisinä voittoa tavoittelemattomina palveluntuottajina erilaisille ryhmille. Näin ne ovat kyenneet turvaamaan ne toiminta-alueensa, joihin ne eivät voi saada suoraan julkista rahoitusta. (Emt., 20.) Sote-uudistuksen myötä setlementissä tehtävä yhteisösosiaalityö ja kansalaistoiminta on

murroksessa ja etsii paikkaansa osana hyvinvointipalvelujen toimintaympäristöä. Järjestön toimintaan kohdistuu yhteiskunnan tasolta ristiriitaisia vaateita, kuten esimerkiksi toive yhteistyökumppanuudesta palvelujen tuottamisessa samalla, kun järjestön toimintaedellytyksiä heikennetään rahoitusta leikkaamalla.

Setlementti Tampere ja julkisen sektorin murroksen tuomat haasteet

Esimerkkinä yhteisösosiaalityöstä käytämme tekstissämme Setlementti Tampere ry:tä, joka on yhteisösosiaalista työtä toteuttava kolmannen sektorin järjestötoimija. Järjestön tavoitteena on edistää hyvää elämää, ihmisoikeuksien ja tasa-arvon toteutumista sekä ihmisten ja heidän yhteisöjensä osallisuutta ja osallistumista (Setlementti Tampere).

Suomalaisessa setlementtiperheessä Setlementti Tampere kuuluu nuorimpiin. Järjestö perustettiin 1990-luvun laman vuosina (nimellä Setlementtiyhdistys Naapuri). Samaan aikaan julkisyhteisö siirsi hanketoimintojaan kolmannelle sektorille. (Roivainen 2001, 39.) Vuosien varrella Setlementti Tampereen toiminta on muuttunut. Muutokseen on vaikuttanut yhteiskunnan kehitys ja paikallisen yhteisön toiveet ja tarpeet. Muutoksien myötä osa Setlementti Tampereen toiminnoista on jäänyt pois ja osa on kasvanut tai jalostunut vastaamaan uusiin tarpeisiin (Setlementti Tampere).

Tänä päivänäkin Setlementti Tampereen ylläpitämät setlementtitalot ja yhteisökahvila ovat tärkeitä kohtaamispaikkoja asukkaille ja aktiivisille kansalaisille. Yhteisötyö aloitettiin Tesoman lähiössä vuonna 1994. Setlementti Tampereella on kaksi kohtaamispaikkaa Tesomalla: Wihreä Puu ja Yhteisökahvila OmaNaapuri. Yhteisökahvila toimii Tesoman hyvinvointikeskuksessa osana Tampereen kaupungin, Mehiläisen ja Setlementti Tampereen allianssia. Yhteisökahvilassa toimitaan kumppanina julkisen ja yksityisen sektorin yhdyspinnalla. Se tuottaa

ja koordinoi kolmannen sektorin toimintaa ja tarjoaa alueen asukkaille kohtaamispaikan kahvilana. Toiminnassa on siten hybridiorganisaation piirteitä, kun eri sektoreiden yhteistyöllä kyetään luomaan toiminnallisia kokonaisuuksia. Tämä toimintamalli antaa parhaimmillaan tilaisuuden avautumiseen muiden ammattiryhmien suuntaan. (Roivainen ym. 2019, 298–299.) Yhteiset tilat tuovat mahdollisuuden myös yhteisöpohjaiseen sosiaalityöhön, johon sisältyy jalkautuvia viranomaistehtäviä. Kokemukset tästä yhteistyöstä ovat myönteisiä: järjestötoimijan ”kilpailuetuna” yhteistyössä muihin toimijoihin nähden on muun muassa ketteryys ja innovatiivisuus. Sote-uudistus on tuonut tullessaan huolen kansalaisjärjestöjen rahoituksen ja autonomisen aseman jatkuvuudesta. Toiminnan ja yhteistyön jatkuvuuden kannalta on kuitenkin tärkeää, että järjestötyön rahoitus turvataan ilman, että järjestöt menettävät autonomisen asemansa. Kun sosiaali- ja terveystalouden rakenteet muuttuvat ja rahoitusjärjestelmät uudistuvat, ei ole selvää, kuka vastaa erilaisten yhteisöjen ja kohtaamispaikkojen toimintaedellytyksistä. Eikä selvää ole sekään, millä reunaehdoilla kansalaistoiminta, vapaaehtoistyö ja vertaistuki voivat säilyä muuttuvissa rakenteissa.

Ihmisten tarve kuulua johonkin yhteisöön ja kokea olevansa merkityksellinen ei ole kadonnut mihinkään. Setlementtityö on osa sitä ekosysteemiä, jossa ihmiset elävät arkeaan, selviytyvät vaikeista elämäntilanteista ja tukevat toisiaan. Samaan aikaan, kun julkinen sektori on muutoksessa, kohdistuu kolmannen sektorin työhön uudenlaisia paineita ja odotuksia. Järjestörahoitus muuttuu lähivuosina, mutta muutosten vaikutukset ovat vielä hämärän peitossa. Parhailaan valmistellaan rahapelituottoihin perustuneen avustusjärjestelmän muuttamista ministeriöiden budjettirahoitukseksi 2024 alkaen. Eduskunnan budjettivalta ja hallituskauden mittaiset ohjelmat ohjaavat rahoitusta. Poliittisten tuulten vaikutus tulee näkymään. Havaittavissa on

myös retoriikan muutos, kun yhteiskunnallisten tai sosiaalisten ongelmien ratkaisemisen sijaan puhutaan mieluummin ilmiöpohjaisesta kehittämisestä. Esimerkiksi ”syrjäytyminen” on ilmiö. (Ks. Valtioneuvosto; Valtiontalouden tarkastusvirasto.)

Yksi sote-uudistuksen tuottama uhkakuva liittyy hyvinvointialueiden järjestämistä vastuuseen sosiaali- ja terveystaloukselta, jolloin alueen kuntien ja kaupunkien lähiöiden yhteisötoimintaedellytysten turvaamista ei nähdä lainkaan hyvinvointialueiden järjestämistä vastuulle kuuluvaksi (ks. Tuikka 2022). Kunnilla on kuitenkin edelleen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä, ja siten yhteisötoiminta ja kansalaisjärjestöjen toiminta voidaan luontevasti jättää tai sysätä kuntien vastuulle. Tärkeää on huomioida, että valtaosa rahoitusmahdollisuuksista on jatkossa hyvinvointialueilla, eivätkä järjestöjen toteuttama yhteisö(sosiaali)työ ja julkisen sektorin sosiaalityö voi toimia omissa siiloissaan. Kansalaisjärjestöjen yhteisösosiaalityö tarvitsee kumppanikseen sekä hyvinvointialueen että kunnat ja pitkäjänteisen ratkaisun toiminnan resurssojasta.

Kiristyvän julkistalouden myötä järjestöiltä edellytetään aiempaa enemmän tuloksellisuuden osoittamista ja vaikuttavuuden mittaamista. Yhteisötoiminnan vaikuttavuuden mittaaminen ei ole helppoa. Mitä ja miten mitataan? Mitkä vaikutukset Tesomalla ovat settlementtitoiminnan ansiota ja mitkä alueen erilaisten kehityshankkeiden ja monitoimijajärjestöjen yhteistyön tuloksia? Onko Settlementti Tampereen yhteisötoimintatila Wihreä Puu epäonnistunut työssään, kun perheet ovat jo yli 25 vuotta osallistuneet toimintaan, eikä toiminnasta ole tullut tarpeellista? Eikö se juuri ole onnistumista, kun iltapäivätoiminnassa aikoinaan mukana olleet lapset hakevat nyt omien lastensa kanssa perhe-toiminnasta tukea arjen sujumiseen, ja alueen asukkaat pystyvät ilman häpeää kertomaan vaikeuksistaan tai hakemaan ruokakassin Wihreästä Puusta?

Lopuksi

Järjestöjen yhteisösosiaalityön ydintehtävänä ei ole julkisen sektorin palveluverkon aukkojen tilkitseminen, ellei kyse ole selkeästi sovitusta palvelutuotannosta hintalappuineen. Kansalaisjärjestöjen perustehtävänä on tuoda edustamiensa kansalaisten ääni kuuluville ja tuoda esille arjen tarpeita ja yhteiskunnallisia ongelmia, joihin kaikkiin ei ole vielä julkinen sektori edes havahtunut hakemaan ratkaisuja tai kehittämään palveluja.

Setlementti Tampereen yhteisötyö Tesoman lähiössä pyrkii vahvistamaan yhteisöä ja voimauttamaan ihmisiä, jotta ongelmia ja palvelutarpeita syntyisi aiempaa vähemmän ja ratkaisuja arjen pulmiin löydettäisiin ilman raskaita sote-palveluja. Kumppanuus järjestöjen, julkisen sektorin ja yksityisten palvelutuottajien välillä on ensiarvoisen tärkeää. Loppujen lopuksi kaikkien tavoitteena on ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointi ja kaikilla on reunaehtoina lainsäädäntö, arvot ja raha – vaikkakin eri painotuksin. Jokaisella toimijalla on omat perustehtävänsä ja omat vahvuutensa. Järjestöt eivät voi toimia vain julkisen sektorin käsikassarana tai yksityisen sektorin maineen kiillottajana. Ne tarvitsevat autonomisen aseman, jotta ne voivat toimia yhteiskunnallisten ongelmien havainnoijina, muiden toimijoiden kiritäjinä ja ihmisten ja heidän yhteisöjensä äänitorvina.

Yhteisösosiaalityöllä on lähtökohtaisesti mahdollisuus kehittyä ja vahvistua uusilla sote-alueilla esimerkiksi osana aikuis-sosiaalityön rakennetta, mutta tämä edellyttää aktiivisuutta ja näkemyksellisyyttä sosiaalityön ammattilaisilta, johtajilta ja päätöksentekijöiltä. Pohjoismaiseen hyvinvointiyhteiskuntaan sopivat huonosti kommunitaristiset pyrkimykset siirtää vastuu asuinalueiden hyvinvoinnista ja palveluista julkiselta sektorilta kokonaan yhteisöille ja vapaaehtoisille. Vastuu hyvinvoinnin järjestämisestä kuuluu tulevaisuudessakin julkisyhteisölle ja vastuu sen toteuttamisesta ammattilaisille. Yhteisösosiaalityötä

toteuttavat sosiaalityön ammattilaiset ja monimuotoista yhteisötyötä sen kumppanit eri sektoreilla. (Roivainen ym.2019, 300.)

Kirjallisuus

- Hekkala, Marja & Makkonen, Iida & Saraketo, Katja (2022) Osallisuustyötä asunnottomuuden ja päihderiippuvuuden arjessa. Esitys sosiaalityön tutkimuksen päivät 2022, Jyväskylä.
- Hautakangas, Mikko & Hakoköngäs, Laura & Karjala, Saija & Tuominen, Pekka (2022) Kuka kuuluu, ketkä kohtaavat? Kansalaistoiminnan tuottajat ja tutkijat yhteisöjen dialogisuutta tukemassa. Esitys sosiaalityön tutkimuksen päivät 2022, Jyväskylä.
- Korkiamäki, Riikka & Nylund, Marianne & Raitakari, Suvi & Roivainen, Irene (2008) Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapinnassa. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki, Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-kustannus, 9–24.
- Kalliola <https://kalliola.fi/tarinamme/historia/>. (Viitattu 14.4.2022).
- Koskinen, Simo (2003) Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut, Jyväskylä: PS-kustannus, 206–236.
- Kajanoja, Jouko (2000) Sosiaalinen pääoma ja kolmas sektori. Hyvinvointikatsaus 11(1), 21–24.
- Pohjola, Anneli (2015) Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa Sanna Väyrynen & Kaisa Kostamo-Pääkkö & Pekka Ojaniemi (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Tallina: UniPress Global, 15–34.
- Raunio, Kyösti (2004) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Roivainen, Irene (2001) Setlementtityö sosiaalisen työn toteuttajana. Teoksessa Irene Roivainen (toim.) (2001) Yhteisöt hyvinvoinnin tuottajina. Uusi Yhteisötyö -projektin loppuraportti. Kolmen setlementin kokemuksia (Setlementtijulkaisuja Nro 10). Helsinki: Suomen Setlementtiliitto ry., 9–20.
- Roivainen, Irene (2008a) Onko yhdyskunta katoamassa suomalaisesta yhdyskuntatyöstä. Teoksessa Irene Roivainen & Marianne Nylund & Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-kustannus, 25–42
- Roivainen, Irene (2008b) Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhla (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa, Tampere: Vastapaino, 253–281.
- Roivainen, Irene & Kostainen, Tuula & Metteri, Anna (2019) Yhteisösosiaalityötä muuttuvassa toimintaympäristössä. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 277–301.

- Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjiksi. Teoksessa Jouko Jaakkola & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen (toim.) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 261–339.
- Setlementti Tampere <https://setlementtitampere.fi/tarinamme/historia/> (Viitattu 13.4.2022).
- Tapola-Haapala, Maria & Engeström, Yrjö & Rantavuori, Pauliina & Ruutu, Piia (2022) Yhdessä merkitystä etsimässä – nuorten Muutoslaboratorio koulussa. Esitys sosiaalityön tutkimuksen päivät 2022, Jyväskylä.
- Tuikka, Anne (2022) Hyvinvointia monitoimijaisesti paikallisiin tarpeisiin rakennettavilla kohtaamispaikoilla. Esitys sosiaalityön tutkimuksen päivät 2022, Jyväskylä.
- Turunen, Päivi (2004) Samhällsarbete in Norden. Diskurser och praktiker i omvandling. Växjö: Växjö University Press, Acta Wexionensia 47.
- Valtioneuvosto: Yhteisymmärrysmuistio 8.2.2022. Rahapeliuotoilla rahoitettavien yleishyödyllisten toimintojen uusi rahoitusmalli
- Rahapeliuotoilla+rahoitettavien+yleishyödyllisten+toimintojen+uusi+rahoitusmalli_FINAL.pdf (valtioneuvosto.fi).
- Valtiontalouden tarkastusvirasto (26.10.20) Ilmiöpohjaisen budjetoinnin kehittäminen edellyttäisi yhteistä näkemystä ja hallinnon sitoutumista – Valtiontalouden tarkastusvirasto (vtv.fi).

Mari Kivistö

yliopistonlehtori

Lapin yliopisto

mari.kivisto@ulapland.fi**Pilvikki Heinonen**

tutkija

Kehitysvammaliitto

pilvikki.heinonen@kvl.fi**Marjatta Martin**

tutkimuspäällikkö

Lapin yliopisto

marjatta.martin@ulapland.fi[ulapland.fi](mailto:marjatta.martin@ulapland.fi)**Stina Sjöblom**

erikoistutkija

Terveystieteiden ja hyvin-

voinnin laitos

stina.sjoblom@thl.fi**Merja Tarvainen**

yliopistonlehtori

Itä-Suomen yliopisto

merja.tarvainen@uef.fi**Hannu T. Vesala**

tutkija

Kehitysvammaliitto

hannu.vesala@kvl.fi**Jari Lindh**

yliopistonlehtori

Lapin yliopisto

jari.lindh@ulapland.fi

Tutkitusti harkittua vammaissosiaalityötä

Harkintaa käytetään jatkuvasti, vaikka ei aina tietoisesti. Sosiaalityössä arkea on ammatillinen harkinta, joka voidaan liittää erityisesti arviointiin ja päätöksentekoon. Käytännössä harkintaa tehdään muun muassa palvelujen järjestämisen periaatteisiin, tiedon hankintaan ja tulkintaan sekä toimintatapojen valintaan liittyen. Sosiaalityössä on huomioitava myös asiakkaiden näkökulma harkintaan. Harkinnan perustarkoitus kytkeytyy sosiaalityön yhteiskunnalliseen ydintehtävään heikommassa asemassa olevien auttamisena.

Sosiaalityön ammatillinen harkinta kumpuaa koulutuksesta ja leikkaa läpi sosiaalityön eri osaamisalueita, kuten eettistä osaamista (ks. Lähteinen ym. 2017). Harkinta voidaan ymmärtää vaihtoehtojen perusteellisena puntarointina ja (harkitun) ratkaisun tekemisenä niiden välillä. Ammatillinen harkinta liittyy

lainsäädännön ja normien ohjaamaan harkintavaltaan, jota sosiaalityöntekijöille on annettu tavoitteena oikeudenmukais-
ten ja asiakkaiden yksilölliset tarpeet huomioivien ratkaisujen
tekeminen. (Kalliomaa-Puha ym. 2014, 8; Rajavaara 2014a.) Siksi
harkintaa on esimerkiksi vammaissosiaalityössä tarkasteltu myös
asiakkaiden näkökulmasta (Weckström 2011). Kokemukset har-
kinnasta eivät kuitenkaan ole aina vastanneet asiakaslähtöisiä
tavoitteita (esim. Metteri 2012; Heini ym. 2019).

Harkintavalta liittyy muun muassa sääntöihin, arvoihin ja
työtehtäviin (Taylor & Kelly 2006). Sosiaalityön harkintavaltaa
koskevat keskustelut voidaan liittää tulkintoihin ”katutason byro-
kraateista” (Lipsky 2010). Harkinnessa korostuu sosiaalityönteki-
jän rooli toisten ihmisten elämän arvioijana yhteiskunnallisen ja
ammattillisen mandaattinsa perusteella. Yksilöllistä, ammatillista
ja eettistä harkintaa edellyttävissä tilanteissa keskeistä on eri-
laisuuden huomioiminen (Metteri 2012). Vammaissosiaalityölle
yhden mielenkiintoisen näkökulman harkintavaltaan tarjoaa
kriittisen vammaistutkimuksen ja hallinnan analytiikan poh-
jalta käyty valtakeskustelu ja biovallan kysymykset (Tremain
2015). Tällöin kiinnostuksen kohteena voi olla muun muassa
se, millaisiin rationaliteetteihin, tekniikoihin ja episteemisiin
orientaatioihin harkinta perustuu, millaista harkintavaltaa pää-
töksenteossa käytetään sekä millaisen tietoperustan varassa vam-
maisten tilanteita, tarpeita ja mahdollisuuksia tulkitaan.

Tässä tekstissä pureudutaan harkintaan vammaissosiaali-
työssä osana laajempia yhteiskunnallisia, ajankohtaiseen vam-
maispolitiikkaan ja muuttuvaan palvelujärjestelmään kiinnitty-
viä rakenteita sekä vammaisten ihmisten jokapäiväisen elämän,
oikeuksien ja osallisuuden näkökulmasta. Tavoitteena on tehdä
näkyväksi vammaissosiaalityöhön sisältyvän harkinnan merki-
tyksellisyyttä tutkimuskohteena niin ammatillisen sosiaalityön
kuin vammaisten ihmisten arjen sujumisen kannalta. Lopuksi
kuvataan, miten tunnistettuun tutkimustarpeeseen on tarkoitus

vastata ja kiteytetään tutkitusti harkitun vammaissosiaalityön merkitystä muuttuvissa rakenteissa.

Ajankohtainen konteksti

Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (vammaisyleissopimus, SopS 27/2016) korostaa vammaisten ihmisten asemaa sekä heidän oikeuksiensa ja osallisuutensa toteutumista yhteiskunnassa, mutta myös palvelujärjestelmässä (esim. Tarvainen 2017). Vammaissosiaalityön harkinnan kannalta tämä ihmisoikeusperustainen lähestymistapa tarkoittaa vammaisten ihmisten osallisuuden mahdollistamista heitä itseään ja heidän tarvitsemiaan palveluja koskevassa päätöksenteossa.

Suomessa vammaispalvelujen järjestämistä ja toteuttamista säädellään lainsäädännön ja ohjeiden avulla. Vammaispolitiikkaan ja vammaispalvelujen kehittämiseen on panostettu toimenpideohjelmin, lainsäädäntöuudistuksin ja kehittämishankkein. Vammaispolitiikassa on tapahtunut merkittävää kehitystä, joka kytkeytyy muuttuneeseen ymmärrykseen siitä, mitä vammaisuus on. Kehitykseen ovat vaikuttaneet myös vammaisyleissopimuksen ratifiointi ja sopimuksen implementoinnin, seurannan ja raportoinnin velvoitteet. Sopimusvaltiot ovat velvoitettuja noudattamaan vammaispolitiikkaa, jonka avulla yhteiskuntaa kehitetään kaikille sopivaksi. Myös universaalien sosiaalipalvelujen tulee olla kaikille sopivia. Vammaisyleissopimuksen 19. artiklan mukaan vammaisen ihmisen tulee saada tarvitsemansa yksilöllinen tuki, jotta eläminen yhdenvertaisena yhteisön jäsenenä mahdollistuu. Palvelujen tulee olla yksilöllisiä ja joustavia ja mukautua palvelunkäyttäjän tarpeisiin.

Vammaispalveluja käsittelevässä kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa henkilökohtaistamisen käsite on keskeinen. Palvelujen henkilökohtaistamista (*personalisation*) ja sen merkitystä ja seurauksia on tarkasteltu asiakkaiden ja ammattilaisten näkökulmista (esim. Lymbery 2013; Ellis 2014; Pozzoli 2018; Prandini & Orlandini

2018). Henkilökohtaistaminen kytkeytyy hyvinvointivaltion muutokseen, jossa aktiivinen kansalaisuus mukaan lukien yksilön oikeudet ja velvollisuudet korostuu. Henkilökohtaistamisella viitataan ”monenlaisiin keinoihin muovata asiakaskeskeisiä palveluja julkisella ja yksityisellä sektorilla.” (Rajavaara 2014b.)

Suomessa ja Pohjoismaissa on henkilökohtaistamista enemmän puhuttu yksilöllisestä tuesta ja palveluista. Eri käsitteet kantavat erilaisia merkityksiä, joita on tärkeä tunnistaa, kun halutaan varmistaa vammaisten ihmisten oikeuksien toteutuminen palvelujärjestelmän muuttuessa. Esimerkiksi henkilökohtaista apua, yksilöllistä suunnittelua, henkilökohtaista budjetointia ja henkilökohtaista budjettia pidetään keinoina lisätä palvelunkäyttäjän autonomiaa ja valinnanvapautta. Käsitteet eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä, joten on tärkeä määritellä, mitä kulloinkin tarkoitetaan. Henkilökohtainen budjetti on käytössä maissa, joiden sosiaaliturvajärjestelmä eroaa Suomen hyvinvointivaltiomallista (Nurmi-Koikkalainen ym. 2022; Pohjoismaiden hyvinvointikeskus 2021).

Henkilökohtaisen budjetoinnin Suomen mallia kuvattaessa päädyttiin henkilökohtaistamisen määrittelyyn ”yksilökeskeisenä toimintatapana, jossa henkilön voimavarat, tarpeet, toiveet ja tavoitteet ohjaavat henkilön ja työntekijän yhteistä työs-kentelyä monitoimijamallille perustuvassa hyvinvointijärjestelmässä” (Nurmi-Koikkalainen ym. 2022). Voidaankin ajatella, että henkilökohtaistamisella tavoitellaan toimintatapaa, jossa yksilökohtaisen harkinnan avulla edistetään vammaisyleis-sopimuksen tavoitteita muuttuvan toimintaympäristön kontekstissa. Suomessa sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueille 1.1.2023 alkaen. Vammaispalveluihin vaikuttaa sekä palvelujen järjestämisvas-tuun siirtyminen että vammaispalvelujen erityislainsäädännön uudistaminen. Sosiaalityöntekijät toimivat ja käyttävät harkin-taa näiden muutosten keskellä.

Ammatillisen harkinnan haasteet

Sosiaalityön ammatilliseen harkintaan liittyvä harkintavalta sisältää ristiriitaisia ja jännitteisiä ulottuvuuksia (esim. Ellis 2014). Vammaissosiaalityössä harkintavalta osana viranomaispäätöksentekoa merkitsee vammaisen ihmisen tilanteen tulkintaa sekä sen pohjalta kannanottoa ja valtaa siihen, onko ihmisellä oikeus palveluihin ja etuuksiin vai evätäänkö ne esimerkiksi resurssien, palvelujen säästö- ja tehostamispolitiikan tai muiden organisaation toimintaohjeiden perusteella (ks. myös Metteri 2012).

Sosiaalityön yhteiskuntatieteellisestä perustasta ja asiakkaan osallisuuden korostamisesta huolimatta vammaissosiaalityön taustalla on vaikuttanut myös yksilö- ja ongelmakeskeinen, kohteistava ja lääketieteellinen vammaisuuden lähestymistapa (esim. Oliver ym. 2012; Tarvainen 2017). Vammaissosiaalityön harkintaa tulisi kuitenkin ennen muuta kehystää sosiaalityön oma tietoperusta ja ammatilliseettinen ydin yhdessä oikeuksia ja osallisuutta korostavan vammaispolitiikan tavoitteiden kanssa (Romakkaniemi ym. 2019). Ihmisoikeuksien näkökulmalle omistautuva vammaisyleissopimus (SopS 27/2016) vastustaa toimintakulttuuria, joka korostaa paternalismia ja vammaisuuden lähestymistä medikaalisesta näkökulmasta (Löve ym. 2018).

Sosiaalityö toimii rakenteellisten reunaehtojen, kuten poliittisten diskurssien, lainsäädännön, erilaisten ohjeiden sekä resurssien puitteissa kussakin ajassa ja paikassa. Viime vuosina uuden julkisjohtamisen, managerialismin ja standardoinnin on nähty rajoittavan sosiaalityön ammatillisen harkinnan asiakaslähtöistä käyttöä (ks. Ponnert & Svensson 2015; myös Rajavaara 2014). Toisaalta vaikutuksia ei ole nähty suoraviivaisina, koska sosiaalityö on lähtökohtaisesti tilanne- ja tapauskohtaista, ja harkintaa voidaan tehdä monella tavalla (Evans 2013). Esimerkiksi vammaissosiaalityössä on tunnistettu rajoitettavia rakenteellisia toimintakäytäntöjä ja ”muodollisuuteen tyytyvää” sosiaalityön toimijuutta, mutta myös sosiaalityön

tilannekohtaista toimijuutta byrokraattisissakin rakenteissa (Kivistö & Hautala 2020a).

Viimeaikaisessa vammaissosiaalityön tutkimuksessa on todettu niin ammattilaisten asiantuntijuuden kuin asiakkaiden osallisuuden kytkeytyvän tapauskohtaisuuden ja harkinnan kysymyksiin. Harkintaa ja harkintaosaamista on tunnistettu tarvittavan yksilöllisten palveluratkaisujen, holistisen vammaissosiaalityön, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumiseksi (esim. Heini ym. 2019; Romakkaniemi ym. 2019). Vammaissosiaalityössä tehtyjen valintojen ja ratkaisujen tulee olla läpinäkyviä (Kivistö & Hautala 2020b). Rakenteisiin kytkeytyvien jännitteiden lisäksi harkintaa kuitenkin haastavat muun muassa asiakkaiden eriytyvät toiveet ja tarpeet (Heini ym. 2019).

Harkinnan merkitys asiakkaille

Vammaissosiaalityössä tehdään harkintaa, joka vaikuttaa palvelunkäyttäjän tai -hakijan elämisen ehtoihin. Esimerkiksi päätöksissä tai palveluprosessien ohjauksessa harkinta voi olla suhteellisen helposti tunnistettavissa, joskin harkinnan perusteet voivat olla vaikeaselkoisiakin (ks. myös esim. Bahner 2013; Ellis 2014, Järkestig Berggren ym. 2021). Harkintaa on myös sen valikointi, mitä asioita otetaan huomioon ja mitkä jäävät vähemmälle huomiolle (Bahner 2013).

Tutkittua tietoa asiakasnäkökulmasta harkintaan on olemassa esimerkiksi henkilökohtaisesta avusta (Bahner 2013; Järkestig Berggren ym. 2021), jolla on keskeinen merkitys vammaisten ihmisten arjessa. Aiempi tutkimus on kiinnittänyt huomiota myös harkinnan relationaalisuuteen, jolloin on voitu tarkastella esimerkiksi ammattilaisten työtyytyväisyyden merkitystä suhteessa asiakkaiden hyvinvointiin kehitysvammaisten palveluissa (Ineland & Starke 2020), ammattilaisten harkinnassa ilmenevää tuen ja kontrollin jännitettä (Hodges & Northway 2019) sekä

harkinnan suhteita ja jaettua päätöksentekoa, jolloin olennaista vammaisten ihmisten kannalta ovat itsemääräämisen ja osallisuuden aidon toteutumisen ehdot (esim. Nykänen ym. 2021). Ammattilaisten tekemää harkintaa on tutkittu myös vammaisten lasten ja nuorten aseman kannalta (esim. Gevaert et al. 2018).

Harkinta vammaissosiaalityössä ja vammaispalveluissa koskettaa monien ihmisten elämänkulkua ja vaikuttaa arjen järjestymiseen. Harkinta voi kiinnittyä myös sosiaalisiin normeihin ja ammattihenkilöiden arvoihin (Bahner 2013). Harkinta liitetään myös niin kutsuttuun ”ihmisten työstämiseen” (*people processing*) palvelujärjestelmässä, jolla voidaan tarkoittaa paitsi palvelukäytännössä tapahtuvaa asemointia myös laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia (Lipsky 2010; Kinni 2014).

Harkinnalla on keskeinen rooli vammaisen asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutumisen kannalta. Asiakkaan oikeus osallistua palvelujensa suunnitteluun ja vaikuttaa niiden toteutumiseen on turvattu sosiaalilainsäädännössä. Viimeistään vammaisyleissopimus (SopS 27/2016) on vahvistanut ymmärrystä jokaiselle kansalaiselle kuuluvasta itsemääräämisoikeudesta. Sopimuksen lähtökohtana on käsitys vammaisesta henkilöstä toimijana eikä vain palvelujen ja toimenpiteiden kohteena (Ojala 2020, 195). Yksi vammaisyleissopimuksen johtavista periaatteista on tunnustaa vammaisten ihmisten oikeus itsenäisyyteen henkilöinä ja oikeus ”yksilölliseen autonomiaan, sisältäen vapauden tehdä omia valintoja” (Löve ym. 2018).

Käytännössä vammaisten henkilöiden kokemukset itsemääräämisoikeuden toteutumisesta ja esimerkiksi osallistumisesta omien asioidensa hoitamiseen eivät aina ole olleet mairittelevia. Vammaissosiaalityön asiakkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumisessa on selkeitä puutteita (esim. Martin & Romakkaniemi 2021; Kivistö & Hokkanen 2021). Vammaispalveluissa ei aina ole tarjolla aitoja vaihtoehtoja, ja asiakas voi jäädä vaille tarvitsemaansa tukea päätöksenteossa (Hoffren 2017). Tilanteet ja tarpeet

ovat yksilöllisiä, eikä niitä voi lähestyä diagnooseista käsin tai kuulematta asiakasta. Osallistuminen itsessään ei automaattisesti takaa itsemääräämisoikeuden toteutumista, vaan voi näennäisissä muodoissaan jopa kääntyä sitä vastaan (Matthies 2017).

Yhteiskuntatieteellisessä vammaistutkimuksessa itsemääräämisoikeus kytkeytyy toimintamahdollisuuksiin tai niiden puutteeseen yksilön ja yhteiskunnan välisessä suhteessa. Toimintamahdollisuuksien teoria (Nussbaum 2006) pyrkii hahmottamaan hyvän elämän edellytyksiä, joiden mahdollistamisessa myös vammaissosiaalityöllä on keskeinen merkitys. Silloin harkinnassa on tärkeää asettaa yleisen tason kysymyksiksi esimerkiksi: kuka tietää, mikä on asiakkaan ”paras”, milloin toiminta muuttuu vallan käytöksi, miten osoitetaan, että ihminen ei pysty päättämään asioistaan tai mistä saa ”kykenemättömyydestä” huolimatta päättää (vrt. Kuosmanen 2015).

Tutkimusperustainen tieto vammaissosiaalityön harkinnasta voi valottaa vammaisille ihmisille yhteiskunnassa avautuvien identiteettien rakentumista, sillä vammaispalvelut ja vammaissosiaalityö rakentavat tilanteita, joissa vammaisuus yhteiskunnallisena, elämäntilanteena ja elettyinä kokemuksena todentuu (Tarvainen & Hänninen 2021). Kiinnostavia näkökulmia ja vinkkejä käytännön kehittämistyöhön voi avautua myös sosiaalityöntekijöiden ja palvelunkäyttäjien kokemusten saattamisesta tutkimukselliseen vuoropuheluun. Tällöin esimerkiksi harkinnan ulottuvuuksia käytännössä valottava tutkimus voi tehdä näkyväksi harkinnan perusteita ja vaikutuksia (ks. Bahner 2013).

Vammaissosiaalityöhön sisältyvän harkinnan tutkiminen on tärkeää

Harkinnan vaativuutta, haasteita ja mahdollisuuksia on tärkeää tuoda esille. Vammaissosiaalityön harkintaan liittyvää tutkimusvajetta paikkaamaan alkoi vuoden 2022 alussa kaksivuotinen valtion tutkimusrahoituksen saanut *Harkittua vammaissosiaalityötä*

-hanke (HaraVa). Hankkeen tavoitteena on tehdä näkyväksi vammaissosiaalityöhön sisältyvää harkintaa ja lisätä ymmärrystä siitä, millaista on asiakaslähtöinen ja ammatillisesti hyvä harkinta vammaissosiaalityössä.

Hankkeen tutkimuskonsortion muodostavat Lapin yliopisto, Itä-Suomen yliopisto ja Kehitysvammaliitto. Hankkeen käytäntöyhteyttä vahvistaa taustatyöryhmä, johon kuuluvat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Vammaisuus yhteiskunnassa -tiimi, Harvinaiset-verkosto, Vammaisperhe Jaatinen ry sekä yliopistotutkija Reetta Mietola Helsingin yliopistosta ja tutkimuspäällikkö Antti Teittinen Kansaneläkelaitokselta. Työryhmä toimii hankkeen tutkimuksen ”sparraajana” sekä tukee tutkimusaineistojen keruissa ja hankkeen tulosten levittämisessä.

HaraVa-hankkeessa tarkastellaan muun muassa sitä, millaisissa tilanteissa vammaissosiaalityössä käytetään harkintaa ja harkintavaltaa, mihin harkinta perustuu, millaisena vammaissosiaalityön harkinta näyttäytyy eri näkökulmista tarkasteltuna sekä millaisia mahdollisuuksia ja haasteita harkintaan liittyy. Vammaissosiaalityön harkintaa tarkastellaan sekä ammatillisen harkinnan että asiakkaiden kokemusten näkökulmasta. Tutkimuksen näkökulmia ovat muun muassa sosiaalityön oikeudellinen ja kollegiaalinen harkinta sekä asiakkaiden itsemääräämisoikeus. Uusien tutkimusaineistojen keräämiseksi toteutetaan kirjoituskutsu ja kysely palvelunkäyttäjille sekä kirjoituskutsu sosiaalityöntekijöille.

Vammaissosiaalityöhön sisältyvän harkinnan tutkiminen on tärkeää, jotta sosiaalityö voi toteuttaa yhteiskunnallista tehtäväänsä ja tukea vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumista. Vammaisyleissopimuksen (27/2016) toimeenpano ja sen seuranta edellyttää toimenpiteitä, myös tutkimuksellisia. Vammaispalvelujen erityislainsäädännön uudistaminen ja palvelujen järjestämistä vastuun siirtyminen hyvinvointialueille ovat merkityksellisiä rakenteellisia muutoksia sekä vammaissosiaalityön

asiantuntijuuden kehittymisen että vammaisten ihmisten osallisuuden toteutumisen kannalta. Ammatillisesti osaavan ja asiakaslähtöisen harkinnan toteutumiseksi vammaissosiaalityössä tarvitaan lisää tutkimusta sekä tutkimuksen dialogia niin sosiaalityön kuin vammaisten ihmisten kanssa.

Kirjallisuus

- Bahner, Julia (2013) The power of discretion and the discretion of power: personal assistants and sexual facilitation in disability services, *Vulnerable Groups & Inclusion* 4(1). <https://doi.org/10.3402/vgi.v4i0.20673>.
- Ellis, Kathryn (2014) "Professional Discretion and Adult Social Work: Exploring Its Nature and Scope on the Front Line of Personalisation." *The British Journal of Social Work* 44(8), 2272–2289.
- Evans, Tony (2013) Organisational rules and discretion in adult social work. *British Journal of Social work* 43, 739–748.
- Gevaert, Koen & Keinemans, Sabrina & Roose, Rudi (2018) Deciding on priorities in youth care: A systematic literature review. *Children and Youth Services Review* 95, 191–199. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.10.026>.
- Heini, Annina & Hokkanen, Liisa & Kontu, Katariina & Kunttu, Katriina & Lindroos, Nelli & Ronimus, Heli (2019) Osallisuus vammaissosiaalityössä on yhteistyötä – asiakkaiden kokemuksia. *Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B* 67. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Hodges, Zoe & Northway, Ruth (2019) Exploring professional decision making in relation to safeguarding: A grounded theory study of social workers and community nurses in community learning (intellectual) disability teams in Wales. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* 32, 435–445. <https://doi.org/10.1111/jar.12541>.
- Hoffrén, Tea (2017) Kysely oikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Raportti keskeisistä kyselytuloksista. Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://vane.to/documents/2308875/2395516/Raportti+kyselyn+tuloksista.pdf/e6bd3b12-1554-43b4-8f6a-38a21143e419>. (Haettu 1.4.2022).
- Ineland, Jens & Starke, Mikaela (2020) Factors associated with positive work experience among professionals supporting people with intellectual disabilities: a comparative analysis of three welfare organisations in Sweden. *International Journal of Developmental Disabilities*. <https://doi.org/10.1080/20473869.2020.1794767>.

- Järkestig Berggren, Ulrika & Melin Emilsson, Ulla & Bergman, Ann-Sofie (2021) "Strategies of austerity used in needs assessments for personal assistance – changing Swedish social policy for persons with disabilities". *European Journal of Social Work* 24(3), 380–392.
- Kalliomaa-Puha, Laura & Kotkas, Tuomas & Rajavaara, Marketta (toim.) (2014) *Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Kinni, Riitta-Liisa (2014) *Gerontologinen sosiaalityö ja ihmisten työstäminen. kategorisointia sairaalan moniammatillisessa työssä*. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Kivistö, Mari & Hautala, Sanna (2020a) Structuration processes of client-oriented and system-oriented social work practice: the view point of client documentation. *Nordic Social Work Research*. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2020.1848907>.
- Kivistö, Mari & Hautala, Sanna (2020b) *Dokumentoitu asiakaslähtöisyys? Vammais-sosiaalityön asiakasprosessit asiakasdokumenttien kuvaamana*. *Janus* 28(3), 254–272.
- Kivistö, Mari & Hokkanen, Liisa (2021) *Asiakaskansalaisuus vammaissosiaalityössä*. Teoksessa Antti Teittinen & Mari Kivistö & Merja Tarvainen & Sanna Hautala (toim.) *Vammaiset ihmiset kansalaisina*. Tampere: Vastapaino, 169–202.
- Kuosmanen, Lauri (2015) *Vanhusten itsemääräämisoikeus – totta vai teoriaa? Vanhusten itsemääräämisoikeus totta vai teoriaa? – PDF Ilmainen lataus (docplayer.fi)*. (Haettu 3.4.2022).
- Lipsky, Michael (2010) *Street-level bureaucracy. Dilemmas of the individual in the public services. 30th anniversary expanded edition*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lymbery, Mark (2012) *Social work and personalization. Critical commentary in British Journal of Social Work* 42, 783–792.
- Löve, Laufey & Traustadóttir, Rannveig & Gordon Rice, James (2018) *Trading autonomy for services: Perceptions of users and providers of services for disabled people in Iceland*. *European Journal of Disability Research* 12, 193–207.
- Lähteinen, Sanna & Raitakari, Suvi & Hänninen, Kaija & Kaittila, Anniina & Kekoni, Taru & Krok, Suvi & Skaffari, Pia (2017) *Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaa-minen*. *Sosnet-julkaisuja* 7. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=198a1ca7-7692-4899-863d-154064f438b7>.
- Martin, Marjatta & Romakkaniemi, Marjo (2021) *Jaettu toimijuus vammaispalvelujen sosiaalityössä*. Teoksessa Antti Teittinen & Mari Kivistö & Merja Tarvainen & Sanna Hautala (toim.) *Vammaiset ihmiset kansalaisina*. Tampere: Vastapaino, 203–234.
- Matthies, Aila-Leena (2017) *Osallistumisen lupaus ja petos hyvinvointipalveluissa*. *Sociologia* 54(2), 149–165.
- Metteri, Anna (2012) *Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö*. Tampere: Tampere University Press.

- Nussbaum, Martha C (2006) *Frontiers of Justice. Disability, Nationality, Species Membership*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
- Nurmi-Koikkalainen, Päivi & Rantala, Ville & Sjöblom, Stina (toim.) (2022). *Vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhankkeen tuloksia: Esitys Suomen malliksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 3/2022.*
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-801-9>.
- Nykänen, Pia & Schön, Ulla-Karin & Björk, Alexander (2021) *Shared decision making in social services – some remaining questions*, *Nordic Social Work Research*.
<https://doi.org/10.1080/2156857X.2021.1958908>.
- Ojala, Marja-Riitta (2020). *Oman elämänsä toimija. Keskeisten inhimillisten toimintamahdollisuuksien kääntyminen sosiaalityön työmuodoiksi vanhuksille ja vammaisille suunnatuissa palveluissa. Lisensiaatin tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.* https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/325095/Ojala_Marja-Riitta_Lisensiaatintutkielma_2020.pdf?sequence=3&isAllowed=y.
- Oliver, Michael & Sapey, Bob & Thomas, Pam (2012) *Social work with disabled people*. Palgrave: MacMillan.
- Pohjoismainen hyvinvointikeskus (2021). *Vammaisten henkilöiden yksilöllinen tuki ja palvelut – malleja Pohjoismaissa.* https://nordicwelfare.org/pub//Vammaisten_henkil%C3%B6iden_yksil%C3%B6llinen_tuki_ja_palvelut_malleja_Pohjoismaissa/. (Haettu 1.4.2022).
- Ponnert, Lina & Svensson, Kerstin (2015) *Standardisation – the end of professional discretion?* *European Journal of Social Work* 19(3-4), 586–599.
- Pozzoli, Francesca (2018). *Personalisation as vision and toolkit. A case study.* *International Review of Sociology* 28(1), 62–85.
- Prandini, Ricardo & Orlandini, Matteo (2018). *The morphogenesis of disability policies and the personalisation of social services. A case study from Italy.* *International Review of Sociology*. <https://doi.org/10.1080/03906701.2017.1422887>.
- Rajavaara, Marketta (2014a) *Ammattilaisten harkintavalta sosiaaliturvan edellytyksenä ja riskinä. Teoksessa Laura Kalliomaa-Puha, Toomas Kotkas & Marketta Rajavaara (toim.) Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 136–155.*
- Rajavaara, Marketta (2014b) *Yksilöllisestä henkilökohtaiseksi? Henkilökohtaistaminen hyvinvointipolitiikan uudistamisideana. Teoksessa Riitta Haverinen, Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.) Suomalaisen sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino, 140–160.*
- Romakkaniemi, Marjo & Martin, Marjatta & Lappalainen, Tiina (2019) *Vammaissosiaalityön asiantuntijuus harkintavallan perusteena. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 171–198.*

- Tarvainen, Merja (2017) Palveluiden ydinoletukset ja muuttuva asiakkuuskäsitys. Teoksessa Anneli Pohjola & Maarit Kairala & Hannu Lyly & Asta Niskala (toim.) Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi: asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystalveissa. Tampere: Vastapaino, 38–57.
- Tarvainen, Merja & Hänninen, Vilma (2021) Vammaisten ihmisten eletty kansalaisuus. Teoksessa Antti Teittinen & Mari Kivistö & Merja Tarvainen & Sanna Hautala (toim.) Vammaiset ihmiset kansalaisina. Tampere: Vastapaino, 115–142.
- Taylor, Jan & Kelly, Josie (2006) Professionals, discretion and public sector reform in the UK: re- visiting Lipsky. *International Journal of Public Sector Management* 19(7), 629–642.
- Tremain Shelley (2015) Foucault and the government of disability. Michigan: Michigan Press.
- Weckström, Jonna (2011) Yhteistä päätöksentekoa? Asiakkaiden kokemuksia osallisuudesta ja harkinnasta vammaispalvelujen järjestämisessä. *Lisensiaatin tutkielma*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
<https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=7b197bef-d503-4a5f-b362-dc4780b85255>.
- Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016.

Inka Söderström

väitöskirjatutkija

Helsingin yliopisto

inka.soderstrom@helsinki.fi

Heteronormatiivisuus sosiaalityössä pakolais- taustaisten ihmisten kanssa

Heteronormatiivisuus on yksi rakenteellisen syrjinnän muoto, joka vaikuttaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Se on myös yksi niistä rajoista, jotka tekeillä olevan väitöskirjatutkimukseni mukaan tuottavat saavutettavuuden esteitä pakolaistaustaisten ihmisten kanssa tehtävään sosiaalityöhön. Nämä rajat jättävät pakolaistaustaisia queer-ihmisiä pärjäämään yksin palvelutarpeidensa kanssa tai etsimään niihin apua virallisen sosiaalityön ulkopuolelta.

Käytän rajan käsitettä nojaten yhdysvaltainmeksikolaisen queer-kirjailijan Gloria Anzaldúan (2021) ajatukseen rajoista niin geopoliittisina maiden välisinä rajoina kuin myös kulttuurisina, kielellisinä ja seksuaalisina rajoina. Anzaldúan (2021, 120) mukaan ”rajamuurit, joiden on tarkoitus pitää ei-toivotut ajatukset ulkopuolella, ovat vain juurtuneita tottumuksia ja käytösmalleja”. Sanalla queer puolestaan tarkoitan kaikenlaista seksuaalisuutta, sukupuolta tai sukupuolen ilmaisua, joka eroaa cissukupuolisuuden¹ ja heteroseksuaalisuuden normista. Vaikka puhun queer-ihmisistä, en viittaa sillä ihmisen identiteettiin tai itsemäärittelyyn vaan hänen asemaansa heteronormatiivisessa yhteiskunnassa (vrt. Luibhéid 2005, xi). Valtaosa pakolaistaustaisista

haastateltavistani ei viitannut itseensä sanalla queer vaan useimmiten sanoilla gay, sexual minority tai LGBT.

Tämän artikkelin analyysi pohjaa väitöskirjani laadulliseen haastatteluaineistoon vuosilta 2019–2020. Haastattelin sosiaalityöntekijöitä (n=12), jotka työskentelivät joko vastaanottokeskuksessa tai kunnallisissa maahanmuuttajapalveluissa Etelä- ja Länsi-Suomessa, ja pakolaistaustaisia queer-ihmisiä (n=11), jotka olivat osallistuneet yhdistysmuotoiseen vertaistukitoimintaan. Haastatteluissa keskusteltiin osallistujien kokemuksista sosiaalityöstä, sosiaalityön sisällöistä ja queeriydestä puhumisesta sosiaalityön tapaamisilla.

Sosiaalityöntekijöiden haastattelut tehtiin suomeksi, ja pakolaistaustaisten osallistujien haastatteluista neljä tehtiin tulkin kanssa suomeksi, kolme tulkin kanssa englanniksi ja neljä englanniksi ilman tulkkia. Kaikki tulkit olivat osallistujien itsensä valitsemia. Haastattelujen analyysin olen tehnyt teemoittelevan sisällönanalyysin keinoin kriittisen tutkimuksen, queer-tutkimuksen ja dekolonisoivan tutkimuksen metodologisessa viitekehyksessä (Brown & Strega 2005; Gray ym. 2013). Tässä artikkelissa käyttämäni haastateltavien nimet ovat keksittyjä pseudonyymejä.

Mitä heteronormatiivisuus on?

Heteronormatiivisuudella tarkoitan sosiaalista valtajärjestelmää, jossa heteroseksuaalisuutta pidetään muita seksuaalisuuden muotoja parempana, oikeutetumpana ja ”normaalimpana” (ks. Lehtonen 2003, 32). Heteronormatiivisuus määrittelee ja rajoittaa paitsi seksuaalisuutta myös sukupuolta, koska se sisältää oletuksen kahdesta vastakkaisesta mies- ja naissukupuolesta, jotka suuntautuvat toisiaan kohti (Butler 1990; Lehtonen 2003, 27). Konkreettisesti heteronormatiivisuus näkyy muun muassa kielellisinä ilmauksina ja käytäntöinä, jotka syrjivät, loukkaavat ja toiseuttavat queer- ja transihmisiä (Rossi 2006). Näin ollen se heikentää heteronormatiivisissa palveluissa asioivien tai niissä

työskentelevien queer-ihmisten turvallisuutta ja lisää vähemmistöstressiä (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021).

Pohjoismaissa sateenkaari-ihmisten lailliset oikeudet ovat 2000-luvulla edistyneet huomattavasti, ja avoin homo- ja transvastaisuus on vähentynyt julkisessa puheessa. Norjalaisten tutkijoiden Røthingin ja Svendsenin (2010) mukaan Pohjoismaiden hegemonista arvomaailmaa leimaakin nykyään homosuvaitsevainen heteroseksuaalisuus, jossa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä tulee ”suvaita”, mutta heterous pysyy edelleen keskiössä ja tavoittelemisen arvoisena. Myös omassa haastatteluaineistossani suurin osa sosiaalityöntekijöistä näyttäytyi homosuvaitsevaisena ja korosti sitä, että homoudessa ei ole mitään väärää. Vaikka heteronormatiivisuus sai heidän puheessaan avointa homovastaisuutta hienovaraisempia muotoja, yhtä kaikki se asetti queeriyden sosiaalityön marginaaliin ja teki siitä puhumisen asiakastapaamisilla vaikeaksi. Seuraavaksi avaam niitä kuutta muotoa, jotka heteronormatiivisuus haastatteluanalyysissäni sai.

Hetero-oletukset

Hetero-oletukset ovat heteronormatiivisuuden kenties ilmiselvin muoto, joskaan eivät ainoa (ks. Lehtonen 2003, 32). Hetero-oletus on usein tiedostamaton ajatus siitä, että toinen ihminen on hetero, ellei toisin käy ilmi. Joskus hetero-oletus tulee puheessa esiin, kuten sosiaalityöntekijän kysyessä mieheksi olettamaltaan asiakkaalta, onko tällä vaimoa. Työntekijöiden asiakkaisiin kohdistamat hetero-oletukset olivat tuttuja sekä haastattelemilleni sosiaalityöntekijöille että palvelunkäyttäjille. Toisaalta haastatteluissa monet sosiaalityöntekijät olivat tietoisia hetero-oletusten vahingollisuudesta ja pyrkivät välttämään niitä puhumalla esimerkiksi tyttö- tai poikaystävän sijaan seurustelukumppanista. Pakolaistaustaisten asiakkaiden kanssa työkennellessä hetero-oletusten välttämistä voi vaikeuttaa tulkin käyttö, koska

tulkki saattaa kääntää sukupuoli neutraalin sanan sukupuolittavaksi työntekijän huomaamatta.

Esiin tullessaan hetero-oletukset rakentavat sosiaalityön asiakastilanteeseen paksun rajamuurin, joka vaatii ei-heteroseksuaaliselta asiakkaalta joko virheellisen identiteetin hyväksymistä tai oman sateenkaarevuuden esiintuomista ulkopuolelta tulevan paineen alla. Molemmat vaihtoehdot lisäävät usein vähemmistöstressiä ja puskevat queeriyttä marginaaliin (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021). Vastaanottokeskusten, asuinkuntien ja työntekijöiden tiuhan vaihtumisen vuoksi hetero-oletusten synnyttämän rajamuurin rikkominen ei liioin ole kertaluonteista. Oma queeriys pitää usein tuoda esiin monta kertaa eri työntekijöille, mikä lisää sen kuormittavuutta entisestään, etenkin jos ihminen on aiemman elämänsä ajan tottunut selviytymään piilottamalla queeriytensä (ks. Lee & Brotman 2013).

Sosiaalityöntekijät nostivat haastatteluissa esiin myös sen, että maahanmuuttajapalveluissa perhettä koskevat heteronormatiiviset käsitykset ovat usein työntekijässä vielä syvemmillä kuin muissa palveluissa. Myös queer-siirtolaisuutta käsitelleet tutkijat ovat korostaneet, että queeriys ja siirtolaistausta nähdään länsimaissa usein toisensa poissulkevana – jos yleisesti yhteiskunnassa oletetaan, että toinen on lähtökohtaisesti hetero, vielä vahvempi tämä oletus on, jos henkilö on siirtolaistaustainen tai ei-valkoiseksi rodullistettu (mm. El-Tayeb 2011, 120). Queeriys yhdistetään valkoiseen länsimaalaisuuteen, mikä aiheuttaa sen, että vastaanottokeskuksissa ja maahanmuuttajapalveluissa palvelunkäyttäjän vastuulla on murtaa vielä vahvempi heteronormatiivisuuden rajamuuri kuin muissa palveluissa.

Hiljaisuudet queeriyden ympärillä

Hiljaisuus queeriyden ympärillä on puheessa esiin tuotuja hetero-oletuksia näkymättömämpi, mutta yleisempi ja arkipäiväisempi tapa ylläpitää heteronormatiivisuutta ja rakentaa

sosiaalityöhön saavutettavuuden rajoja. Jos vastaanotto- tai kotoutumispalveluiden esittelystä, alkukartoituksesta tai asiakastiloista ei voi mitenkään päätellä, että palvelu olisi tarkoitettu myös ei-heteroille, queeriyden puheeksiotto sosiaalityöntekijän kanssa ei välttämättä näyttäydy palvelunkäyttäjälle mahdollisena. Tätä toivat esiin monet pakolaistaustaiset haastateltavat. Lehtonen (2003, 32) kutsuu tätä heteronormatiivisuuden muotoa heterokeskeisyydeksi, joka tekee heterouden näkyväksi mutta sivuuttaa kaiken muun.

Yksi monessa haastattelussa esiin nostettu, hiljaisuutta ylläpitävä tilanne oli vastaanottokeskusten sosiaalityön infotilaisuus uusille turvapaikanhakijoille. Sekä sosiaalityöntekijät että palvelunkäyttäjät kertoivat, että infotilaisuuksissa usein esitettiin kuvia vain heteromuotoisista perheistä eikä kerrottu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen juridisista oikeuksista Suomessa, vaikka monista muista oikeuksista ja velvollisuuksista kerrottiin. Monelle pakolaistaustaiselle osallistujalle queer-ihmisten oikeuksista ja yhteisöistä kertominen olisi ollut osoitus siitä, että sosiaalipalvelut ja suomalainen yhteiskunta ovat myös heitä varten, kuten tutkimuksen osallistuja Wisam hyvin kuvaa:

Wisam: *Se, [että vastaanottokeskuksen infotilaisuudessa tuotaisiin esiin queer-ihmisten oikeuksia] on erittäin tärkeää, enemmän kuin kuvitteletkaan. Silloin ihminen uskaltaa turvapaikkaa hakiessaan mainita tämän, ja myös kotoutumisessa, se vaikuttaa siihen. Se vaikuttaa myös henkiseen [hyvinvointiin], kun kerrotaan näistä asioista.*
(tulkkaus suomeen)

Hiljaa olemisen queeriyden mahdollisuudesta ylläpitää heteronormatiivisuutta, koska se jättää cis-heteroseksuaalisuuden keskiöön. Heteronormatiivisuuden purkamiseen ei siis riitä hetero-oletuksista pidättäytyminen, vaan syrjinnän vähentäminen on aktiivinen teko. Se vaatii queeriyden

mahdollisuuden tietoista esiintuomista puheessa, teoissa, kuvissa ja omassa mielessä.

Stereotypiat pakolaistaustaisista queer-ihmisistä

Oletettu cis-heteroseksuaalisuus ei ole ainoa seksuaalisuutta ja sukupuolta rajoittava normi, vaan myös queeriyteen liitetään länsimaissa normeja ja oletuksia, joita queer-ihmisten odotetaan noudattavan. Tämä homonormatiivisuus asettaa keskiöön valkoisen, keskiluokkaisen, cissukupuolisen, vammattoman ja monogamisen sateenkaarevuuden, ja jättää näihin normeihin sopeutumattomat queer-ihmiset vääränlaisiksi, oudoiksi ja kunniattomiksi (Duggan 2003; Rossi 2006). Pakolaistaustaiset queer-ihmiset rajataan länsimaissa useimmiten näiden normien ulkopuolelle, queeriyden marginaaliin. Silti heihinkin liitetään normeja; oletuksia siitä, millaiselta pakolaistaustaisen queerin kuuluisi näyttää (Akin 2019; Murray 2015). Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa tämä pakolaistaustaisen queerin stereotypia oli läsnä ja vaikutti siihen, keiden palvelunkäyttäjien kohdalla he nostivat sateenkaarevuuteen liittyvät kysymykset aktiivisemmin esille ja ketkä jäivät palveluiden periferiaan.

Usein pakolaistaustaisen asiakkaan queeriyteen liittyvät oletukset kietoutuivat haavoittuvuuden käsitteen ympärille. Etenkin vastaanottokeskusten sosiaalityöntekijät pyrkivät tunnistamaan turvapaikanhakijoiden joukosta ”ne haavoittuvat”, koska haavoittuvassa asemassa olevilla turvapaikanhakijoilla on turvapaikkalainsäädännössä erityisiä juridisia oikeuksia (Heikkilä & Mustaniemi-Laakso 2019). Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa seikkoja, jotka mainittiin merkkinä asiakkaan mahdollisesta ei-heteroseksuaalisuudesta, olivat arkaluonteisuus, mieheksi luetun asiakkaan feminiininen ulkonäkö ja habitus, ”tietynlaiset kädenliikkeet” tai maininta hylätyksi tulemisesta perheen taholta. Vaikka herkät tuntosarvet asiakkaan mahdollisille palvelutarpeille ovat sosiaalityössä tärkeitä, ei-heteroseksuaalisten

asiakkaiden skannaaminen vaikuttaa nojaavan stereotyyppiiseen kuvaan pakolaistaustaisesta homomiehestä, joka on feminiininen, haavoittuvainen, passiivinen ja länsimaiden suojelua tarvitseva. Lisäksi pakolaistaustaiselta queeriltä odotetaan länsimaissa halua ”vapautua” ja tulla sinuksi oman identiteettinsä kanssa. Tähän pakolaistaustaisen queerin kolonialistiseen stereotypiaan istuminen edesauttaa myös turvapaikan saamista, koska maahanmuuttoviranomaiset näkevät länsimaiseen, valkoiseen muottiin istuvan sateenkaarevuuden uskottavampana. (Akin 2019; Murray 2015, 78.)

Heteronormatiivisuus siis yksinkertaistaa kuvaa ei-heteroseksuaaleista ihmisistä, joille ei sallita vastaavaa moninaisuutta ja monimutkaisuutta kuin heteroille. Tästä pakolaistaustaisen queer-ihmisen normista jäävät syrjään esimerkiksi maskuliiniset homomiehet, lesbot, ei-binäärit, työväenluokkaiset tai sateenkaariyhdistysten ulkopuolella yksityisempää elämää elävät queerit, joilla on suurempi riski jäädä vaille sekä turvapaikkaa että toivomaansa tukea sosiaalityöstä.

Erojen ja syrjinnän ohittaminen

Kun monet vastaanottokeskuksissa työskentelevät sosiaalityöntekijät pitivät tärkeänä osana työtään turvapaikanhakijan queeriyden ja siihen mahdollisesti liittyvän haavoittuvuuden tunnistamista, haastattelemani maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijät eivät pitäneet asiakkaan sateenkaarevuutta yhtä selkeästi sosiaalityön kannalta merkittävänä asiana. Monien osallistujien puheesta välittyi ajatus, että asiakkaan ei-heteroseksuaalisuus on niin yksityistä ja arkaluonteista, että sosiaalityöntekijän ei pidä alkaa ”udella” siitä. Monet haastateltavat korostivat, että he hyväksyvät kaikki seksuaalisuudet ja sukupuolet ja heille homous on ”yksi ominaisuus muiden joukossa”, mutta ottamalla aiheen puheeksi he pelkäsivät, että he välittäisivät palvelunkäyttäjälle juuri päinvastaisen, homoutta stigmatisoivan viestin.

Seksuaalisuus ja sukupuoli, olivat ne sitten yhteiskunnan normien mukaisia tai eivät, ovat kaikkien henkilökohtaisia asioita. Henkilön seksuaalinen suuntautuminen tai käyttäytyminen on määritetty EU:n tietosuojaa-asetuksessa arkaluonteiseksi henkilötiedoksi, jonka käsittely viranomaisten taholta on lähtökohtaisesti kiellettyä (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2022). Samalla ne ovat asioita, jotka vaikuttavat henkilön asemaan ja mahdollisuuksiin yhteiskunnassa. Queerin ihmisen voi olla vaikea olla puhumatta queeriydestään, jos hän haluaa puhua esimerkiksi arjestaan, ihmissuhteistaan, mielenterveydestään, iloistaan tai kokemastaan syrjinnästä tai väkivallasta, jotka kaikki ovat sosiaalityöhön kuuluvia asioita. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa palvelunkäyttäjän sateenkaarevuudesta puhuminen miellettiin usein tämän *seksuaalisuudesta* tai *sukupuoli-identiteetistä* puhumiseksi ja sen vuoksi intiimiksi, mutta samaa logiikkaa ei sovelleta heteroasiakkaisiin; puhuttaessa esimerkiksi heidän perhesuhteistaan heidän heteroseksuaalisuutensa on tiedostamatta läsnä puheessa koko ajan. Tämän voi tulkita queeriyden yliseksualisointina (ks. mm. Lehtonen 2003, 243), jossa ei-heterous yhdistetään seksiin ja siten vahvistetaan sen tabuluonnetta sosiaalityön tapaamisilla.

Suomalaisessa sosiaalityössä vaikuttaa vallitsevan puhetapa, jossa korostetaan kaikkien ihmisten samanlaisuutta riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuolesta ja asiakkaan ei-heteroseksuaalisuutta ”yhtenä ominaisuutena muiden joukossa”. Tämä homosuvaitsevainen puhetapa on hyvää tarkoittava ja yleinen Pohjoismaiden kaltaisissa, yhdenvertaisina pidetyissä maissa (Røthing & Svendsen 2010). Ohittamalla sukupuoleen tai seksuaalisuuteen liittyvät erot kuitenkin väheksytään sitä rakenteellista syrjintää, joka homoihin, transihmisiin ja muihin queereihin edelleen kohdistuu suomalaisessa yhteiskunnassa ja jolta cissukupuoliset heterot ovat suojassa (ks. Smith & Shin 2014). Smith ja Shin (2014) kutsuvat tätä puhetapaa silmien

sulkemiseksi queeriydeltä (engl. *queer blindfolding*) ja näkevät sen yhtenä heteronormatiivisuuden ja modernin heteroseksismin muotona. Hyvästä tarkoituksesta huolimatta sosiaalityöntekijän yhdenmukaisuuden eetos tekee palvelunkäyttäjän queer-identiteeteistä ja toisaalta myös sosiaalityöntekijän omasta hetero- tai queer-identiteetistä näkymättömän kuriositeetin, jolla ei ole tekemistä sosiaalityön kanssa.

Puheeksioton välttely

Queeriyden työntäminen sosiaalityön marginaaliin hetero-oletuksilla, queeriydestä hiljentymällä, stereotypioilla tai queeriyden merkityksien ohittamisella aiheutti luonnollisesti sen, että haastattelemani sosiaalityöntekijät kokivat vaikeaksi ottaa sateenkaarevuuden puheeksi asiakastapaamisilla. Siksi moni kertoi välttelevänsä aihetta, mikäli asiakas ei itse ota sitä puheeksi, kuten maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijä Tiina kuvaa seuraavassa haastatteluotteessa:

Tiina: *[Asiakkaan kuulumisesta seksuaalivähemmistöön on] saattanut olla UNHCR:n tai Migrin papereissa joku maininta, mutta kun - - ne asiat on kuitenkin yksityisasiota, niin en mä lähde, mun mielestä meillä [ei] ole mahdollisuutta lähteä semmoisia ihmisten... - - Se on ihmisen yksityisasiota, niin en mä lähde sillä tavalla... Ja varsinkaan jos on riski, että lähtee, mä en halua semmoiseen repivään keskusteluun lähteä.*

Vaikeus ottaa puheeksi ja sanallistaa sateenkaarevuutta pakolaistaustaisten ihmisten kanssa työskennellessä osaltaan johtuu aiheen tabuluonteesta sosiaalityössä ja samalla syventää tabua entisestään. Vaikuttaa siltä, että seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisesta ja homo- tai transfobisesta syrjinnästä puhuminen ei kuulu sosiaalityön kielelliseen koodiin. (Ks. Pohjola 2009.) Sosiaalityössä vaikuttava rakenteellinen heteronormatiivisuus yhdessä monen queer-ihmisen sisäistämän häpeän

kanssa saattaa tehdä aiheesta puhumisesta hankalan tuntuista, mutta ne eivät saisi olla syitä sille, että työntekijä jättää vastuun queeriydestä puhumisesta asiakkaalle. Tällöin sosiaalityöntekijä vahvistaa omalla passiivisuudellaan heteronormatiivisuuden rajamuuria.

Sekä sosiaalityöntekijät että pakolaistaustaiset osallistujat toivat haastatteluissa esiin, että tilan tekeminen sateenkaarevuudelle asiakastapaamisilla voi olla muutakin kuin suoraan asiasta kysymistä. Turvallisemman tilan rakentaminen puhumiselle alkaa jo sosiaalityön ympäristöä muokkaamalla; tuomalla myös muuta kuin heteroseksuaalisuutta esiin esimerkiksi sisustuksessa, infotilaisuuksissa ja sosiaalityön esittelyssä kaikkien asiakkaiden kanssa. Asiakassuhteessa avoimuus, empatia, tilan ja ajan antaminen, asiakkaan osallisuuden vahvistaminen esimerkiksi tulkkitoiveita kysymällä sekä herkkyys palvelunkäyttäjän voinnille ja sopivalle käsittelytahdille tukevat queeriydestä puhumista. Turvallisessa tilanteessa vähemmistöön kuulumisesta ja siihen liittyvistä palvelutarpeista voi kysyä myös suoraan, kunhan tekee samalla selväksi, että aiheesta keskustellaan vain, jos asiakas sitä toivoo.

Keinottomuus

Heteronormatiivisuuden ja queeriyteen liittyvän tabun vuoksi voi olla myös niin, että kun vähemmistöön kuuluva ihminen kertoo sateenkaarevuudestaan, sosiaalityöntekijä ei tiedä, mitä tiedolla tekisi (vrt. Pohjola 2009). Muutama sosiaalityöntekijä kuvasi haastattelussa huolta siitä, että jos he ottaisivatkin palvelunkäyttäjän queeriyden puheeksi, he eivät enää tietäisi, mitä tehdä sen jälkeen ja mitä tukea henkilölle tarjota. Tämä kertoo siitä, että suomalaisessa sosiaalityössä ei ole systemaattisesti kehitetty keinoja tukemaan sateenkaarevaa asiakasta tai lievittämään vähemmistöstressiä – queeriyttä ei ole kirjoitettu etenkin maahanmuuttajasosiaalityöhön sisään. Keinovalikoiman puute

sysää queerin palvelunkäyttäjän elämäntilanteen sosiaalityön periferiaan, eli on yksi rakenteellisen syrjinnän muoto. Se jättää sekä palvelunkäyttäjän että keinottomuutta kokevan työntekijän yksin aiheen käsittelyn kanssa. Seuraavassa haastatteluotteessa keskustelen keinottomuuden ongelmasta pakolaistaustaisen osallistujan Jamalin kanssa:

Inka: Koetko, että pitäisi olla jotain omia sosiaalityöntekijöitä [LGBT-ihmisille?

Jamal: LGBT-ihmisille], joo. Koska LGBT-ihmisillä olisi mukava olo jonkun kanssa, joka-. Ne (LGBT-asioihin perehtyneet sosiaalityöntekijät) ymmärtäisivät paremmin kuin normaalit sosiaalityöntekijät. Ne tajuaisivat, tiedätkö. Muut ihmiset, ne ovat yllättyneitä, ne ovat että ”okei”. Ne kuuntelevat innoissaan, mutta ne eivät auta. - - Ne eivät tiedä miten toimia. - - Normaaleilla (ihmisillä) ei ole (antaa) mitään ratkaisuja.²

Tulkitsen Jamalin puheen ”normaaleista ihmisistä” viittaamaan juuri heteronormatiivisiin tai queer-asioihin perehtymättömiin ihmisiin, mutta se saattaa viitata myös heteroseksuaalisiin ihmisiin. Yhtä kaikki Jamal tuo hyvin esiin sosiaalityöntekijän muuta kuin heteroseksuaalisuutta koskevan tiedon puutteen vaikutukset asiakassuhteeseen. Silloin pakolaistaustainen queer-ihminen saattaa näyttäytyä työntekijälle jonakin uutena, jännittävänä ja jopa eksoottisena (queeriyden eksotisoinnista mm. Smith & Shin 2014), jota hän ”kuuntelee innoissaan” mutta ei ole opetellut tukemaan.

Asiakkaan queeriys voi myös herättää työntekijässä epävarmuutta omasta ammatillisuudestaan, jos hän ei enää tiedä, millaista palvelua voisi tässä uudessa tilanteessa tarjota. Tällöin sosiaalityöntekijän olisi kulttuurisen nöyryyden (Tervalon & Murray-García 1998) hengessä hyvä tunnustaa oma tietämättömyytensä, luopua hetkeksi länsimaisen sosiaalityön eetoksen hänelle tarjoamasta vahvasta asiantuntijuudesta ja kysyä

palvelunkäyttäjältä, millaista tukea tämä toivoisi – sekä kaikista tärkeimpänä, kuulla ja uskoa häntä.

Lopuksi

Tässä tekstissä olen käsitellyt sitä, millaisia eri muotoja heteronormatiivisuus saa pakolaistaustaisten ihmisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä Suomessa. Vaikka suomalaiset sosiaalityöntekijät ovat Pohjoismaisen asenneilmapiirin mukaisesti ”homosuvaitsevaisia” (Røthing & Svendsen 2010), heteronormatiivisuuden valtarakenne näkyy sosiaalityössä esimerkiksi queeriydestä vaikenemisena, queeriyteen liittyvien erojen ja syrjinnän ohittamisena sekä puheeksioton välttelynä. Vaikka nämä toimintamallit ovat usein tiedostamattomia, ne sysäävät queeriyttä ja siihen liittyviä palvelutarpeita sosiaalityön marginaaliin.

Sosiaalityön heteronormatiivisuus on ennen kaikkea rakenteellinen ongelma, joka kertoo siitä, että queeriyttä ei ole kirjoitettu suomalaiseen sosiaalityöhön sisään. Kaikkien haastattelemini sosiaalityöntekijöiden mukaan heidän saamansa koulutus oli tarjonnut liian vähän tietoa sateenkaarevuudesta ja sen suhteesta sosiaalityöhön, eikä suomalaisen sosiaalityön tieteenalalla ole tuotettu yhtään aihetta käsittelevää oppikirjaa tai kokoomateosta, jota käyttää opetusmateriaalina. Jotta queeriyys saadaan pois sosiaalityön marginaalista, tarvitaan muutosta rakenteellisella tasolla sosiaalityön koulutuksessa, tutkimuksessa ja ammatillisessa keskustelussa.

Sosiaalityön rakenteellisten muutosten lisäksi yksittäinen työntekijä voi lähteä purkamaan heteronormatiivisuutta neljän portaan kautta:

- 1) *Oman aseman reflektointi*. Miten oma seksuaalinen suuntautumiseni, sukupuoli tai muut yhteiskunnallista asemaani muovaavat tekijät, kuten ihonväri, vaikuttavat siihen, miten näen muut ihmiset ja työskentelen heidän kanssaan?

- 2) *Tiedon lisääminen*. Miten voin lisätä omaa ja kollegoideni tietoa siitä, miten queeriys ja heteronormatiivisuus tulisi ottaa huomioon sosiaalityössä?
- 3) *Hiljaisuuksien rikkominen*. Miten voin omassa työssäni ja työyhteisössäni edistää sitä, että myös muun kuin cis-heterouden esiin tuominen tapaamisilla tuntuu asiakkaalle mahdolliselta?
- 4) *Sensitiivisen puheeksioton harjoittelu*. Miten voin tarjota tilaa sateenkaarevuuden puheeksi ottamiselle asiakastapaamisella niin, että tilanne säilyy asiakkaalle turvallisena?

Eräs pakolaistaustainen haastateltava Ikram vertasi vaikeista asioista puhumista autolla ajamisen opetteluun: kumpikaan ei tapahdu käskystä, vaan molempiin tarvitaan aktiivista ohjausta, aikaa, läsnäoloa ja turvallisuuden tunnetta.

Kirjallisuus

- Akin, Deniz (2019) Discursive construction of genuine LGBT refugees. *lambda nordica* 23(3–4), 21–46.
- Anzaldúa, Gloria (2021) *Rajaseutu / La frontera: Uuden mestizan kutsu*. Helsinki: Tutkijaliitto. (Englannin- ja espanjankielinen alkuteos vuodelta 1987)
- Brown, Leslie Allison & Strega, Susan (2005) (toim.) *Research as resistance: Critical, indigenous, and anti-oppressive approaches*. Toronto: Canadian Scholars' Press.
- Butler, Judith (1990) *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Duggan, Lisa (2003) *The twilight of equality? Neoliberalism, cultural politics, and the attack on democracy*. Boston: Beacon Press.
- Gray, Mel & Coates, John & Yellow Bird, Michael & Hetherington, Tiani (2013) (toim.) *Decolonizing social work*. Farnham: Ashgate.
- Heikkilä, Mikaela & Mustaniemi-Laakso, Maija (2019) Turvapaikanhakijoiden haavoittuvuuden huomioiminen Suomen ulkomaalaisoikeudessa ja -käytänteissä. Teoksessa Eveliina Lyytinen (toim.) *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 65–88.
- Jaskari, Onni & Keski-Rahkonen, Anna (2021) Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjen terveydelle. *Duodecim* 137(17), 1781–8.
- Lee, Edward Ou Jin & Brotman, Shari (2013) SPEAK OUT!: Structural intersectionality and anti-oppressive practice with LGBTQ refugees in Canada. *Canadian Social Work Review / Revue Canadienne De Service Social* 30(2), 157–183.

- Lehtonen, Jukka (2003) Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa: Näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset. Nuorisotutkimusverkosto, Julkaisuja 31. Helsinki: Yliopistopaino.
- Luibhéid, Eithne (2005) Introduction: Queering migration and citizenship. Teoksessa Eithne Luibhéid & Lionel Cantú Jr. (toim.) *Queer migrations: Sexuality, U.S. citizenship, and border crossings*. Minneapolis: University of Minnesota Press, ix–xlvi.
- Murray, David (2015) *Real queer? Sexual orientation and gender identity refugees in the Canadian refugee apparatus*. Lanham: Rowman & Littlefield International.
- Pohjola, Anneli (2009) Tabu auttamisen paradoksina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Tabujen kahleet*. Tampere: Vastapaino, 69–89.
- Rossi, Leena-Maija (2006) Heteronormatiivisuus: Käsitteen elämää ja kummastelua. *Kulttuurintutkimus* 23(3), 19–28.
- Røthing, Åse & Svendsen, Stine H. Bang (2010) Homotolerance and heterosexuality as Norwegian values. *Journal of LGBT Youth* 7(2), 147–66.
- Smith, Lance C. & Shin, Richard Q. (2014) Queer blindfolding: a case study on difference "blindness" toward persons who identify as lesbian, gay, bisexual, and transgender. *Journal of homosexuality* 61(7), 940–961.
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus (2022) Sukupuolen moninaisuuden sanasto. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>. (Luettu 12.4.2022).
- el-Tayeb, Fatima (2011) *European others: Queering ethnicity in postnational Europe*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tervalon, Melanie & Murray-García, Jann (1998) Cultural humility versus cultural competence: A critical distinction in defining physician training outcomes in multicultural education. *Journal of Health Care for the Poor and Underserved* 9(2), 117–125.
- Tietosuojaavaltuutetun toimisto (2022) Erityisten henkilötietoryhmien käsittely. <https://tietosuoja.fi/erityisten-henkilotietoryhmien-kasittely>. (Luettu 5.4.2022).

1. Cissukupuolisuus tarkoittaa sitä, että henkilö identifioituu hänelle syntymässä määritettyyn sukupuoleen. Cis on vastakohta sanalle trans. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2022.)
2. Inka: Do you feel that there should be some special social workers for [LGBT [people]? Jamal: For the LGBT [people] yeah,] yeah. Because the LGBT people they would feel comfortable with somebody-. They [social workers who know about LGBT issues] would understand you more than the normal social worker. They will feel you, you know. Other people, they will be surprised, or they will be like, "okay". They will be exited to listen, but they won't help you. - - they don't know what to do. - - There is no solutions for normal [people].

Taru Kekoni

yliopistonlehtori

Itä-Suomen yliopisto

taru.kekoni@uef.fi

Anna Miettinen

yliopisto-opettaja väitöskirjatutkija

Itä-Suomen yliopisto

anna.miettinen@uef.fi

Integroituvaa, monialaista työtettä oppimassa monialaisen käytännönopetuksen keinoin

Uudistuvassa sosiaali- ja terveydenhuollossa tarvitaan yhä enemmän integroituvaa, monialaista työtettä ja palveluiden yhteensovittamista. Yhdistämällä eri ammattialojen asiantuntemusta ja toimimalla yhdessä monialaisesti on asiakkaiden moninaiisiin tarpeisiin vastaaminen entistä tehokkaampaa ja vaikuttavampaa. (STM 2020, 12–13, 19.) Koulutusorganisaatioiden ja palvelujärjestelmän yhteistyöllä voidaan kehittää tulevaisuuden ammattilaisten valmiuksia monialaiseen työskentelyyn. Monialainen koulutuksen toteuttaminen auttaa vahvistamaan palvelujärjestelmää edistäen kokonaisvaltaisempien palveluiden saatavuutta. (WHO 2010, 10.)

Tämän artikkelin tarkoituksena on kuvata, mitä on monialainen yhteistyöosaaminen ja miten sitä voidaan oppia monialaisen käytännönopetuksen keinoin. Artikkelissa esitellään alustavaa koontia syksyllä 2021 Pohjois-Savon alueella toteutetun

monialaisen käytännönjakson pilottien arvioinnista sekä havain- toja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten näke- myksistä monialaisen osaamisen nykytilanteesta ja kehittämis- tarpeista.

Monialaisen yhteistyön ja monialaisen koulutuksen tarve

Monialaisella yhteistyöllä tarkoitetaan yhden tai useamman ammattiryhmän tai hallinnonalan välistä yhteistoimintaa, jossa eri alojen osaaminen yhdistyy kokonaisvaltaiseksi tiedoksi, ja jonka avulla tavoitellaan asiakkaalle tai potilaalle parasta mah- dollista hoitoa tai palvelua (mukailen D'Amour 2005; Isoherranen 2012; Koskela 2013). Monialaisen yhteistyön kasvaneeseen tarpee- seen sosiaali- ja terveydenhuollossa vaikuttavat muun muassa yhteiskunnallisen eriarvoisuuden lisääntyminen sekä väestön yhä moninaisemmat sosiaaliset ja terveydelliset haasteet (STM 2020, 12–13, 16–19). Tehokas ja vaikuttava yhteistyö eri alojen ammattilaisten välillä on sekä asiakaslähtöinen että ammat- tilaisten työtä helpottava tapa toimia (esim. Kekoni ym. 2021; Mönkkönen & Kekoni 2021). Monialaisella yhteistyöllä pyritään vastaamaan useiden palvelujen yhteensovittamista tarvitse- vien asiakkaiden tarpeisiin (Hujala & Lammintakanen 2018, 16; Koivisto & Tiirinki 2020, 11–12). Turvallisen, laadukkaan ja saa- vutettavan palvelun ja hoidon tarjoamiseksi tarvitaan yhä vah- vempaa yhteistyöosaamista eli kykyä erilaisten ammatillisten työotteiden integroimiseen (STM 2020, 12, 16, 19).

Monialaisen koulutuksen (*interprofessional education, IPE*) avulla eri alojen opiskelijat voivat oppia yhdessä, toisiltaan ja toisistaan (WHO 2010, 7). Monialaisessa koulutuksessa ei yhdenmukais- teta eri ammattiryhmien osaamista ja tietopohjaa, vaan niitä sovitetaan yhteen asiakkaan tai potilaan parhaaksi (Mönkkönen ym. 2019, 114). Tutkimustulosten mukaan monialainen koulutus parantaa ammattien välistä yhteistyötä ja madaltaa ammattien välisiä ennakkokäsityksiä (esim. Shrader ym. 2013; Bayne-Smith

ym. 2014). STM (2020) ehdottaa mahdollisimman autenttisten monialaisten oppimisympäristöjen kehittämistä koulutukseen sisältyvissä harjoitteluissa. Palvelujärjestelmään tulee saada monialaisen yhteistyön osaajia, jotta työelämän muuttuviin tarpeisiin voidaan vastata. Vahvemman yhteistyöosaamisen rakentamiseksi tarvitaan edelleen myös lisää tutkimusta. (IPEC 2016, 4, 8; WHO 2010, 7–9.)

Alustavia tuloksia SOKK-hankkeen monialaisen käytännönopetuksen piloteista

Sosiaali- ja terveysalan monialaista opetusta on kehitetty Itä-Suomen yliopiston ja Savonia-ammattikorkeakoulun yhteistyönä SOKK-hankkeessa (Sosiaali- ja terveysalan ammattien välisen koulutuksen asiantuntijakeskus Pohjois-Savossa). SOKK-hanke on Euroopan sosiaalirahaston vuosina 2020–2022 rahoittama kehittämishanke, jossa ovat mukana hoitotieteen, lääketieteen, ravitsemustieteen ja sosiaalityön koulutukset Itä-Suomen yliopistosta sekä fysioterapia-, sairaanhoitaja- ja sosionomikoulutukset Savonia-ammattikorkeakoulusta. Hankkeessa suunnitellaan monialaisen käytännönopetuksen malli sekä rakennetaan perus- ja täydennyskoulutukseen soveltuvia monialaisia oppimisympäristöjä ja opintojaksoja.

Monialaisen käytännönjakson pilotteja arvioitiin keräämällä niihin osallistuneilta opiskelijoilta ja ammattilaisilta palautetta sähköisillä arviointilomakkeilla käytännönjakson jälkeen. Kyselyyn vastasi 29 opiskelijaa ja 21 ammattilaista. Käytännönjakso toteutettiin viidessä eri oppimisympäristössä peruspalveluiden ja erikoissairaanhoidon yksiköissä. Monialaisen käytännönjakson sisältö ja toteutus suunniteltiin yhdessä yksiköiden kanssa. Pilottien arvioinnin perusteella suunnittelussa kannattaa olla mukana edustajia johdon kaikilta tasoilta sekä jaksolle osallistuvia ohjaajia. Sitoutuminen käytännönjakson suunnitteluun ja toteuttamiseen on tärkeää, mutta resurssipula voi vaikeuttaa sitä.

Monialaiselle käytännönjaksolle osallistui yhteensä 36 sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijaa. Opiskelijat olivat eri vaiheissa opintojaan. Esimerkiksi sosiaalityön opiskelijat olivat vielä opintojensa alkuvaiheessa (toisen vuoden opiskelijoita) ja fysioterapian opiskelijat taas olivat lähellä valmistumista. Aiemmissä tutkimuksissa monialaisesta oppimisesta on tuotu esille, että monitieteinen opiskelu olisi tärkeää aloittaa mieluiten jo opintojen alkuvaiheessa. Muiden ammattilaisten roolien tunnistaminen ja yhdessä oppiminen edistää paitsi myönteistä asennoitumista monialaista työskentelyä kohtaan myös yhteistyöhön perustuvan ja asiakaslähtöisen työskentelyotteen omaksu- mista (esim. Tervaskanto-Mäentausta 2018; Ruebling ym. 2014; Williams ym. 2012).

Opiskelijat perehtyivät monialaiseen yhteistyöosaami- seen ja tutustuivat toisiinsa SOKK-hankkeessa rakennetussa digitaalisessa oppimisympäristössä ennen käytännönjaksoa. Ohjautuminen palvelujärjestelmän oppimisympäristöihin tapah- tui osana oman alan harjoittelua tai käytännönjaksoa. Eri alojen opiskelijat muodostivat oppimisympäristöissä monialaisen opis- kelijatiimin käytännönjakson ajaksi. Monialaisen käytännönjak- son pituus oli 2–7 päivää/oppimisympäristö. Suurin osa kyselyyn vastanneista opiskelijoista arvioi 1–3 päivää kestävät monialaiset opinnot mieluisammiksi. Kansainvälisesti arvioituna jaksot oli- vat melko lyhyitä, sillä esimerkiksi Oosteromin ym. (2019) syste- maattisen kirjallisuuskatsauksen perusteella monialaiset jaksot kestävät yleisimmin keskimäärin kaksi viikkoa.

Opiskelijat toimivat vaihtelevan kokoisissa ja oppimisympä- ristöstä riippuen eri alojen opiskelijoita sisältävissä tiimeissä. 2–5 opiskelijan tiimi arvioitiin sopivan kokoiseksi. Aiempien tutki- muksien perusteella opiskelijat toimivat monialaisilla käytän- nönjaksoilla useimmiten 2–12 henkilön tiimeissä (Oosterom ym. 2019). Osassa oppimisympäristöistä joidenkin alojen opiskelijoita oli mukana useampia. Tällöin opiskelijat vaihtuivat tiimeissä

päivittäin tai muutaman päivän välein, sillä tiimin toimintaan osallistui kerrallaan vain yksi opiskelija alaltaan.

Pilottien arvioinnissa selvitettiin monialaiselle käytännönoppimiselle asetettujen osaamistavoitteiden toteutumista. Opiskelijoiden arvioimana osaamistavoitteet saavutettiin käytännönjaksolla hyvin. Parhaiten toteutuneeksi arvioitiin tavoite, jonka mukaan opiskelijat oppivat selittämään, miksi ja miten ammattien välistä yhteistyötä tehdään sosiaali- ja terveystalvissa.

Lisäksi opiskelijat oppivat toimimaan omassa ammatillisessa roolissaan ja selittämään muiden rooleja monialaisissa palveluissa. He myös oppivat tunnistamaan eettisen ja asiakas- ja potilaslähtöisen toiminnan periaatteita monialaisissa työryhmissä, verkostoissa ja toimintaympäristöissä sekä analysoimaan, kuinka ammattien välinen työskentely edistää asiakas- ja potilasturvallisuutta.

He myös oppivat refleктоimaan monialaisen työryhmän vuorovaikutusta ja työskentelyä. IPEC (*Interprofessional Education Collaborative, 2016*) on määritellyt monialaiselle oppimiselle keskeiset tavoitteet, joita hyödynnetään paljon monialaisen opetuksen kansainvälisissä toteutuksissa. SOKK-hankkeen osaamistavoitteet vastaavat suurelta osin edellä mainittuja tavoitteita, joten opiskelijoiden voidaan katsoa saavuttaneen monialaiselle toiminnalle keskeisiä taitoja ja osaamista.

Pilottien arvioinnin perusteella monialainen asiakas- ja potilastyö toteutui käytännönjaksolla hyvin. Opiskelijat harjoittelivat monialaista työtä aidoissa asiakas- ja potilastilanteissa sekä tämän pohjalta työstetyn suunnitelman ja yhdessä ohjaajien kanssa käydyn reflektiokeskustelun keinoin. Monialainen hoito- ja palvelutarpeen arviointi, monialaisina opiskelijatiimeinä tehty hoito- ja palvelusuunnitelma sekä refleктоiva oppimiskeskustelu koettiin erinomaisina tapoina oppia yhteistyötä. Monialainen työskentely ja siihen yhdistetty reflektion on havaittu hyväksi monialaisen työskentelyn oppimistavoiksi myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Kent ym. 2017, 911).

Monialaisessa työskentelyssä mukana olleet asiakkaat arvioivat kokemuksensa myönteisesti. Kaikki vastanneet asiakkaat kokivat oman asiansa edistyneen hyvin tai melko hyvin sekä tulleensa kohdelluiksi ystävällisesti. Palautteissa mainittiin muun muassa monialaisen palvelun myötä heränneitä toiveikkuuden tunteita. Kaikki asiakkaat suosittelisivat palvelua vertaiselleen. Myös aiemmissa tutkimuksissa asiakaskokemukset monialaisesta palvelusta ovat olleet hyviä (Oosterom ym. 2019, 550; WHO 2010, 18).

Oppimisympäristöissä työskentelevät ammattilaiset ohjasivat monialaisia opiskelijatiimejä käytännönjakson aikana onnistuneesti. SOKK-hankkeessa kehitettiin ohjaajien tueksi Opi ohjaajaksi -verkkokoulutus, josta monet ammattilaiset arvioivat saaneensa apua ohjaamiseen. Pilottiin osallistuneet organisaatiot myönsivät opiskelijoiden ohjaukseen osallistuville työntekijöilleen yhden koulutuspäivän ohjaajakoulutukseen. Aiemmissa tutkimuksissa on suositeltu ohjaajakoulutuksen järjestämistä ja riittävien resurssien varmistamista ohjaamisen toteuttamiseen (Oosterom ym. 2019, 550–552; Kent ym. 2017, 912).

Monialainen oppiminen on intensiivinen oppimismenetelmä, joka voi herättää odottamattomia tunteita ja reaktioita. Tämä kiinnittyy SOKK-hankkeessa rakennettuun monialaisen käytännönopetuksen oppimiskäsitykseen, joka perustuu integratiivista pedagogiikkaa (Tynjälä 2007; Tynjälä 2018; Tynjälä ym. 2016) ja kompleksisuusteoriaa (Cooper ym. 2004) yhdistävään pedagogiseen malliin. Mallin mukaan monialainen oppiminen on yksilöllistä, sitä tapahtuu jatkuvasti ja siihen kuuluu tasapainottelu ”kaaoksen partaalla”, eli jatkuvan muutoksen hyväksyminen (Cooper ym. 2004, 184–185).

Monialaiselle käytännönjaksolle osallistuvien onkin tärkeää suhtautua armollisesti äkillisiin muutoksiin ja tunne-reaktioihin sekä olla avoimia uuden osaamisen muodostumiselle. Vaativuudestaan huolimatta yli 80 prosenttia opiskelijoista ja 100

prosenttia ammattilaisista suosittelisi monialaiselle käytännönjaksolle osallistumista vertaisilleen. Oppimisympäristöjen ammattilaiset haluavat kehittää monialaista käytännönjaksoa edelleen ja kokevat yhteisten toimintamallien rakentamisen niin asiakkaan kuin tulevaisuuden työelämän kannalta tärkeäksi toimintatavaksi.

Havainnot monialaisen yhteistyöosaamisen tarpeellisuudesta ja kehittämisestä

SOKK-hankkeeseen kiinnittyvässä Savilahti Interprofessional Education and Competence SIPEC -tutkimuksessa tarkastellaan monialaista yhteistyöosaamista sosiaali- ja terveysalalla Pohjois-Savossa. Tutkimuksessa selvitetään sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ja opiskelijoiden monialaiseen oppimiseen ja työskentelyyn liittyviä tarpeita, asenteita ja kokemuksia. Lisäksi siinä kartoitetaan monialaisen oppimisen aikana rakentuvaa identiteettiä sekä monialaista työtä edistäviä ja vaikeuttavia tekijöitä. Tutkimuskyselyyn oli kirjoitushetkellä vastannut 121 sosiaali- ja terveysalan ammattilaista tai opiskelijaa.

Alustavien havaintojen mukaan sekä sosiaali- ja terveysalan opiskelijoilla että ammattilaisilla on samankaltaiset näkemykset siitä, millaisissa asiakastilanteissa monialainen työskentely on tarpeellista. Monialainen työskentely koetaan tarpeelliseksi esimerkiksi silloin, kun asiakkaalla on monenlaisia haasteita tai arkea vaikeuttavia tekijöitä elämän eri osa-alueilla.

Monialainen työskentely auttaa asiakkaan kokonaistilanteen kartoittamisessa sekä hoito- ja palvelupolun suunnittelussa. Monialainen työskentely antaa tilaa eri alojen osaamisen yhdistämiselle, joten siitä on hyötyä tilanteissa, joissa oma osaaminen koetaan riittämättömäksi ja siihen kaivataan vahvistusta muiden alojen erityisosaamisesta. Havainnot ovat hyvin samansuuntaisia, mitä aiemmassakin tutkimuksessa on esitetty (Hujala & Lammintakanen 2018; Kekoni ym. 2021).

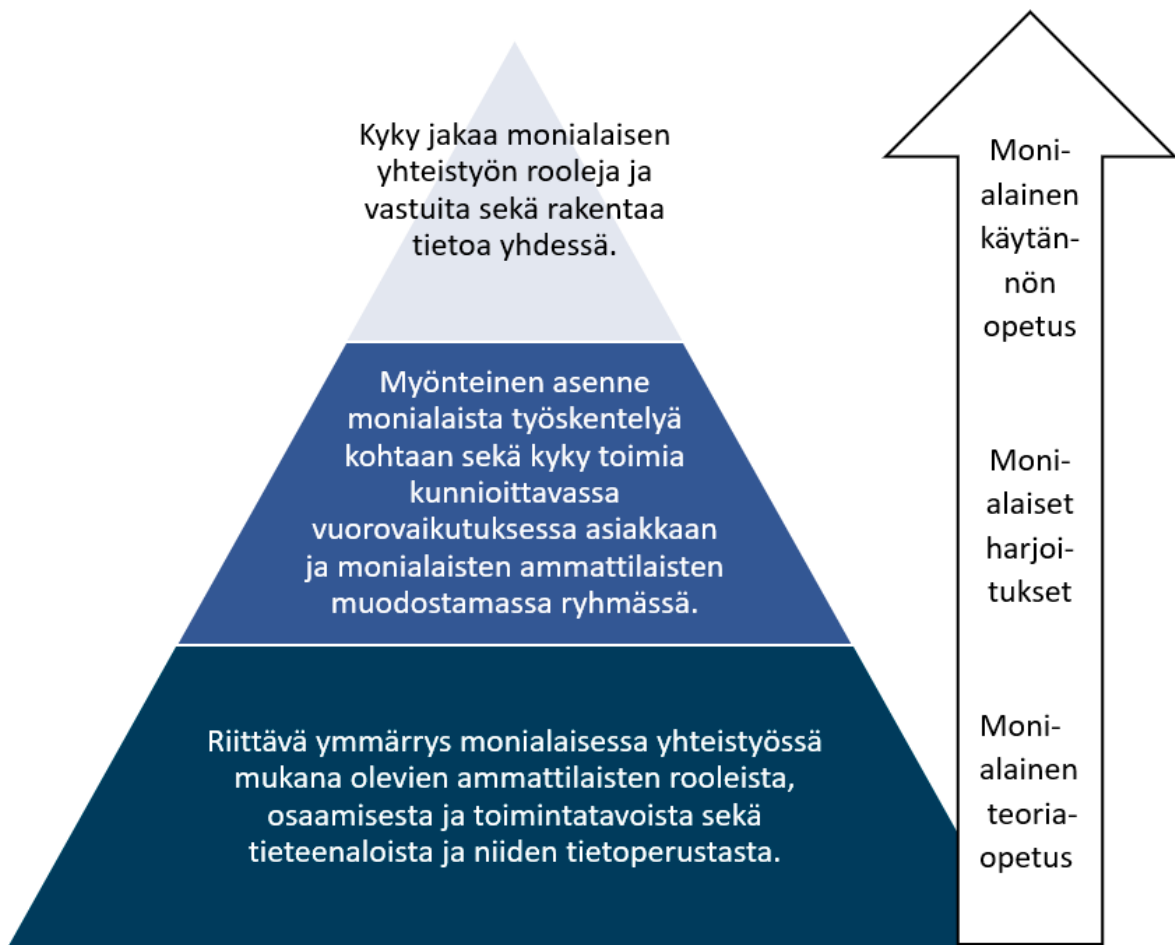
SIPEC-tutkimuskyselyllä selvitetään myös sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten näkemyksiä monialaiseen työskentelyyn liittyvistä kehittämistarpeista. Alustavassa tarkastelussa havaittiin, että muun muassa monialaiseen yhteistyöhön oppimiseen, roolien ymmärtämiseen, yhteistyön lisäämiseen ja viestinnän parantamiseen liittyviä seikkoja tulisi kehittää.

Monialaista yhteistyötä tulisi sisältyä enemmän sosiaali- ja terveysalan perusopintoihin. Myös jatkuvaa oppimista tulisi kehittää ja lisätä monialaista koulutusta ammattilaisille. Vastaavia oppimiseen liittyviä kehittämistarpeita on tuotu esille useissa aiemmissakin tutkimuksissa (esim. Tervaskanto-Mäentausta 2018; IPEC 2016; WHO 2010).

Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten työskentely yhteisissä tiloissa ja monialaisten toimintatapojen kehittäminen tukisi monialaista työskentelyä. Myös vuorovaikutustaidot ja kyky kunnioittavaan vuorovaikutukseen eri ammattilaisten välillä vaatisivat kehittämistä. Viestintää yli sektorirajojen tulisi helpottaa sekä tietojärjestelmiä ja kirjaamista yhtenäistää. Yhteistyökäytäntöjen ja yhteentoimivien asiakas- ja potilastietojärjestelmien kehittämistarve on nostettu esille myös muun muassa STM:n tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusta käsittelevässä julkaisussa (STM 2020).

Monialainen osaaminen ja siihen oppiminen

SOKK-hankkeesta ja SIPEC-tutkimuksesta saatujen alustavien tulosten sekä aiemman tutkimustiedon pohjalta voidaan esittää jäsenitys monialaisesta osaamisesta ja sen oppimisesta. Monialainen osaaminen koostuu alla olevan kuvion 1 pyramidissa hahmotelluista osa-alueista. Monialainen oppiminen taas voidaan jakaa kuvion 1 nuolessa kuvattuihin opetusmenetelmiin, joskin jako osaamisalueisiin ja niihin kiinnittyviin oppimisen tapoihin ei todellisuudessa ole aivan niin suoralinjainen, kuin se on kuviossa 1 hahmoteltu.

Kuvio 1. Monialainen osaaminen ja siihen oppiminen.

Monialaisen osaamisen perustana on se, että muiden tieteen- ja ammattialojen rooleista, tehtävistä ja osaamisesta tiedetään riittävästi. Jotta voidaan työskennellä yhdessä, on yhteistyötahoista tiedettävä riittävästi, mikä on havaittu myös aiemmissa tutkimuksissa (esim. Williams ym. 2012; Kekoni ym. 2019). Muiden alojen rooleja on helppo oppia teoreettisenkin opetuksen tai niin sanotun perinteisen ”luokkahuoneopetuksen” keinoin, esimerkiksi eri aloja esittelevillä (verkko)luennoilla.

Monialainen osaaminen vaatii myös yhteistyömyönteistä asennoitumista ja aitoa halua tehdä yhteistyötä. Asenteisiinkin voidaan vaikuttaa opetuksella, ja hyviä tuloksia on saatu esimerkiksi simulaatio-opetuksen menetelmällä toteutetuista monialaisista opinnoista (esim. Pinto ym. 2018, Kekoni ym. 2021).

Monialainen työskentely, kuten mikä tahansa yhteistyö, vaatii myös kykyä toimia kunnioittavassa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Tässä tapauksessa on kyse sujuvasta vuorovaikutuksesta eri alojen ammattilaisten välillä.

Monialaisen vuorovaikutuksen taitoihin kuuluu esimerkiksi kyky tunnistaa omasta vuorovaikutuksesta ammattialakohtaisia ilmaisuja ja välttää niitä, kun keskustellaan muiden alojen ammattilaisten kanssa. Kunnioittavaa vuorovaikutusta on myös se, että ollaan kiinnostuneita muiden alojen asiantuntemuksesta ja ilmaistaan tämä esimerkiksi lisäkysymyksin tai muilla vuorovaikutuksen keinoilla yhteisessä keskustelussa. Monialaisessa vuorovaikutuksessa on tärkeää, että kaikki toimijat ovat tasavertaisia keskenään ja kaikilla on yhtäläinen valta osallistua keskusteluun ja yhteisen tiedon muodostamiseen.

Monialaista vuorovaikutusta voi oppia esimerkiksi simulaatioharjoitusten keinoin (esim. Mönkkönen & Kekoni 2020; Kekoni ym. 2021). Myös monialainen käytännönopetus näyttäytyy tämänhetkisen kokemuksemme mukaan erinomaisena tapana oppia monialaista vuorovaikutusta.

Monialaisessa työskentelyssä pyritään parhaimmillaan asiantuntijuuksien yhteensovittamiseen, jotta asiakas tai potilas hyötyy työskentelystä parhaalla mahdollisella tavalla. Tämä edellyttää kykyä jakaa rooleja ja vastuita monialaisessa työskentelyssä. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kyetään yhteisymmärryksessä eri ammattilaisten kesken sopimaan, mikä osuus asiakkaan tilanteen edistämisestä kuuluu kenenkin vastuulle. On myös sovittava, kuka ammattilaisista kantaa kokonaisvastuun asiakasprosessista ja sen edistymisestä. Roolien ja vastuiden jakaminen kuuluu aitoihin asiakas- ja potilastilanteisiin, ja siksi monialainen käytännönopetus näyttäytyy mainiona tapana tämän oppimiseen. Myös aidonkaltaisiksi rakennetuissa simulaatiotilanteissa vastuiden ja roolien jakamista voidaan harjoitella (Kekoni ym. 2021).

Monialaisen työskentelyn ytimessä on kyky rakentaa yhteistä, integroitua tietoa ja osaamista. Englannin kielessä tästä monialaisen osaamisen ydinosaamisesta käytetään useimmiten termiä *joint* tai *common knowledge formation* ja se kuvataan tilanteena, jossa eri alojen ammattilaisten ja asiakkaan asiantuntijuuksien jakamisen ja vuorovaikutuksen seurauksena syntyy uutta tietoa (Tsoukas 2009; Edwards 2011; Juhila ym. 2021). Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi yhteisten, monialaisen työskentelyn kohteena olevien tavoitteiden ja keinojen asettamista yhdessä asiakkaan tai potilaan kanssa niin, että ne parhaalla mahdollisella tavalla edistävät hänen tilannettaan.

Ammattilaisilta vaaditaan kykyä sulauttaa yhteen eri alojen asiantuntijuutta ja toimintatapoja sekä tuottaa uutta tietoa, joka on käytännössä enemmän kuin osiensa summa. Kyky rakentaa monialaista tietoa vaatii paitsi määrällisesti riittävää kokemusta monialaisesta työskentelystä, myös laadullisesti riittävän intensiivistä monialaisen tiimin tai ryhmän työskentelyä.

Kirjallisuus

- Bayne-Smith, Marcia & Mizrahi, Terry & Korazim-Körösy, Yossi, & Garcia, Martha (2014) Professional identity and participation in interprofessional community collaboration. *Issues in Interdisciplinary Studies* 32, 103–133.
- Cooper, Helen & Braye, Suzy & Geyer, Robert (2004) Complexity and interprofessional education. *Learning in Health and Social Care* 3(4), 179–189. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1473-6861.2004.00076.x>.
- D'Amour, Danielle & Ferrada-Vileda, Marcela & San Martin Rodriguez, Leticia & Beaulieu, Marie-Dominique (2005) The conceptual basis for interprofessional collaboration: core concepts and theoretical frameworks. *Journal of Interprofessional Care* 5, Supplement 1, 116–131. DOI: <https://doi.org/10.1080/13561820500082529>.
- Edwards, Anne (2011) Building common knowledge at the boundaries between professional practices: Relational agency and relational expertise in systems of distributed expertise. *International Journal of Educational Research* 50(1), 33–39. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2011.04.007>.
- Hujala, Anneli & Lammintakanen, Johanna (2018) Paljon sote-palveluja tarvitsevat ihmiset keskiöön. KAKS – Kunnallisan kehittämissäätiön Julkaisu 12.

- Interprofessional Education Collaborative (IPEC) (2016) Core Competencies for Interprofessional Collaborative Practice: 2016 Update. Washington, DC: Interprofessional Education Collaborative.
- Isoherranen, Kaarina (2012) Uhka vai mahdollisuus – yhteistyötä kehittämässä. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7664-0>.
- Juhila, Kirsi & Dall, Tanja & Hall, Christopher & Koprowska, Juliet (2021) Interprofessional Collaboration and Service Users: Analysing Meetings in Social Welfare. UK: Bristol University Press. DOI: <https://doi.org/10.1332/policypress/9781447356639.001.0001>.
- Kekoni, Taru & Mönkkönen, Kaarina & Hujala, Anneli & Laulainen, Sanna & Hirvonen, Jukka (2019) Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Kaarina Mönkkönen & Taru Kekoni & Aini Pehkonen (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus, 15–46.
- Kekoni, Taru & Mönkkönen, Kaarina & Silén-Lipponen, Marja & Tiihonen, Miia & Saaranen, Terhi (2021) Moniammatillinen suursimulaatio opiskelijoiden oppimisen näkökulmasta. Janus: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 29(4), 366–385. DOI: <https://doi.org/10.30668/janus.89973>.
- Kent, Fiona & Hayes, Jacinta & Glass, Sharon & Rees, Charlotte E. (2017) Pre-registration interprofessional clinical education in the workplace: a realist review. Medical Education 51(9), 903–917. DOI: <https://doi.org/10.1111/medu.13346>.
- Koivisto, Juha & Tiirinki, Hanna (2020) Monialaisen palvelutarpeen tunnistaminen sosiaali-, terveys- ja työvoimapalveluissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:38. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-908-0>.
- Koskela, Seija (2013) ”Mie teen vaan oman työni”. Toimintatutkimus moniammatillisen yhteistyön ja ohjausosaamisen kehittämisestä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 477. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5330-0>.
- Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru (2021) Constructing shared understanding in interprofessional client sessions. Nordic Social Work Research 4(11), 1–15. DOI: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2156857X.2021.1947877>.
- Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru (2020) Monitoimijaisuus työntekijän haasteena ja voimavarana. Teoksessa Anneli Hujala & Helena Taskinen (toim.): Uudistuva sosiaali- ja terveysala. Tampere: Tampere University Press, 215–240. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-022-9>.
- Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini (2019) Moniammatillinen yhteistyö: vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Oosterom, Natanja & Floren, Leslie & ten Cate, Olle & Westerveld, Henrike E. (2019) A review of interprofessional training wards: Enhancing student learning and patient outcomes. Medical Teacher, 41:5, 547–554. DOI: <https://doi.org/10.1080/0142159X.2018.1503410>.

- Pinto, Casey & Possanza, Anthony & Karpa, Kelly (2018) Examining student perceptions of an inter-institutional interprofessional stroke simulation activity. *Journal of Interprofessional Care* 32(3), 391–394. DOI: <https://doi.org/10.1080/13561820.2017.1405921>.
- Ruebling, Irma & Pole, David & Breitbach, Anthony Paul & Frager, Alfred & Kettenbach, Ginge & Westhus, Nina & Kienstra Kathleen & Carlson, Judy (2014) A comparison of student attitudes and perceptions before and after an introductory interprofessional education experience. *Journal of Interprofessional Care* 28(1), 23–27. DOI: <https://doi.org/10.3109/13561820.2013.829421>.
- Shrader, Sarah & Kern, Donna & Zoller, James, & Blue, Amy (2013) Interprofessional teamwork skills as predictors of clinical outcomes in a simulated healthcare setting. *Journal of Allied Health*, 42(1), 1–6.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM) (2020) Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus 2020–2022. Ohjelma ja hankeopas. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2020:3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4136-6>.
- Tervaskanto-Mäentausta, Tiina (2018) Interprofessional Education during Undergraduate Medical and Health Care Studies. Akateeminen väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526218571>.
- Tsoukas, Haridimos (2009) Dialogical Approach to the Creation of New Knowledge in Organizations. *Organization Science* 20(6), 941–957. DOI: <https://doi.org/10.1287/orsc.1090.0435>.
- Tynjälä, Päivi (2007) Integratiivinen pedagogiikka osaamisen kehittämisessä. Teoksessa: Hannu Kotila, Arto Mutanen, & Matti Vesa Volanen (toim.): Taidon tieto. Helsinki: Edita, 11–36.
- Tynjälä, Päivi (2018) Integratiivinen pedagogiikka asiantuntijuuden kehittämisen tukena (video). Saatavilla osoitteessa <http://www.uef.fi/web/flippaus/integratiivinen-pedagogiikka>. (Katsottu 30.3. 2022)
- Tynjälä, Päivi & Virtanen, Anne & Klemola, Ulla & Kostainen, Emma & Rasku-Puttonen, Helena (2016) Developing Social Competence and Other Generic Skills in Teacher Education: Applying the Model of Integrative Pedagogy. *European Journal of Teacher Education* 39:3, 368–387. DOI: <https://doi.org/10.1080/02619768.2016.1171314>.
- Williams, Brett & McCook, Fiona & Brown, Ted & Palmero, Claire & McKenna, Lisa & Boyle, Malcolm & Scholes, Rebecca & French, Jill & McCall, Louise (2012) Are undergraduate health care students ready for interprofessional learning? A cross-sectional attitudinal study. *The Internet Journal of Allied Health Sciences and Practice*, 10(3), Article 4.
- World Health Organization (WHO) (2010) Framework for action on Interprofessional education & collaborative practice. Geneva: World Health Organization.

Sosiaalityön tutkimuksen seura – Föreningen för forskning i socialt arbete on vuonna 1998 perustettu yleishyödyllinen ja rekisteröity tieteellinen yhdistys. Seura saattaa yhteen sosiaalityön tutkijat, opettajat, opiskelijat, sosiaalityön asiantuntijat, kaikki käytännön toimijat.

Seuran tärkeä tehtävä on parantaa sosiaalityön tutkimuksen asemaa yhteiskunnassa, edistää tutkimustulosten, asiantuntemuksen ja kokemusten vaihtoa eri toimijoiden välillä sekä kehittää kansainvälistä yhteistyötä.

Merkittäviä tehtäviä ovat myös toteutetun sosiaalityön tutkimuksen arvostuksen nostaminen ja ansioituneen tutkimuksen huomioon ottaminen. Tätä tarkoitusta edistää muun muassa vuosittaisilla sosiaalityön tutkimuksen päivillä jaettava Pro gradu -palkinto, ja joka viides vuosi seura jakaa väitöskirja- tai liseniaattitutkimuspalkinnon. Lisäksi joka toinen vuosi ilmestyy Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja ja valitaan kunniajäsen. Tutkiva sosiaalityö -julkaisu on ilmestynyt lähes koko seuran olemassaolon ajan.

Seurassa on sekä yksilö että yhteisöjäseniä noin 550. Se on Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan (TSV) jäsenseura. Sosiaalityön tutkimuksen seura tarjoaa jäsenilleen foorumin, jossa voi keskustella sosiaalityön tutkimuksen suunnista, tuottaa uutta tutkimusta ja vahvistaa omaa tutkijuuttaan. Seura myös vaikuttaa oman tieteenalansa sisäiseen keskusteluun ja tutkimuksen tekemisen edellytyksiin sosiaalityössä ja aloittaa yhteiskunnallisen päätöksenteon kannalta relevantteja keskusteluja.

Sosiaalityön tutkimuksen seuran hallitus

Puheenjohtaja

Riitta-Liisa Kinni, Itä-Suomen yliopisto
riitta-liisa.kinni (at) uef.fi
p. 050 465 1118

Varsinaiset jäsenet:

Piia Puurunen (Itä-Suomen yliopisto), varapuheenjohtaja
piia.puurunen (at) uef.fi
p. 050 597 6047
Mari Kivistö (Lapin yliopisto)
Jenni-Mari Räsänen (Tampereen yliopisto)
Eveliina Heino (Helsingin yliopisto)
Sirkka Alho (Jyväskylän yliopisto)
Teija Karttunen (Turun yliopisto)
Alpo Heikkinen (Ammattijärjestö Talentia)
Kirsi Kuusinen-James (Sosiaalialan osaamiskeskus Verso).

Varajäsenet:

Tarja Orjasniemi (Lapin yliopisto)
Marja Hekkala (Tampereen yliopisto)
Inka Söderström (Helsingin yliopisto)
Sirpa Kannasoja (Jyväskylän yliopisto)
Kirsi Günther (Turun yliopisto)
Annika Jarva (opiskelijajäsen, Itä-Suomen yliopisto),
Annukka Paasivirta (Lastensuojelun Keskusliitto),
Minna Strömberg-Jakka (Jyväskylän yliopiston avoin yo).

Sihteeri

Anna-Maija Pyykönen, anna-maija.pyykonen (at) uef.fi
p. 050 577 4575

Rahastonhoitaja

Aira Juka

Osoite

Sosiaalityön tutkimuksen seura
Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos
PL 1627
70211 KUOPIO

Jäsenmaksut

47 euroa
35 euroa (Sosiaalipoliittisen yhdistyksen rinnakkaisjäsenet)
20 euroa (sosiaalityön perustutkintoa opiskelevat ja eläkeläiset)
235 euroa (yhteisöjäsenet)

Jäseneksi voi liittyä täyttämällä hakemuksen sosiaalityön tutkimuksen seuran verkkosivuilla, sosiaalityontutkimussensuora.fi. Jäsenmaksusta saa 10 prosentin alennuksen, kun ottaa Janus-lehden sähköisenä. Lisätietoja jäsenyydestä saa seuran sihteeriltä.

Tietoa Sosiaalityön tutkimuksen seuran toiminnasta ja muun muassa seuraavista valtakunnallisista sosiaalityön tutkimuksen päivistä saa seuran verkkosivuilta sekä seuran Facebook- ja Twitter-sivuilta. Seuraavat Sosiaalityön tutkimuksen päivät pidetään helmikuussa 2023 Helsingin yliopistossa.